

A P O S T R O F

ION MUREȘAN la *Cafeneaua critică*

INVITATUL *CAFENELEI critice* de miercuri, 12 ianuarie, a fost Ion Mureșan. Unul dintre cei mai apreciați poeți români contemporani, autor al recent-publicatului și deja mult-discutatului volum *cartea Alcool* (Editura Charmides, 2010), Ion Mureșan a vorbit la *Cafeneaua critică* despre viața și poezia sa. L-au însoțit Gavril Țărmure, președintele Societății de Concerte din Bistrița și director al Editurii Charmides, și Luigi Bambulea, redactor al revistei clujene *Verso*, al cărei redactor-șef este Ion Mureșan.

Amfitrion al *Cafenelei critice*: Ion Bogdan Lefter.

Cafeneaua critică este un proiect de dezbateri culturale pe teme de actualitate. Prima serie s-a desfășurat în anii 1990, la Cafeneaua Facultății de Litere a Universității București, seria a doua – în perioada noiembrie 2008-iulie 2009, la Cluburile A și The Silver Church, iar seria actuală, a treia, a fost inaugurată în martie 2010 la Club Control.

Comunicat privind ședința Comitetului Director alUSR

MIERCURI, 16 februarie 2011, a avut loc, sub conducerea președintelui Uniunii Scriitorilor din România, dl Nicolae Manolescu, ședința Comitetului Director alUSR. Președintele a informat Comitetul despre problemele curente ale Uniunii. S-a decis atribuirea unor finanțări de către USR pentru anumite proiecte culturale ale filialelor și revistelor. Comitetul a stabilit, conform statutului, suspendarea membrilor neplătitori de cotizație și a decis ca, în cazul celor pensionați, să se comunice Casei de Pensii situația de suspendare, pentru ridicarea indemnizației acordate conform Legii 8/2006 celor care nu achită cotizația.

De asemenea, Comitetul a decis ca premiile acordate de filiale și cele acordate în numele Uniunii Scriitorilor la unele concursuri regionale să poarte în mod obligatoriu titlatura filialei sau manifestării respective și numai apoi precizarea „filială a USR” sau „finanțat de USR”.

Comitetul a luat în discuție și problemele curente ale revistelor și filialelor Uniunii. Printre altele, a decis ca, la cererea acesteia, Filiala Galați-Brăila să poarte denumirea „Filiala Sud-Est” a USR.

In memoriam

VALERIU ANANIA

UNIUNEA SCRITORILOR din România, Asociația Scriitorilor București anunță cu profundă tristețe încetarea din viață a scriitorului VALERIU ANANIA, mitropolitul ortodox al Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului, cunoscut ca ÎPS BARTOLOMEU.

ÎPS Bartolomeu urma să împlinească în 18 martie 90 de ani. El a fost arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului timp de 18 ani și a fost unul dintre candidații la scaunul patriarhal după decesul Prefericitelui Teoctist.

Membru al Uniunii Scriitorilor din 1978, la Asociația București, s-a transferat la Filiala Cluj în 1996. Ca poet, dramaturg, prozator și traducător, dar și ca remarcabil memorialist, a lăsat o operă deosebit de întinsă și valoroasă.

Valeriu Anania s-a născut la data de 18 martie 1921 la Glăvile-Piteșteana, în județul Vilcea. A urmat școala primară în satul natal, Seminarul Teologic Central din București. A frecventat și cursurile la liceele „Dimitrie Cantemir” și „Mihai Viteazul”, absolvind aici în 1943. În 1942 s-a călugărit la Mănăstirea Antim București, dându-i-se numele de Bartolomeu. A studiat la Facultatea de Medicină și la Conservatorul de Muzică din Cluj. Ca președinte al studenților din Centrul Studențesc „Petru Maior”, a organizat și condus o grevă studențească cu caracter anticomunist și antirevizionist și a fost exmatriculat. Ulterior, și-a continuat studiile la Facultatea de Teologie din București și la Academia Andreiană din Sibiu, fiind licențiat în teologie.

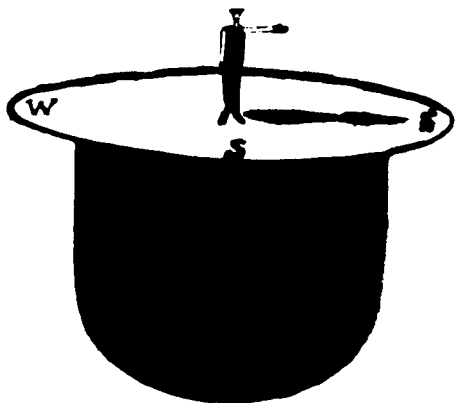
În anul 1959 a fost arestat, sub acuzația de activitate legionară înainte de 1944. A fost condamnat la 25 de ani de muncă silnică pentru „uneltire contra ordinii sociale”, fiind închis la Aiud. În 1964 a fost eliberat, împreună cu alți deținuți politici. În 1967 a fost hirotonit ieromonah, acordându-i-se din partea Sfântului Sinod rangul de arhimandrit.

În anul 1982 s-a retras la Mănăstirea Văratec pentru a se dedica scrisului. Operei sale scriitoricești i s-a adăugat diortosirea și adnotarea Sfintei Scripturi după Septuaginta. Această lucrare o va elabora și desăvârși după alegerea ca arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului, în 1993. În același an a fost ales arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului. În 2006, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române l-a ridicat pe arhiepiscopul Bartolomeu la rangul de mitropolit al Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului.

Ca dramaturg, a realizat numeroase piese, între care dramele *Miorița*, *Meșterul Manole*, *Du-te vreme, vino, vreme!*, *Păhărelul cu nectar*, *Steaua Zimbrului*, *Poeme cu măști*. Multe dintre ele au fost reprezentate. În anul 1982 a obținut Premiul pentru dramaturgie al Uniunii Scriitorilor. A publicat volume de poezie, între care: *Geneze* (1971), *Istoriei agrippine* (1976), *File de acatist* (1981), *Anammeze*, *Rotonda plopilor aprinși* (1983).

Valeriu Anania a primit numeroase premii literare și recunoașteri sub formă de ordine de stat și ale bisericii: Ordinul Național „Pentru Merit” în grad de Mare Cruce; Premiul pentru Opera Omnia, al Uniunii Scriitorilor, filiala Cluj, titlul de doctor honoris causa al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca.

Prin dispariția lui Valeriu Anania, literatura română și cultura noastră, ca și lumea creștină, suferă o ireparabilă pierdere.

ESTE DE-A dreptul curios că nu sunt în stare să-mi amintesc cum ne-am întâlnit pentru prima oară cu Ion Pop, când am făcut cunoștință. Oricât de adânc aș săpa în memoria mea clujeană, prietenia care ne leagă există deja drept ceva de la sine înțeles, intrată în obișnuință și chiar în tradiție. Singura explicație plauzibilă și logică a acestei absențe a începutului este faptul că eram atât de tineri, încât nu numai că nu cunoșteam noțiunea de *a face cunoștință*, dar nu aveam încă nici noțiunea timpului, totul era un fel de magmă strălucitoare care dizolva contururile și topea deopotrivă nenorocirile și noroacele în simpla bucurie de a fi și mai ales de a fi împreună cu cei asemenea ție, din aceeași generație. Dacă nu-mi amintesc momentul în care l-am cunoscut pe Ion Pop, îmi amintesc în schimb că el a fost unul dintre primii colegi – dacă nu cumva chiar primul – față de care am avut sentimentul apartenenței la aceeași generație.

Era o prietenie în trei sau chiar în patru, pentru că, alături de Romulus Rusan și de mine, venea adesea și Nicolae Prelipceanu la întâlnirile care aveau loc mereu (sau cel puțin așa au rămas înscrise în memoria mea) în camera lui Jean, spațioasă, luminoasă, având pereții ascunși de rafturi de cărți, un birou și o canapea acoperită cu o cergă maramureșeană. Mă întreb despre ce vorbeam, pentru că țin minte că vorbeam ore și ore, cu siguranță nu despre ce se întâmpla în jurul nostru, ci despre ce se întâmpla în mintea noastră, despre cărțile pe care le citeam, despre cărțile pe care le scriam sau urma să le scriem. Romi terminase facultatea, Jean și Nae erau studenți, iar eu nu mai speram că voi ajunge vreodată. Mai târziu, Jean devenise asistent, eu devenisem, în sfârșit, studentă, ba chiar debutasem cu toții, fiecare cu câte o cărticică îngustă și subțire ca o broșură, în colecția „Luceafărul”, dar noi ne întâlneam tot la Jean, unde vorbeam, și vorbeam, până când mama lui îndrăzne să ne întrerupă și să ne cheme la masă. Jean era singurul dintre noi care locuia cu părinții și care împărțea cu noi, altruist, sentimentul de *acasă* pe care abia dacă mai îndrăzneam să-l visăm.

De altfel, Jean era cel mai „așezat” dintre noi, nu numai în sensul că avea o cameră a lui într-o casă a părinților lui – care prin simpla lor prezență și prin viața lor simplă erau ca o coajă protectoare a

O prietenie fără început

Ana Blandiana

fructului în interiorul căruia se dezvoltau semințele intelectului –, ci și în sensul că acest intelect părea să se autoprogrameze mai sigur de sine în forme cunoscute dinainte. Spre deosebire de noi, Ion Pop știa că va deveni profesor, poate chiar *Profesorul*, de pe vremea când putea încă să opteze pentru literatura care nouă ni se părea mai importantă. Dar opțiunea lui aproape dramatică a fost aceea de a refuza să opteze între diferitele căi pe care ar fi putut să le urmeze și pentru care era la fel de dotat. Cumințenia lui – despre care vorbește aproape autocritic în poezie – a conținut suficient curaj pentru a obliga drumurile divergente să se așeze paralel, totodată contopindu-se. Cariera universitară și palmaresul de analist literar – al istoriei avangardei mai întâi, apoi al propriei generații – nu l-au împiedicat să fie nu numai autorul unei bogate opere poetice, ci și unul dintre poeții autentici ai gene-

rației noastre. Din păcate, tocmai această plurivalență – care l-a transformat într-un personaj netipic al lumii literare, lipsit de tot sclipiciul boemei și pus în umbră de propria sa decență – s-a întors într-un anume sens împotriva lui. Colegii de critică literară nu s-au obosit niciodată să recunoască și să descopere cu adevărat poetul de dincolo de profesor, iar locul pe care îl ocupă în unele istorii literare este departe de a fi echitabil.

Cu timpul, spațiul întâlnirilor noastre s-a diversificat, dar la București sau la Paris ne-am descoperit mereu aceeași prietenie care – indiferent de kilometri, anii sau destinele care ne despart – se regăsește nu numai în nostalgia tinereții comune, ci și în rigoarea unor repere morale și intelectuale rămase neschimbate „pe-aceste mereu mișcătoare poteci”.

• Ion Pop

O mirare, câteva secvențe și multă recunoștință

Dan C. Mihăilescu

CINE POATE să creadă că Ion/Jean Pop împlinește 70 de ani!?

Bărbatul frumos, elegant cu decență, manierat, sobru, corect în toate și subtil atașant prin ștaiful apusean; maramureșeanul înalt ca bradul, cu voce superbă, învăluitor timbrată, gesturi pufoase și călcătura juvenil-boierească; omul rânduiei nordice, cu disciplină de fier și mirări copilărești, cu decizii de chirurg și reverii jucăușe; poetul solitar și profesorul deloc distrat, diplomatul sever și melancolicul cu puseuri colerice... – tocmai el, *profesorul-student*, decanul contaminat de fervorile adolescenței perpetue, să ajungă subiect de *Festschrift*?!!

Dintotdeauna i-am privit cu tandră invidie pe prietenii universitari. Din reciprocitate lor *vampirizare* cu studenții, ambele tabere ies în câștig. Nu doar intelectual, dar și fizic. Cât se poate de *fizic*, energetic, la modul transferului fizionomic, aproape: ridurile mentorului par că se întipăresc pe chipurile studenților, iar prospețimea acestora dă juventute dascălului.

Cum altfel să-mi explic faptul că oameni precum Ion Pop, Mircea Martin, Ion Vartic, Nicolae Manolescu, Eugen Negrici, Mihai Zamfir, Florin Manolescu, Alexandru Călinescu, Alexandru Zub, Alexandru Sincu, Victor Ciobanu, Silviu Angelescu, Nicolae Constantinescu îmi par aproape neschimbați acum, la mai bine de treizeci de ani de când am terminat facultatea, în vreme ce mulți dintre studenții lor – ajunși de mult, la rându-le, profesori, părinți, bunici – le-au conservat nu numai ideile, ci și ticurile? Extraordinarul transfer de energie pe care-l presupune admirația auditoriului îi face pe profesorii într-adevăr hărăziți cu *talent catalitic* să-și cristalizeze calitățile, să-și conserve farmecul, să-și slefuiească virtuțile ca pe un diamant, mergând către acea sublimă alchimie dintre emițător și destinatar prin care tinerețea dă vlagă senectuții, iar maturitatea înobilează cu seninătate forfota acneică.

Ei bine, cred cu tărie că oamenii dăruți cu har educativ își păstrează aproape intacte, prin decenii, virtuțile tinereții deopotrivă efervescente, benefic-insurgente și strategic formatoare. Asta, mai ales când vârsta lor „de aur” coincide cu un context politic favorizant valorii, ierarhiilor sincronizante, revalorizării tradițiilor și recuperării *firescului*, așa cum s-a întâmplat cu generația '60.

Mirarea

ȘTIU că, în timp, m-am chircit umilit când am văzut cum eu le spuneam cât se poate de natural lui Ion Pop, Ion Vartic și

Marian Papahagi „Jean”, „Doru”, respectiv „Marian”, în timp ce Radu G. Țeposu, Ioan Buduca, Ioan Groșan sau Ghiuri Pascu nu-i scoteau din „domnule profesor”. Lasă, că și eu mă uluiam când optzeciștii nu-l scoteau (ca și azi) pe Nicolae Manolescu din apelativul „Niki”, pe când eu și acum, în prag de pensie, folosesc formula „dom' profesor”.

Nu l-am întâlnit în 1975-'76, la „sesiunile științifice studentești”, unde am făcut cunoștință cu Ștefan Borbély, de pildă, ci în 1980 sau 1981, la colocviile revistei *Transilvania*, după ce luasem premiul revistei *Tribuna* și scrisesem în *Luceafărul* despre o carte a lui, *Ore franceze*, text care avea să determine, nu peste multă vreme, plecarea mea din siajul lui Mihai Ungheanu. Niciodată n-am înțeles virulența lui Ungheanu când m-a somat ca-n veci să nu mai încep un articol în *Luceafărul* citând un autor străin, precum se întâmplase cu Barthes, în recenzia la cartea lui Ion Pop. Parcă eram deja un dușman de clasă, un „agent al Kominternului”, al „viperelelor de pe Wall Street”, al „străinismului care ucide în fașă naționalismul”. Îi propusesem pe atunci lui Ungheanu un serial despre tinerii critici și esești ai momentului și-mi aduc aminte că am scris prin '78-'79 despre Alexandru Călinescu, Ion Pop, Eugen Negrici, Ion Vartic, I. Constantinescu, Dan Horia Mazilu, Z. Sângeorzan...

Cinstit să fiu, ce m-a descumpănit, în timp, a fost bicefala opțiune a istoricului literar Ion Pop față de șaițecism, de-o parte (cu expresionismul rural, recuperarea specificului etno-estetic, frenezia localismului, paralel cu *sfânta* recuperare a egofiliei eseniano-whitmaniene), și avangardismul valah, de cealaltă. Niciodată nu mi-am putut explica misterul acestei egale împărțiri între lirismul practicat de Ioan Alexandru, Ana Blandiana, Ion Gheorghe, Cezar Baltag, Ilie Constantin, Grigore Hagiu, Gheorghe Pituș, Gabriela Melinescu, Constanța Buzea și micile giumbușlucuri iconoclast-anarhice, găunoase etic și nule estetic, emanate de vâna bolșevizant-suprerealistă dâmbovițeană. Nici măcar empatia criticului la enormul ludic anarhic al lui Nichita Stănescu sau la combinațiile mucalit-metaforice ale lui Marin Sorescu nu era de natură să prevestească atașul atât de tenace deliberat la grauitățile enervante, strict motivate politic, și Nimicul pur destabilizator din lumea lui Tzara, Roll & Co.

Nu am fost, bineînțeles, nici pe departe singurul care n-a înțeles bizara împărțire a istoricului literar Ion Pop. Motivații dintre cele mai variate, pro și contra, am auzit de-a lungul timpului, de la Zoe Dumitrescu Bușulenga, Romul Munteanu, Alexandru Piru, Ov. S. Crohmălniceanu, Mircea Angheliescu, Adrian Marino, y *compris* Ion Dodu Bălan ș.a.

În final, făcând disjuncție cât mai atent și nepărtinitor între acuzațiile de „trădare a fondului național” și benefic ecumenism estetic, am ajuns să văd în *bicefalitatea* cu pricina – anarhismul combinatoric, ostentativ gratuit, atemporal și transnațional, al avangardei *versus* lirismul mythosului autohton – un admirabil exemplu de disponibilitate opțională și comprehensiune analitică. De libertate interioară, forță și abilitate, de voință sincronizatoare și reverie hermeneutică. Scriind la fel de aplicat despre Voronca, Brauner, Ion Gheorghe și Adrian Păunescu, despre pornoinurgențele lui Geo Bogza și blagianismul Anei Blandiana, Ion Pop a croit, în felul său, o *cale* a Răsăritului către Apus.

Față de toate acestea, unul ca mine nu are a zice decât: *chapeau!*

Minunatul JEAN, din 1982 în 1992

OMENEȘTE, PROFESORUL Ion Pop rămâne întipărit pentru mine în două gesturi uriașe, unice, în ce mă privește, în lumea noastră egoist-neguțătorească. Unul din 1982, celălalt din 1992.

În vara lui 1982 debutam editorial cu un eseu despre Eminescu, premiat la USR și UTC, apt – potrivit tradițiilor breslei – să-mi aducă infinit mai mulți inamici invidioși decât prieteni.

„Ce faci acum?” mi-a chestionat cu ardoare *după* – cu fraternă asprime –, într-o scrisoare, profesorul clujean plezirismul regătean, cel care tocmai se dăduse pe spate în dulcea ispită a meridionalului *dolce far niente*.

„Păi, cred că voi face o carte din lucrarea de licență despre teatrul lui Blaga”.

Fără nicio avertizare, după câteva săptămâni m-am trezit la cutia poștală cu un plic având antetul Editurii Dacia și o epistolă de câteva rânduri, semnată de C. Cubleşan și Vasile Igna, cum că „lucrarea dvs. despre *Dramaturgia lui Lucian Blaga* a intrat în planul editurii noastre pe 1984”!!!

Era, clar, rodul generoasei asiduități a minunatului Ion Pop. Să vă mai spun că volumul era doar o nevinovată, orgolioasă intenție? Că lucrarea de licență avea 40 de pagini, drept pentru care mi-am dedicat delirant o jumătate de an ca să-ncheg un demers de cinci ori mai mare, anume gândit cât mai scorțos, mai metafizic și blindat referențial, cu cât știam că va merge-n Transilvania blagiană până-n măduvă?!?

Câtă lume universitară cu blazon avea pe-atunci o atare deschidere către buica tinerețe hermeneutică? Mai ales dinspre Cluj spre București!

→

Reflux

Mă-ndepărtez de tine, mare,
mă retrag încet către continent,
ca un reflux de pământ spre pământ.

Știu că nu mă voi mai citi așa de atent niciodată,
ca pe zarea ta, în această lumină
sub care nu poți ascunde nimic din ce e-n tine,
ca în golul în care trebuie să te refaci linie cu linie,
fără-mă cu fără-mă,
ca să afli cine ești cu adevărat.

Și nîcînd n-o să-mi fie atât de frică
cum mi-a fost când ți-am auzit clipă de clipă vuietul, –
cu bietul meu zgomot înecat în valuri,
cum mi-a fost când, privind sfărîmarea
întunecată, albastră, verde,
am cutezat să fac timide comparații
cu propriile mele ciobite geometrii.

Mă rugam atunci de toți sfinții adîncului și înaltului,
am avut atunci momente de încordată așteptare,
să vină o mână să mă așeze la loc,
în cercurile, în triumghiurile
și-n piramidele în care-mi păruse
a fi locuit. Mă obseda însă,
recunosc, și venirea îngerului
cu nume rusesc, cu tabelul lui
de lume a Dreptilor, din care
nu mai poți învia decât
pentru moartea de veci. Iar atunci
când erai prea calmă și eu prea singur,
simțeam nevoia să te tulbur și să mă tulbur.

Vezi, mare, sunt și eu nemulțumit ca și tine,
nu suntem niciodată, niciunul, la locul nostru,
fiecare cu Moftul și mofturile lui.

Că eram rude, s-a văzut nu demult, când celulele
mele păreau că-o luaseră razna, ca niște liberiți
ce nu mai știau ce să facă
cu neașteptata lor libertate,
încât a trebuit să fac apel urgent
la niște somități ca Bach și albinele, ori precum

chirurgul cu mână sigură
de la Medicala clujeană III.

Așa ne e dat să trăim. Printre
sânge și glod și vitralii.

Lasă-mă, așadar, mare,
să duc în bagajele mele grele deja
și ceva din vuietul tău,
din minunata, neliniștitoare ta claritate.
Lasă-mă să iau cu mine și un con din pinii
încovoiați spre ape, un mic glob verde
din verdele chiparosului,
un zimț de agavă, o aburoasă ramură de măslin.
Ca în basmele de odinioară, le vor fi poate
de ajutor, când luminii,
când întunericului din mine.

Mă întorc acum printre frunze ce vor foșni
în vânturi de toamnă, veștede, – o să vină
și zăpezile mari, și un îngheț care
mă tem că va fi și al cărnii mele.
Vor veni și primăveri, da, alte veri, poate,
cu păci și cu murmure
ale altor vieți, vecine cu-a mea, cu alte
cețuri și luminișuri.

Oricum, mare,
în ora asta, a refluxului meu,
te rog să-ți aduci aminte
de ruda ta de pământ, săracă.
Mă încred în tine, în buna ta memorie,
a ta, care ești mai toată cer și știi probabil
aproape tot ce se petrece
în mintea lui Dumnezeu.

Adu-ți aminte și de mine, mare,
nu mă uita, mare.

12 noiembrie 2010

→

Al doilea gest magnific a fost în 1992,
când același Jean Pop, directorul Centrului
Cultural Român de la Paris, auzindu-mă că
voi veni cu Tania câteva zile în Orașul-Lu-
mină, nicio clipă n-a conceput că vom lo-
cui în altă parte decât în apartamentul lor
de pe ditamai Avenue de Suffren (el și Ilea-
na fiind, în interval, în concediul clujean de
odihnă), de unde urma să plece tocmai
atunci cuplul Mircea și Cristina Cărtărescu!

Gest de sublimă boierie, de fraternă
camaraderie, de-a dreptul incredibil pentru
scepticul mizantrop care sunt, și care a
intrat de atunci în panoplia recunoștințel-
or fără margini ale familiei.

Cum să uit cele câteva nopți albe petre-
cute în bucătăria familiei Pop, scriind pe
colțul mesei, în urma propunerii Monicăi
Lovinescu, care, auzind că am venit ca
inconștienții pentru o lună de zile la Paris
cu o sută de franci, m-a somat să scriu în
trei zile 15 pagini despre ceaușism, pe care,
din pricina bălbâielii mele, avea să le citeas-
că Alain Paruit?! Cu banii de atunci am tre-
cut ditamai sejurul.

Cum să uit, apoi, drumul cu Tania la
Cluj, în casa Familiei Pop, pe Rákóczi 98, în
1983, când am venit să predau manuscri-
sul *blagian* la Editura Dacia, ori vizita din
martie 1985, când, venit la „schimb redac-

țional“ (*tribunistic*) cu *Revista de istorie și teo-
rie literară*, m-am trezit pus de Ileana și Ion
Pop în fața unui redevabil mormănaș de
pulpe de pui, de-am numărat la sfârșit vreo
douăzeci de cadavre avicole în fața înfome-
tatului bucureștean care eram!?

Cum să uit că, numai ce i-am scris lui
Ion Pop că – sfios instigat de Ioan Alexan-
dru – am tradus câteva poeme de Pierre
Emmanuel, acestea aveau să umple numai-
decît o pagină din *Echinox*?

Și cum să uit teribilele vizite ale careu-
lui de ași Mircea Zăciu-Ion Pop-Marian
Papahagi-Ion Vartic (uneori cu Aurel Sasu
alături), de pe la jumătatea anilor '80, în
apartamentul nostru de pe Ion Cămpinea-
nu, când pritoceam soarta *Dicționarului
scriitorilor români*, după câte-un referat al lui
Ion Brad, al Elenei Docsănescu, ori o vizită
la Dumitru Ghișe, Valeriu Râpeanu ș. cl.?!?

Zăciu și Papahagi explodau coleric, în
utopice variante machedonice, în vreme ce
Vartic rezona abulico-flegmatic-cioranian, iar
Sasu venea cu soluții pragmatice, vezi bine
că de nimeni agreeate în acel context de umi-
lire iluzoriu „pansată“ cu un deget de votcă.
Un peisaj în care Jean Pop reprezenta invari-
abil echilibrul, măsura, sfatul cumpănit.
Atenție: nu resemnarea, ci *înțelepciunea* – un
cuvânt, acesta, tulburător de străin firii noas-
tre îndrăcite de postmodernitate.

Așa l-am văzut și în noiembrie 2010,
când – alt gest boieresc! – a venit la Teatrul
Național din Cluj să-mi urmărească bufon-
neriile caragialiene la o pseudoconferință
menită să încrunte ochii corectitudinii poli-
tice, lezând deopotrivă naționalismul pite-
cantropic. Un tată de familie exemplar, cu
trei copii minunați și, deja, cu vrednici
nepoți, păstorind și astăzi echinoxismul cu
o fidelitate aristocratică, asimilând cu se-
ninătate contradicțiile mai mult sau mai
puțin fioaroase ale vieții literare. Un om pe
care, cu ochii minții, îl văd foarte bine
cosind pe-o coastă maramureșeană și tăifă-
suind cu Tzara la o cafenea din Zürich,
adunând mere cu Ioan Alexandru la Topa
Deșartă și conversând elegant cu Alain
Bosquet sau Michel Déguay, scrutând „be-
toanele arhaice“ de pe Bistrița – din *Mega-
liticele* lui Ion Gheorghe – cu gândul la
Lăptăria avangardistă a lui Gh. Dinu, de pe
strada Bărăției...

Ia gândiți, vă rog, domniile voastre, *hic
et nunc*, așa o frumos căptușită dovadă de
europenitate românească!

Dragă Jean, stimate domnule profesor:
admirație, recunoștință, sănătate și frație!

A fost mai prezent în viața mea în absența sa

Mircea Petean

NU MI-A fost dascăl pentru că în anii de studenție el era la Paris. Am avut tăria – unii ar zice naivitatea – să-l aștept să se întoarcă pentru a-mi devoala o parte – partea bună, îmi ziceam – din producția mea textuală. Nici la *Echinox* nu m-am înghesuit câtă vreme el nu era acolo. El era *Dincolo*... Deși lesne aș fi putut să-mi dau seama că era prezent, chiar foarte prezent, măcar în spirit. Și chiar îmi dădeam seama, dar eu mai mult nu eram decât eram, eu traversam deșertul: eram mai degrabă o proiecție în viitor, o vagă proiecție, decât o certitudine. Trăiam cât se poate de intens vârsta păguboșeniei absolute: amânare-renunțare-dispariție...

Îl vedeam adesea *coborînd* în oraș cu pas grăbit și cel mai adesea însoțit. Își muta la răstimpuri, dintr-o mână în alta, o servietă pe care o bănuiam plină de manuscrise. Perora gesticulând, se oprea din când în când ca să-și fixeze interlocutorul mut, uluit, vrăjit de prestația Maestrului...

Prima oară când l-am întâlnit – era în '68, după Primăvara de la Praga – era singur. Eu eram cu tata, el s-a oprit, a încetat să-și lege servietă, apoi a început să vorbească transpus despre aerul de libertate, despre marea deschidere, despre enorma șansă de a ne putea vedea, în sfârșit, proiectele, oricât de îndrăznețe, duse la bun sfârșit, despre dreptul de a visa oricât de nebunește. Nu știu dacă realizam despre ce vorbește, dar îl vedeam trăind intens iluzia că totul e posibil în țara aceasta unde toate încremenesc în proiect.

Apoi l-am văzut prezidând ședințele de cenaclu. Căci îmi sugerase să mă duc la Cenaclul *Echinox*, și eu, băiat cuminte, m-am

dus. M-am tupilat în fundul sălii și am ascultat. Cred că a citit Ion Mircea, iar el a dat tonul vorbind despre poezia imnică. Îl ascultam fascinat, nepricepind mare lucru, dar convins că particip la oficierea unor Înalte Mistere... El era Marele-Preot, cei din prezidiu – Olimpia Radu, între ei, mi-aduc bine aminte chipul ei luminos, expresia inteligență – erau preoții, ceilalți erau membrii unei confrerii secrete, iar eu eram novicele.

Spaima micșorându-se, am continuat să mă duc fericit că sunt acceptat, deși nimeni nu mă băga în seamă. Și era bine așa, căci împărtășeam atmosfera unui festin intelectual extraordinar. Liber, într-o singurătate totală, într-un anonim deplin.

Cum ziceam, au urmat anii de studiu. Singurul regret din vremea aceea a fost că nu l-am avut dascăl. Dar l-am așteptat cu tolbă plină de versuri. Aveam material destul pentru cel puțin o carte. Cel puțin așa mi se părea. El s-a întors la Cluj, iar eu am plecat în Maramureș. Doream să fug cât mai departe de orașul tuturor exceselor, tuturor umilințelor, tuturor frustrărilor, și să mă întorc, peste câțiva ani, cu o traistă doldora de poeme.

Între timp, în viața mea de ultim sihastru a intrat Ana, am început să leg în poezie, am aruncat bună parte din ceea ce adunasem până atunci, păstrând doar câteva piese care anunțau temele „mele“, piese cu valoare „istorică“ – e vorba, desigur, de o istorie pur personală – carevasazică. Dar, ceea ce e mai important, am avut intuiția *domeniului* peste care zeul, în marea lui îndurare, mă pusese – pare-se – „administrator“. Atunci am apelat

la el ca la o Autoritate. De fapt, pe măsură ce *Dosarul*, în care îmi adunam textele bătute direct la mașină sau transcrise din mulțimea *caietelor simucigăse*, cum numeam agendele și caietele în care notam tot ce-mi trecea prin cap, se îngroșă, mă înfățișam la el acasă după o înțelegere prealabilă, desigur. A avut răbdarea și generozitatea de a citi și comenta, cu mine alături, poem după poem, vers după vers, dând „note“, amendând lucrurile mai puțin reușite, exclamând exasperat în dreptul unor sintagme imposibile, căutând soluții ș.a.m.d. Mai mult decât atât, au venit scrisorile în care încerca să mă facă conștient de necesitatea consolidării unui ansamblu pe care el îl vedea foarte bine, dar pe care eu doar îl întrezăream. M-a ajutat să-mi definitivez prima carte. A prefațat-o scriind un text definitiv pentru ceea ce eram și mai ales pentru ceea ce aveam să devin. I-a schimbat până și titlul. Se chema inițial *Maestrul n-a sosit încă*, dar el mi-a spus, pe bună dreptate, că nu are rost să dau apă la moară comentariilor răutăcioase sau minimalizatoare (ele vor apărea oricum!) și l-a schimbat, preluând subtitlul unui poem din ultima secțiune a cărții. Și bine a făcut, după cum s-a dovedit ulterior. A salutat cu entuziasm primul tom – căci atunci nu bănuia nimeni că va fi o trilogie – din *Jucu Nobil*, insistând să caut să înmulțesc numărul *coloanelor* care susțin ansamblul. A citit atent toate celelalte cărți în manuscris, între timp am mai crescut și eu, așa încât de unde la început eram un receptacul aproape pasiv, încet-încet am devenit, îmi place să cred, un interlocutor nu întotdeauna foarte confortabil... Manuscrisele s-au înmulțit, *Dosarul* meu creștea binișor, dar nimeni nu era dispus să riște să le publice, în ciuda recomandărilor sale inclusiv (dar asta e o altă poveste...).

Constat că, inevitabil, idealizez cedând ispitei de-a evoca o seamă de întâlniri ale noastre. Asperitățile se tocesc, detaliile inconfortabile pălesc sau dispar de-a dreptul. Rămâne însă, sper, substanța acestora, acel ceva care a contribuit, în cele din urmă, la creșterea și consolidarea unei relații care avea toate șansele să se transforme într-o prietenie.

După Revoluție m-am întors la Cluj, și nu oricum, ci chiar ca viitor... editor în echipa lui Vasile Igna, proaspăt uns director al Daciei napocane. Al lui, al lui Don Profesor Zăciu, pe care am început să-l vizitez asiduu, al multor alora și, de ce nu, al meu inclusiv... Apoi el a plecat din nou la Paris. Acolo l-am și întâlnit în vara lui '91, când, reluând eu drumurile Europei (o făcusem prima oară în '87) în compania aceluiași bun și statornic prieten Andreas Wellmann, am fost găzduiți cu maximă generozitate într-una dintre odăile apartamentului de pe rue Garibaldi, dacă nu mă înșel. După noi, acolo avea să adaste Mircea Cărtărescu, dacă-mi aduc bine aminte. În trecere prin Amiens, trăsesem pe la Horia Ursu; am adăstat o jumă' de zi și o noapte în compania lui și a „fetelor“ sale – cum își alinta el soția și fiica. Ce solidari erau românii pe vremea aceea!

→

Pe linii paralele

Romulus Rusan

NU-I DATOREZ nimic lui Ion Pop, deci am dreptul să-l laud cum vreau: nu sunt poet (cu atât mai puțin avangardist), nu i-am fost coleg de facultate sau la *Echinox*, n-a scris niciodată despre cărțile mele. Îmi este doar prieten, o prietenie pe care o reînnoim cu fiecare vizită a sa la București.

El însuși este, în felul său, un singuratic, refugiat din libertatea poeziei în schimnicia științei literare, din rumoarea boemei în cetaea familiei și bibliotecii.

Băjenit cu toată familia la oraș ca să-și piardă urma unui dosar de cadre nefavorabil, a parcurs, cu o răbdare de benedictin, drumul atâtor intelectuali străluciți care – în alte împrejurări, în perioada interbelică – au ridicat la cote academice talentul aflat în matricea rurală.

Poetul, criticul generației '60 și al avangardei, a trecut prin complicata viață scriitoricească și universitară clujeană – în care toată lumea cunoaște pe toată lumea – ca un aristocrat înăscut, ca o ființă mai mult livrescă decât fizică. Nelipsita lui servietă „Diplomat“ a zăbovit mai mult prin garderoba bibliotecii-

lor decât pe sub picioarele vreunei mese de la „Arizona“ sau din restaurantele unde redactorimea clujeană adăsta în uitare de sine până la drastica somație „Zărva kérem!“ S-a știut feri atât de boemă, cât și de scandalurile mocnite, de searbedele bârfă și intrigi. Distanțarea sa proverbială de viața publică l-a făcut imun (excepțiile de la regulă le-am aflat acum, târziu, și nu de la el) la invidia cu limba ascuțită pe care unii concurenți o manifestau pe vremuri față de cei a căror faimă trecea dincolo de creasta Feleacului.

Rămas clujean nestrămutat, devenit magister și pater familias, Jean Pop (iertată-mi fie familiaritatea) rămâne în memoria mea același student ingenuu care se grozăvea scriind versuri despre (defunctele azi) țigări „Mărășești“ și pe care îl tachinam că nu știe ține totuși țigara între degete sau același tânăr savant care își deplângea „Biata (mea) cuminenie“, parcă scuzându-se că a luat viața în piept prea serios și prea din timp.

De atunci a trecut o viață. Ca niște trenuri mergând pe linii paralele, n-am observat să ne fi schimbat înfățișarea și vârsta. Cred că explicația stă în ideile pe care ni le-am împărtășit de la început și până azi fără să lăsăm să se plictisească unele de altele.

Legea numelor mari

Constantin M. Popa

CINE S-A aflat în apropierea profesorului Ion Pop a sesizat, cu siguranță, acea tensiune intelectuală ce a întreținut, de-a lungul întregii sale existențe creatoare, dimensiunea învăluitoare, deși atât de discretă, a inflexibilei rigori. Te-ai aștepta, văzând diversitatea preocupărilor și a experiențelor în care a investit efort și pasiune, la febrilitatea căutătorului atras de orizontul aventurii. Eroare. Locul lui Ion Pop se află în lumea severității academice, iar personalitatea sa se definește prin armonia majoră a studiului și, în egală măsură, prin proiecția în expresie a traiectoriei gândurilor celor mai intime ale sale.

Istoricul și criticul literar, poetul și dascălul solicită o privire integrativă, singura adecvată înțelegerii multiplelor fațete ale unei opere articulate convergent.

Fac parte dintr-o promoție privilegiată (Vasile Igna, Valentin Tașcu, Nicolae Prelipceanu, Mircea Oprea), care, la jumătatea anilor '60 ai secolului trecut, era martora preluării din mers a autenticei tradiții universitare clujene, prin reținerea, la catedrele Filologiei, a valorilor noii generații. Studenți în anul IV care ne disputam atunci șansa de a-i avea ca mentori pe Ioana Em. Petrescu și pe Ion Pop, absolvenți aureolați de prestigii indubitabile, veștejind atributul vocațiilor inconsistente. Ne atrăgeau inteligența, comprehensiunea, deschiderea spre tot ce submina platitudinea convențională. Eram, desigur, cuprinși de un sentiment de admirație confuză, încă nesocotind esențialul, în fața acestor ecluze de lumină.

Momentul în care Ion Pop își începea activitatea era dominat de clișeele convenționale ce slujeau drept icoane oficianților falsului cult al realismului socialist. Tânărul asistent evita ravagiile rutinei și lipsei de discernământ prin știința de a-și decora solitudinea formativă cu texte fundamentale. Totodată, descoperirea, de la început, substratul dramelor ascunse în adâncul ființei.

Nu pot afirma că m-am aflat de prea multe ori în preajma lui Ion Pop, întâlnirile cu Domnia Sa au reprezentat însă clipe de reală bucurie. La conferințele generale ale Uniunii Scriitorilor, la câteva colocvii științifice i-am redescoperit arta dialogului, condescendența aristocratică, eleganța gesturilor, generoasa umanitate, însușiri care mă fac să cred că, dacă n-ar fi ales cariera filologică, s-ar fi împlinit într-una diplomatică: un ambasador desăvârșit al spiritualității românești. În timp ce în matematică există o lege a numerelor mari, în cazul lui Ion Pop ea se numește *legea numelor mari*. A întâlnit și s-a dovedit egalul unor faimoși reprezentanți ai gândirii teoretice literare europene: Roland Barthes, Georges Poulet, Gérard Genette, Jean Starobinski, Tzvetan Todorov, Jean-Pierre Richard etc.

I-am prețuit și tenacitatea cu care înfruntau înverșunările obtuze și ignoranța prezumțioasă. La Olimpiada Națională de Literatură Română din anul 1987, de la Botoșani, sesizasem o flagrantă nedreptate făcută unei concurente (Patricia Ciobanu), sancționată pentru că dăduse, într-un eseu despre Eminescu, citate în fran-

ceză, germană și, se pare, chiar în suedeză! Profesorul Ion Pop, în calitate de vicepreședinte al comisiei centrale, a parcurs lucrarea și a convins-o pe prezidenta Zoe Dumitrescu-Bușulenga să-i acorde un binemeritat premiu II.

Apropierea de senectute nu l-a schimbat cu nimic, nici comportamental, nici fizic. Anul trecut, la Simpozionul Internațional „Marin Sorescu”, de la Craiova, ne-a cucerit (pentru a câta oară?) cu perfectă sa civilitate, cu optimismul său juvenil și, în primul rând, cu interpretarea surprinzătoare, paradigmatică, a ciclului *La Liliaci*. Mi-a vorbit, într-o pauză, despre intenția readucerii în actualitate a misteriosului avangardist craiovean Victor Valeriu Martinescu, proiect ce urmează a fi împlinit împreună cu Ion Simuș.

Încercarea de a discerne ceea ce, structural, înseamnă viziune, vis, asceză intelectuală, elan sau exaltare lirică rămâne o simplă operație speculativă atâta timp cât acceptăm că gândirea și acțiunea omului de litere Ion Pop ating acel grad al intensităților ce sincronizează luciditatea și sensibilitatea. Volumele de versuri, monografiile consacrate avangardei sau marilor poeți Blaga, Nichita Stănescu, Ilarie Voronca, instituția *Echinoxului* sau excelentul *Dicționar analitic* vorbesc despre transparență, trăire și reflecție lucidă sub zodia frumosului. Aș spune, parafrazând o celebră aserțiune, că *excelența estetică a unei opere – critice ori poetice – e o funcție a caracterului moral al artistului*. Este marea lecție oferită de profesorul Ion Pop. ■

→

În 2000 ne-a părăsit Profesorul și eu chiar m-am simțit orfan... Atunci mi-am propus să încerc să fac ceva pentru memoria sa. Și ce altceva mai bun puteam face decât să public o carte de-a sa sau una despre opera, despre personalitatea sa, în fiecare an, ori măcar la doi ani. Așa a apărut, în 2002, *Întoarcerea învinsului: Întâlniri cu Mircea Zăciu*, o carte care s-a bucurat de o primire fulminantă, în care am adunat texte evocatoare, articole critice, dar și scrisori trimise de profesor unora și altora. Întâmplarea a făcut să iasă de sub teascuri chiar în ziua în care aniversam o jumătate de secol de existență terestră. Nefericită întâmplare! Ana decisese să-mi organizeze o întâlnire cu prietenii și colaboratorii în sediul nou al Bibliotecii Județene „Octavian Goga”, păstorită atunci de Traian Brad, regretatul. Ei bine, câteva dintre scrisorile acelea, introduse în ultimul moment în carte de cel împreună cu care am gândit și am construit totul, au provocat dezastrul care a dus la rup-tură, la despărțire, la o tăcere de aproape un deceniu, la Marea Tăcere. Nu era nici prima, nici ultima oară când mă aflam, ca editor, între ciocan și nicovală, dar atât de înspăimântător de bine nu mi-a fost niciodată... Căci cum ziceam? *A fost mai prezent în viața mea în absența sa*. Am verificat cruzimea acestui adevăr de nenumărate ori în toți acești ani... Nu are niciun sens să răsucesc acum, aici, cuțitul într-o rană ca și închisă. Important e că Marea Tăcere s-a încheiat. Și nu a urmat Marea Trăncăneală, fiți fără grijă!

Am căzut la pace socotind probabil amândoi că ceea ce leagă e mult mai puternic decât ceea ce dezleagă. Și poate că acest lung hiatus n-a fost decât o probă. Dovadă e și faptul

că ucenicul de odinioară a devenit editorul uneia dintre cărțile sale de poeme. Și al multor altora, de acum înainte – de poeme, de critică, de orice fel –, sper!...

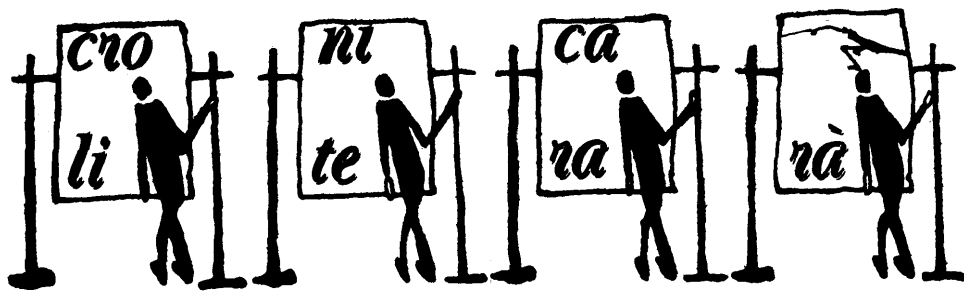
Pe vremea când eu și Ana predam limba „poezească”, folosindu-ne de joc ca de o modalitate privilegiată de stimularea creativității artistice a elevilor noștri, lectura *Jocului poeziei*, cartea lui cea mai bună și una dintre cele mai substanțiale cercetări dedicate fenomenului poetic modern românesc, a fost un bun reper pentru noi. Tot atunci mi-a împrumutat o seamă de cărți care aveau să ne ajute la redactarea lucrărilor noastre de gradul întâi. Căci înainte de a fi carte, *Ocolul lumii în 50 de jocuri creative* s-a înfiripat pe experimentul ca atare și pe cele două disertații. A fost doar unul dintre argumentele forte în favoarea ideii de a-l invita ca președinte de juriu al primei și, din păcate, ultimei ediții a Festivalului de Literatură pentru Copii „Diminețile Muntelui”, organizat de noi la Borșa Maramureșului în toamna lui '89. A acceptat fără ezitare și se vedea pe el că se simte bine în zilele acelea însorite de octombrie, printre copii talentați și promotori de creativitate – poeți importanți, unii dintre ei – veniți din toate colțurile țării, printre ceilalți poeți invitați: Aurel Dumitrașcu, Vasile Igna, Adrian Popescu, Aurel Pantea, Ion Mureșan, Echim Vancea și mulți alții. Mă uit uneori la pozele de atunci; îl văd urmărind atent recitalul pruncilor, jurizând cu diplomatie, împărțind premii surâzător. Ce mai contează că, la câteva zile după încheierea festivalului, a trebuit să dau seama la Securitate? Important e că la nici două luni după aceea izbucnea Revoluția. Dar câte nu-i datorez? Îi datorez debutul, cum spuneam, dar și revenirea din '90. Aproa-

pe că nu există carte de-a mea căreia să nu-i fi dedicat măcar un comentariu, excepție făcând, poate, cele apărute în vremea amintitei Mari Tăceri... Da, îi sunt recunoscător lui, ca și lui Don Profesor, ca Ioanei Em. Petrescu, ca lui Vasile Igna, fiindte providențiale pentru mine. Da, e vorba de recunoștință, dar cum aș putea să mă revanșez? Mă consolez amintindu-mi o vorbă de-a lui pe care nu am cum să nu o reproduc aici și acum, o vorbă pe care o repeta ori de câte ori mă plângeam de vitregia vremurilor în care ne-a fost dat să viețuim: „Cel mai înțelept lucru pe care-l poți face este să scrii, și nu oricum, să scrii bine, să nu încetezi să adaugi un vers la cele existente, să nu cedezi. Adevărata bucurie aceasta este!”

Și poate că adevărata recunoștință sunt cărțile noastre bune, ale tuturor celor care l-au avut sau încă îl au ca protector, sfetnic și model.

Pentru mine el rămâne Criticul, acel prieten exigent de care orice creator are nevoie mai ales la început, când, vorba înțeleptului, suntem la nemijlocit, dar și Poetul fascinat de fragilitatea ființei, care nu poate scrie un rând fără a privi peste umăr la cel ce scrie, poetul, desăvârșit cunoscător al tuturor trucurilor, convențiilor, miracolelor adevărate ori doar inventate ale literaturii... Și sunt absolut convins că, dacă cineva va da o *Istorie a poeziei române*, una profund analitică, îndelung chibzuită și superb scrisă, apoi acela va fi el, Ion Pop, și nimeni altul... ■

Grupaj preluat din volumul omagial dedicat lui ION POP, gândit și alcătuit de ȘTEFAN BORBÉLY, în curs de apariție.

LIVIUȘ CIOCĂRLIE sau despre „fleacuri”, cu fața la perete

Irina Petraș

SPRE MOARTE mă îndrept în același fel: incompetent“, notează Livius Ciocărlie, într-o definiție lapidară a ființei muritoare. Competența absolută și albă – toată lumea moare – e întâmpinată cu zeci de pagini de subrezire a absolutului ei implacabil. A ști că mori se relativizează prin experimentarea infinitezimală a lui a ști să mori. Mă miram altădată că Livius Ciocărlie nu înțelege plăcerea din urmă a lui Cioran de a-și repeta o vorbă veche românească – „morțișoară“. Între timp, i-a descoperit el însuși farmecul și desfătările evanescente. Mai mult decât atât, a născocit o specie anume de jurnal cu care să instrumenteze, ca-ntr-un veritabil „proces“, trecerea. O luciditate mucalită („E multă veselie în mine. Mă stric de răs“) îl secondează în scindările pe care le pune la cale pentru a dobândi o autentică și nuanțată competență de muritor. Își este sieși victimă, inculpat, ține locul judecătorului, al martorilor, al avocatului și al juraților. Își activează toate eurile latente, nu doar cele congenitale, ci și pe cele dobândite într-o viață de lecturi, de exersări ale altor perspective despre unul și același subiect: viața-spre-moarte: „Totul e să mergi în tine până dai de gol“. În forfota alterilor stârniți la vorbă, golul abia se întrezărește.

„Procesul“ a început încă de la *Fragmente despre vid*. Pentru mine, a fost mai întâi jocul de-a jurnalul (*Caietele lui Cioran*, 1999) și bizareria de a scrie despre jurnalul jurnalului unui jurnal, lăsându-te în voia curentilor. Cucerit de spiritul ludic al lui Cioran – maestru al disperării, verbalizând o viață întreagă privilegiul de a fi disperat –, Livius Ciocărlie se joacă, acolo, lectura lui fragmentară fiind cărtitoare, insistentă, oțărâtă. Îl tratează pe Cioran ca martor ostil. Îi pune la îndoială depozițiile. Treptat însă, săgețile sunt de catifea, se estompează. Acordul – și el alintat, un pic atins de superbie – îți sugerează recunoașteri și stranii priviri în oglindă. Textul despre text te înghite, confunzi ici-colo pe Cioran cu „cioranul“ lui Livius Ciocărlie. Cărțești la rândul tău, pas cu pas. Către final, ca-n povești, Livius Ciocărlie se scutură de prejudecăți și scrie: „Exagerez la rândul meu. Nu suferința i se poate contesta – n-am cum, de unde pot să știu?“ L-a supus pe Cioran unui tratament care se cuvine

răzbunat, căci „în jurnalul *literar*, nu ești sincer și nici nu minți“. Situația mentală între e singura de atins: între minciună și adevăr, între viață și moarte, între stări și traducerea lor în cuvinte, pe un ton dezincântat, sceptic, pus pe șotii cu bătaie mai lungă decât postata de viață din dotare.

Livius Ciocărlie „se joacă“ din nou în *Bătrânețe și moarte în mileniul trei* (2005). Mottoul din Cioran („Nimic nu ne fletează mai mult decât obsesia morții; *obsesia*, nu moartea“) îl scutește de găsirea din prima frază a tonului potrivit. Din cea de-a doua însă, își intră în mână: „M. are dreptate. Cartea despre bătrânețe trebuie scrisă până nu ești prea bătrân. Desigur: și despre moarte trebuie scris la timp“. Adică, înainte de a tăcea prelung despre ea, cum spuneam cândva apropo de cărțile mele despre moarte (vezi *Știința morții*, 1 și 2). Un umor fin și câteodată galben, fără astâmpăr, o privire așintită asupra semnelor și semnalelor lumii, textuale ori ba, destăinuirii alunecate ca-ntr-o doară în pagină, dimpreună cu un pluton de *martori* (Ibsen, Nietzsche, Dostoievski, Lévinas, Pleșu, Liiceanu, Milan Kundera etc., etc.) secundând instrumentarea unui *caz* de infinită umanitate: muriturdinea – sunt instrumente predilecte ale „acestui neliniștit disimulat sub masca unei false seninătăți“, cum prea bine îl descria Mircea Zăciu. Prins în jocul suprem

al descrierii de sine crepusculare, Livius Ciocărlie alcătuiește (fragmentele nu pot fi scrise decât fiecare în parte, așezarea lor finală fiind, inevitabil, o *alcătuire*; ele, fragmentele, „nu aleg, dau peste“, cum bine zice Livius Ciocărlie) cărți de fleacuri inutile, extrem de eficiente ca relansatori ai meditației liber consimțite despre om și finitudine. Căci cele mai teribile și mai grele, în sensul gravității și al gravității lor, deopotrivă, gesturi sunt cele făcute în *ciuda* definitivului, a sentinței deja rostite: „N-am înțeles nimic. Nu am ce sfaturi să dau. Nu sunt – și de aici îmi vine sentimentul de libertate singuratică – un îndrumător“. În fond, *drumul* e unul singur – un *monodrom*, o *unicale* spre moarte –, îl împlinesc toți, fără mod de întrebuintare. Comentariile pe marginea lui însă îi dau transparență, încropind senzația că totuși lucrurile sunt, oarecum, sub control. „Funcționar al morții“, cum își spune, este doar într-o oarecare măsură, căci un „funcționar“ nu gândește liber și eliberat – el respectă, supus și important, reguli străine. Moartea *gândită* amănunțit încetează a mai fi străină, iar stăpânirea ei asupra-ne se relativizează. Intravitală, moartea e chestiune strict individuală, iar ca experiență inevitabil la mâna a doua îngăduie tălmăciri infinite.

Cartea cu fleacuri (Pitești: Editura Paralela 45, 2010, 256 de pagini) și *Cu fața la perete* (București: Editura Cartea Românească, 2010, 248 de pagini) duc mai departe aceste desfășurări în marginea existenței amenințate. Am citit și recitit fragmentele cu plăcere și cu o doză de enervare. Mărturisită, de altminteri. Când Marius Chivu m-a provocat să-i numesc o

„Fleacurile“ fermecate

Mihai Dragolea

RECUNOSC, AM fost încântat citind recomandarea expertului cititor care a fost, este Radu Cosașu, într-un număr recent din *Dilema veche*. Autorul *Supraviețuirilor*, printre altele, a citit și *Cartea cu fleacuri* (Ed. Paralela 45, 2010), volum semnat de Livius Ciocărlie. Concluzia lecturii: „Fără exagerare, cartea care mi-a plăcut cel mai mult în anul acesta, fiecare fleac al ei fiind un leac pentru a ne vindeca de minciună și de «falsa modestie cronică»“. Am avut aceeași senzație, prelungită și după ce am citit *Cu fața la perete* (Cartea Românească, 2010), volum semnat de același autor. De fapt și la urma urmei, impresionanta colecție de „fleacuri“ a lui Livius Ciocărlie s-a constituit încă din mileniul trecut, cu *Fragmente despre vid* (1992), și a continuat să ia amploare cu toate volumele apărute între timp. Despre cuprinderea și valoarea colecției al cărei unic proprietar este Livius Ciocărlie rămâne să ia seamă cititorii pasionați și cercetătorii devotați literaturii. Această colecție beneficiază de un avantaj indiscutabil: poate fi vizitată/citită fără o strictă ordine cronologică, fără obligativitatea parcurgerii unor „etape de evoluție“,

ea rămâne constantă în valoare și farmec în fiecare dintre componentele care o alcătuiesc. Chiar dacă este organizată „tematic“ (*Caietele lui Cioran* – 1999, *Pornind de la Valéry* – 2006), chiar dacă motivele sunt explicite (*Paradisul derizoriu: Jurnal despre indiferență* – 1993, *De la Sancho Panza la Cavalerul Tristei Figuri* – 2001, *Bătrânețe și moarte în mileniul trei* – 2005), colecția își păstrează unitatea prin seriozitate și umor superioare, prin sinceritate și spirit ludic asumate la vedere. Comentând cărți mari și vorbe de stradă, Livius Ciocărlie afirmă în *Cu fața la perete*: „Mediocritatea, nu moartea, ar fi trebuit să fie tema mea. De moarte nu m-am îmbolnăvit încă, de mediocritate nu m-am vindecat“. Cum să îndrăznești să dorești vindecare de mediocritate unui asemenea scriitor! Cel care, în același volum, ne spune: „Ce încerc să ating este adâncimea epidermei, tensiunea superficialității. Aproape că reușesc“. Să recunoaștem, a reușit!

Cluj, 25 noiembrie 2010

Despre halucinogene

Ștefan Borbély

carte care m-a enervat de curând, i-am răspuns că există și cărți bune enervante! Uite, *Cartea cu fleacuri* a lui Livius Ciocârlie e o carte îngrozitor de enervantă. Cum gândul morții îmi e dintre cele mai familiare, iar bibliografia morții la îndemână, am citit-o cu sentimentul participării la o convorbire privată, gata să intervin cu o completare ori să exclam „așa e!“, la numărare secvențe pe care le-aș semna eu însămi fără ezitare. Atâtea coincidențe de gând și atitudine găsesc la fiecare pagină, încât lectura îmi e vibrantă și neliniștită. Mai întâi, îmi spun inciudată și „devalidată“ că *exact asta* am spus, gândit, scris, simțit și eu. Apoi, recunosc, cu aceeași inciudare, dar oarecum complice și asumant, că spune, parcă, mai bine decât mine. Îl înscriu, cu o ultimă răbufnire de enervare, în „clubul“ meu secret și citesc mai departe, într-o lectură mereu paralelă, despre relația senin-mucalită cu moartea și bătrânețea, despre avariile ridicole ale trupului și, câteodată, ale minții, despre vise („Omul are nervii tari dacă poate să se despartă, fără întoarcere, de lumile visate noaptea, de atâtea ori“), despre inaptitudinea pentru transcendență și credință față în față cu „complexitatea funcțională a lumii, dublată de haos“, despre vina supraviețuitorului, despre „libertățile“ pe care și le procură vârsta, despre surzenie și puținătatea lucrurilor bune de auzit... „N-ar trebui să ne trăim viața ca pe ceva de la sine înțeles“ – pledează pentru o știință a vieții în stare de veghe. „De peste șaptezeci de ani mi-e frică de viață. A fost destul. A venit vremea să-mi fie frică de reversul ei.“

În *Cu fața la perete*, specia „procesului“ canonic (în sens muzical) e dusă un pas mai departe. Un text vechi e reluat și comentat rând cu rând, jurnalul jurnalului multiplică aiuritor perspectivele, aruncă orice urmă de vanitate în aer, în fața iminenței sfârșitului nimic nu rămâne în picioare decât această extraordinară capacitate de a răs-tălmăci fiecare clipă până la ultima. Printre ochiurile dense ale texturii confesive se văd petice din zidul de neocolit. Instrumentarea muritudinii a epuizat toate registrele, sim-fonia e încheiată, nu mai rămâne decât să-i arunci morții sfidător în față, ca Marcel Moreau (de care îl apropie rafinata, cruda, jucăuș-cinica descriere de sine), „ia-mă, sunt desăvârșit!“ Martorul e acum Bernardo Soares: „Când, cu ani în urmă, l-am descoperit pe B. S., nu mi-a spus prea mult. Reîntâlnindu-l, tot pe cale livrescă, mi-am zis: Măi! Omul ăsta îmi aduce aminte de cineva. Căutând bine-bine, am găsit: sunt eu. Nu semănăm noi chiar în toate, dar asta nu schimbă mare lucru. Nici cu mine însumi nu semăn leit“, spune Livius Ciocârlie, avansând și o încheiere posibilă și mereu provizorie a jurnalelor sale. Gândul morții îți poate furniza înstrăinarea necesară unei pledoarii finale credibile, căci personalizarea lui extremă te readuce pe nesimțite în miezul destinului comunitar. Eu e/sunt un altul. Dacă pot gândi cu atâta detașare detaliile morții mele, Caius este cel care moare. Deși nu pot uita nicio clipă că nu-i decât un pseudonim al meu.

NE PLÂNGEM adesea de inertțiile culturii române, explicabile parțial prin fatalitatea de a scrie și de a lucra într-o parte osândită de lume, însă uităm extraordinara sa capacitate de recuperare și de realiniere tematică, datorată, în mod paradoxal, tocmai raționalizării pe care o induce handicapul asumat al marginalității. Să luăm, de pildă, tema culturală a drogurilor și halucinogenelor, despre care în ceașism era foarte riscant să scrii: în mai puțin de două decenii, am recuperat integral handicapul de odinioară impus de cenzură, atât ficțiunea halucinogenă (William S. Burroughs, A. Agheev, Jean Cocteau etc.), cât și exegeza dedicată fenomenului (Antoine & Maurice Porot, Ernst Jünger, Richard Rudgley etc.) îngăduind, azi, abordări autohtone dintre cele mai sofisticate. În anul 2004, revista *Secolul 21* a dedicat un număr de pionierat reprezentărilor culturale ale drogurilor, în contextul finalizării unui proiect de anvergură europeană. Tot cam pe atunci, Masteratul de Comparată al Facultății de Litere din Cluj-Napoca a inițiat un curs de cercetare dedicat contraculturii anilor '60 (*work in progress!*), care s-a materializat până acum prin două cărți publicate de brașoveanca Andrada Fătu-Tutoveanu (*Literatură și extaz artificial*, 2005, respectiv *Un secol intoxicat: Imaginarul opiaceelor în literatura britanică și franceză a secolului al XIX-lea*, 2010) și un număr (8/2005) al revistei *Caietele Echinox*, dedicat *Șamanismului postmodern*, în special lui Carlos Castaneda. S-ar mai putea adăuga cartea lui Adi Dohotaru (*Anii '60: mișcări contestatate în SUA*, 2008), deși se ocupă doar tangențial de halucinogene, sau multitudinea de traduceri recuperative din contraculturali, ultimul volum de referință, antologia *Howl* a lui Allen Ginsberg, fiind publicat anul trecut (2010).

Ar fi de menționat însă și un aspect catalitic, care nuanțează chestiunea interdicției absolute: chiar dacă, până în decembrie 1989, textele despre halucinogene cădeau invariabil la examenul grotesc al cenzurii, interesul cultural pentru temă n-a încetat să existe, fiind mai viu decât oricând, caționarea de prestigiu venind atât pe linia studiilor despre mătrăgună ale lui Mircea Eliade, cât și pe aceea a *Etnobotanicii* lui Valeriu Butură sau a studiilor despre extaz și „călătorii în lumea de dincolo“ ale lui Culiianu. Pe acest fond cultural favorabil, Andrei Oișteanu a propus în 2008 revistei 22 o rubrică intermitentă intitulată *Scriitorii români și narcoticele*, care s-a bucurat de un imens succes, având și darul de a deschide pentru *mainstream* „cutia Pandorei“ și de a lăsa duhurile eterate să circule în voie. Iată că, acum, savantul bucureștean își finalizează cercetările prin editarea unui volum fundamental (*Narcotice în cultura română: Istorie, religie, cultură*, Iași: Ed. Polirom, 2010), despre care primul lucru care se poate spune este că se înscrie în seria cărților de excepție ale culturii române,

fiind indispensabil atât pentru fiecare om cultivat, cât și pentru orice bibliotecă. Structural, Oișteanu e un savant: nu există carte pe care să n-o fi citit, de la, de pildă, tomuri medievale de referință la volumul despre apocalipsă al lui Andrei Simuț, nu există detaliu pe care să nu-l fi verificat, fie că e vorba de repere istorice și de mentalitate – ca de pildă aceea că prima *calvenea* din București se deschide în 1667, numele generic al stabilimentului, care ulterior se va impune, venind din turcescul *kalve-k-hané* = „casa cafelei“ – sau de cine știe de detaliu pitoresc, găsit într-un manuscris aproape intruabil păstrat la Biblioteca Academiei. Sub acest aspect, probitatea științifică și intelectuală a volumului e impecabilă, egalând-o pe aceea a lui Eliade și Culiianu (singurele cu care se poate măsura la noi). Un mic detaliu de redactare îl prejudiciază, totuși: colaționând texte și demonstrații elaborate de-a lungul mai multor ani, sunt foarte multe redundanțe în carte, care, la o ediție definitivă, ar trebui eliminate, pentru ca organicitatea structurii și fluiditatea demonstrației diacronice să nu sufere.

În rest, superlativul nu au de ce să fie trecute sub obroc: Oișteanu lucrează exemplar, ca un campion al culturii de construcție, pe cărți și teme memorabile, fiind totodată o persoană publică foarte activă și un interlocutor agreabil, din ale cărui spuse ai ce învața. Aș mai releva, sub acest aspect, spectacularitatea senzorială unică a volumului, pe care Oișteanu l-a scris – se vede asta de la o poștă... – cu infinită savoare și cu un imperceptibil simț al umorului, mai ales atunci când ajungem la detalii. Nu simți la el încrâncenare, crispă de savant autosuficient sau volute infinite de orgoliu. Mai mult, *Narcotice în cultura română...* e o carte foarte vie, atât în sensul intelectual, cât și în cel existențial al termenului. Gloșând savuros despre ciubuce și narghilele, autorul dă o fugă până la muzeul din Arad, pentru a verifica detaliile unui tablou; căutarea lui Eliade îl poartă spre Calcutta, unde fotografiază pensiunea din Ripon Street; investigând extazele controlate ale lui Mircea Cărtărescu din *Orbitor*, ajunge în mod inevitabil la psihedelisme din tinerețe ale acestuia, din dialogul cu el ieșind și un text autobiografic superb scris (*Epoca nesului*), pe care Cărtărescu acceptă să îl publice în *Addendă*. În alte locuri, detalii descoperite în bibliografie sunt elucidate prin viu grai sau prin intermediul telefonului, cartea devenind, în acest fel, un foarte atractiv și fascinant laborator de lucru, în care nu știi ce să admiri mai mult: capacitatea, absolut extraordinară, a lui Andrei Oișteanu de a nu lăsa idei fără răspuns sau spectacolul foarte stenic al intelectualului pasionat de arhive, muzee sau problematice, prins în frenezia descoperirii fericite a tuturor detaliilor.

Câteva dintre ele? Sunt cu nemiluita! Vă întrebați ce sunt „pilulele de pervitină“ pe care le iau protagoniștii din *Oameni și pietre* de Mircea Eliade? Deschideți cartea la pag. 350. În alte locuri sunt detalii despre „eterul meu cotidian și praful săptămânal“ despre care scrie Ion Barbu, despre experimentele cu mescalină ale doctorului Gheorghe

→

Poeme de

Minerva Oliva

Poem neterminat

Cu ezitare de săgeată
se îndrepta spre mine mîna
cu bomboana însoțită
de flăcările diamantelor
Avea forma unei cărămizi
Nerăbdătoare ca nasturii
între degetele tale
primi darul pînilor, al peștilor
Deveni zid
Nu puteam fixa în el
decît fereastra prin care
te-am privit

Dintr-o gutuie

Mesajul trimis de la Roma
avea și titlu
Nu l-am putut rosti
Deșertul m-a inventat pe mine
nu eu pe el
Două cuvinte ce se cuvin spuse în șoaptă
cînd capul va protesta în scoica miinilor
Două cuvinte
cînd vei dărui cer cu stele în viscol
ducînd în sulii nori destrăbălați
După ce vei fi tigrul –
cruce ai fost pînă acuma
Să fiu regina încurcînd lumile
Atunci ce curge din artere

șe-ncheagă
Înfrîngere după înfrîngere:
lacrimă pe marmură

Scrisori

Doar atîta lumină mai rămăsese, numind zarea aceluiși apus,
Cîtă să descifrez „Scrisoarea“ lui Turner (Tate Gallery). Au
promis, au și adus
Dicționar sărac, risipeam – ca-ntr-un sfîrșit din plăcere –
mărgăritare

Recitare – răstigniri din întîia oară, cu fiecare

Uneori, rîvnind chinul, ancoram pe țarm de liane –
Deschideri amînate, copleșirea presupunerilor, dorințe de-a
nimeri în capcane
Parfum și licoare voiam poetul în „Gama dragostei“ de Watteau
(National Gallery), el să iasă învingător
Celălalt spârgea oglinzi în ape apoi cerșea la fiecare nor

Valul se juca de-a ascunselea – le-nchideam desfăcîndu-le din
nou
Cu sfiala cînd ai desprinde membrana care ține captiv fătul,
puiul în ou
Noapte, soare-n odaie, vulcani visau sentințe ce se amîna
Cu cîte guri și cîți ochi se-acleca strigătul peste mine: neștiută
fîntînă? ■

→

Marinescu (la care participă, printre alții, pictorul Corneliu Michăilescu sau mult mai cunoscutul Petru Comarnescu) sau despre poemul *Influența țigăreții asupra mea*, compus de C. A. Rosetti în 1847 și republicat de Andrei Oișteanu la p. 154-155, pentru a suplini carența altor surse. Știați de unde vine *pomada*? „în Evul Mediu, alifiile aromatice (parfumurile solide), care conțineau obligatoriu ambră, erau păstrate de femei în vase mici de aur sau argint sub formă de măr“ (p. 191). După orgiile sexuale nocturne, vestitul Pirgu – scrie Mateiu I. Caragiale în *Craii...* – „se ducea «la moașă» «să-l tragă cu oțet de trandafiri și cu opedeldoc». „Opedeldocul – precizează Oișteanu – este o alifie imaginată în secolul al XVI-lea de alchimistul Paracelsus“, fiind făcută din „săpun dizolvat în alcool și amestecat cu uleiuri de diferite plante aromatice: camfor, rozmarin, măghiran etc.“ (p. 192).

Cheful vine din *kif* (*kiphos*), numele oriental al hașîșului; numele grecesc al neghinei este *zizania*, ceea ce explică efectul. „Românii nu cunosc [...] – scrie Mircea Eliade în *Cultul mătrăgunei în România* – ritul colesului [mătrăgunei] cu ajutorul unui câine“, așa cum apare în iconografia universală. Ba da! – explică prin similitudine Oișteanu, dînd exemplul plantei somnifere din Munții Apuseni, care se culege cu lapte „de gudă“ (cățea), sau al *mutătoarei*, care se culege tot cu ajutorul unui câine. Altfel spus, nu există autoritate pe

care Oișteanu să nu o verifice; pe de altă parte, excelenta sa pregătire în folclorul și etnografia românească (vizibilă încă din volumul de debut, *Gmîdina de dincolo*, 1980) nuanțează oportunitate multă în corectitudinii, inclusiv aceea a „umblătorilor prin fum“, asociați *kapnobatailor* traci de care vorbea Strabon. Unica – absolut unica... – scăpare pe care am găsit-o este la pag. 38: *Psyché* de Erwin Rohde nu apare „la începutul secolului XX“, ci în 1894 (de unde contenciosul tacit și respectuos cu Nietzsche...)

Miza mare a volumului este aceea de a investiga prezența culturală românească a halucinogenelor de la origini pînă în prezent într-o ordonare diacronică (adică din cultura populară pînă la Vakulovski sau Andrei Codrescu), ceea ce conferă cărții un aer de exhaustivitate exemplară. Mizele parțiale – și ele, impecabil caligrafiate, cu har – sunt multe. Dintre ele: „descoperirea“ opioterapeutului Martin Honigberger (personajul lui Eliade) în interstițiile multor demonstrații – autorul chiar face un drum la Brașov pentru a identifica locul în care se afla spișeria –, interpretarea în cheie psihotropă a *Rigii Crypto...* a lui Ion Barbu (memorabilă, sper să fie preluată...) sau identificarea Henriettei Yvonne Stahl ca fiind „singurul scriitor român care a abordat narcomania ca subiect central“ de roman (p. 210: e vorba de *Între zi și noapte*). Iese în evidență, din nou, personalitatea complexă a lui Odobescu, al cărui profil psihic de profunzime ar merita o analiză

separată (o făcea, la un moment dat, Geo Șerban).

Pentru ceea ce a întreprins în *Narco-tice...*, Andrei Oișteanu merită, în primul rînd, admirație și respect. N-aș încheia însă fără să citez o nestemată, reprodușă la pag. 85. Vă impresionează fotografiile macabre de pe cutiile de țigări de azi și avertismentul că „fumatul ucide“? Ce spuneți atunci de *Discursul împotriva tutunului*, scris de domnitorul Nicolae Mavrocordat (1680-1730)?:

În timp ce alte [plante] vatămă numai trupurile, asta nimicește și mintea nu mai puțin decît trupul. Arde corpul, și prăpădind umezeala proporționată, face trupul să se usuce și, precum un tiran crunt, îl cosește din viața înainte de vreme. Iar gîndul pentru cele frumoase și bune îl face lipsit de vlagă. Trupul îl sugă și îl înghite ca o lipitoare, în timp ce mintea o animalizează. Înnegrește inima ca pe un horn, umple plămîni cu funingine, face corpul să miroasă urât, iar dinții îi face mai negri decît smoala. ■

Medgidia, mon amour...

Gelu Ionescu

ROMANUL LUI Cristian Teodorescu are un titlu simbolic: *Medgidia, orașul de apoi* ar vrea să însemne orașul de dincolo de moarte, orașul etern; în fapt, orașul pierdut, mort, ucis de vremuri, oraș pe care romancierul îl scoate din uitare. Îl face „etern” prin evocarea lui – mai ales a oamenilor lui, care formează o galerie tipologică ce ține atenția vie, cititor mai mult decât încântat să-i urmărească destinul și felul, nu o dată virtuos, al autorului de a ni-l înfățișa. Nu văd deci în această intitulare un simplu joc, un simplu efect, ci un fel asumat de a smulge din uitarea care devoră lumea „veche” (într-un ritm descu-rajant care se datorează și „voinței de uitare” a românilor) ceva din viața urbei în care a trăit familia mamei scriitorului. Căci bunicii lui Cristian Teodorescu, cu nume și biografie, sînt printre personajele cele mai importante ale cărții. Chiar și autorul, tot cu numele său, este anunțat la p. 256 ca venind în curînd pe lume. Cu această specificare stabilim și anii în care se desfășoară acțiunea – sau istoria mărunță a orașului –, și anume sfîrșitul anilor '30 și mijlocul anilor '50.

Toate acestea despre timp și epocă. Locul: oraș de provincie (aici: dunăreană) – adică un spațiu care are o frumoasă (dar cam bleagă) tradiție în literatura română: romane, novele, amintiri, jurnale – și tot ce se mai poate, de cînd s-au născut literele române. (Mă gîndesc cu duioșie că toți cei care au mai scris despre carte au invocat toate acestea...) Oraș dunărean – „balcan-peninsular”. (Iarăși, duioșie pentru inevitabila citație a lui Ion Barbu.) Ar mai fi de amintit (iertare!) că toate literaturile lumii au pagini extraordinare, de cea mai exigență antologie, inspirate din viața de provincie (Flaubert? Cehov? – nu ajunge?).

Așadar: citim cele peste o sută de fragmente care sînt de sine strătătoare observînd, pe măsură ce înaintăm, că ele fac un roman și ies astfel din registrul minor al pitorescului în care ar rămîne dacă ar fi citite separat sau pe sărite (chiar la recomandarea nu prea inspirată a autorului: e precizarea lui din prefață, în care citesc un semn de timiditate). Chiar dacă autorul le-a (r fi) publicat mai întîi astfel, sub o

formă de „rubrică” de nostalgii învelite în zîmbete. Vocația epică e mai... tare – și asta pentru că autorul dă prioritate gestului și mișcării, faptei, și nu descripției și reflecției – ambele, punctuale. (Din nou, și tot cu duioșie, mă gîndesc de cîte ori va fi fost folosit de către comentatori cuvîntul *puzzle* pentru a caracteriza, de altfel corect, alcătuirea *Medgidiei*: cînd prea mulți comentatori fac aceleași observații privitoare la un „obiect”, începi să te îndoiești de justetea lor – sau de realitatea obiectului...) Aduni, apoi, ca în orice roman, o serie de personaje, de identități, de destine, fără a-ți preciza neapărat și fizionomia lor: nu e timp pentru divagații, concizia presează ideea despre literatură a lui Cristian Teodorescu. Destinele se conturează însă și rămîn, le recunoști fiecare apariție, aștepti numai să vezi cum ele confirmă: o așteptare care nu e decît aceea a romanului, în accepțiunea lui cea mai clasică (și mai nedemodabilă – ceea ce nu înseamnă că singura și nici că ea reprezintă pentru mine condiția perfecțiunii). Memorezi o serie de personaje recurente – nici nu mă gîndesc să le numesc aici, sînt multe –, în jurul lor o sumedenie de „trecători” care, deși au o singură apariție, o reții: acesta e pitorescul. Există o mare presiune a anecdoticului, care face lectura foarte atractivă – și aici vedem cealaltă față a vocației lui Cristian Teodorescu: scrie scurt, definind definitiv – un mod sigur de a interesa cît mai mulți ascultători (cititori), servindu-le și un final (de scenă) care să-i mulțumească, deschizîndu-le totodată apetitul pentru continuare. Dialogul, cît e, aparține firescului, fără să ne-o arate apăsător. Această tactică narativă, pe care am descris-o acum destul de greoi, e veche de milenii literare, ea a existat cu bravură și în secolul 19 românesc (mă gîndesc la „fiziologia provincialului” și altele asemeni ale lui Costache Negruzzi; mă gîndesc și pentru că autorul a scris, acum peste 20 de ani, un roman intitulat *Tainele inimii*, titlu luat din Kogălniceanu: am vorbit atunci despre el și regret și acum că romanul a rămas neterminat. Să vedem oare aici o prețuire a literaților pașoptiști, complet acoperiți de uitare la alții?). Mai rămînînd la personaje, este uimitor cum (ne precizează autorul), păstrîndu-le numele pe care le purtau, în realitatea amintirilor, prototipii, adică cei ce au devenit personaje, aceste nume par predestinate literaturii – ca în secolele trecute, cînd numele era o parte esențială a caracterului (vezi iarăși pașoptiștii). Exemplul cel mai viu: unealta locală a regimului comunist în curs de afirmare se numește... Mînjină. Cum spuneam, autorul ne avertizează asupra acestui efect; nu facem decît să-i dăm dreptate, pagină cu pagină. Vedeți, așa devine realitatea literatură...

Așadar: Medgidia și oamenii ei (ca întreaga țară, de altfel) trec prin evenimente istorice importante: ascensiunea și apoi rebeliunea legionară (crimă și operetă), plecarea la război, întoarcerea și 23 August, căderea Mareșalului, invazia rușilor și a partidului – cu detestabilii lui reprezentanți –, comunizarea urbei, din ce în ce mai veștejită. Cristian Teodorescu a avut o ureche extrem de fină și o memorie selectivă remarcabilă: documentarea lui nu se face din cărți, ci din amintirile celor – cred că nu puțini – pe care i-a ascultat; sînt amănunte dramatice sau folclor local – cît de bogat este acesta la români!... De pildă, el „știe” că rușii invadatori fumau țigări lungi cu carton, cum arătau chiștoacele lor, cum erau spectacolele lui Tănase (și eu l-am văzut, îmi amintesc, în anii războiului; și după; circula pe buzele tuturor cupletul său „greu a fost cu der, die, das/ dar mai greu cu dawai ceas!”); sau descrie cum se umpleau, altădată, sifoanele (o altă... mișcare pe care am trăit-o de sute de ori). Apoi este tot atît de exactă descrierea naivității generale în fața pericolului așezării comunismului, exactă și pentru mine intens evocatoare. Am trăit-o și în familia mea – vremile descrise de roman și cadrul unui tîrg de provincie le cunosc din copilăria mea; e un motiv, nu mic, de a aprecia, în romanul lui Cristian Teodorescu, latura lui „istorică” deosebită – latură pe care cei numai cu cinci ani mai tineri decît mine nu o mai pot verifica prin proprie experiență. Cum oare văd faptele și tipurile prezentate aici cei mai tineri dintre... voi?

Aproape toate episoadele au nerv, intuiția psihologică e excepțională. Poate că cea mai mare calitate a prozei din *Medgidia* este găsirea unui ton care domină epicul: o strîns stăpînită emotivitate, relatarea numai pare gazetărească, pentru că indiferența, în fond, lipsește, zîmbetul se ghicește, unele personaje iau pe seama lor împărțirea unei drame. Nu e melo-melancolie, nici paseism, nu e caricatură, nici sarcasm. Sentimental (de fapt) este autorul numai în prefață. Episoade memorabile sînt multe – nu voi menționa decît două: sinuciderea din amor a chelnerului Ionică, ieșirea din pușcărie și sosirea acasă a lui Fănică Teodorescu, bunicul autorului. Multe extravagante ridicol-provinciale, multe tipuri pitorești (toate urbele le cultivau), viața tîhnită a tîrgului muribund, cu toate prejudecățile și șarmurile lui, e vie. Temă bună, dar – totuși! – de plan secund...

Paradoxul lui Cristian Teodorescu este că gîndește ca un romancier și scrie proză scurtă. Prima parte îl obligă, a doua îl mulțumește cotidian. Nu are decît o singură soluție...

Cărți primite la redacție

• Căiete Echinox, vol. 19, *Communism Negotiation of Boundaries*, Cluj-Napoca, România, 2010.

• Cristian Vasile, *Literatura și artele în România comunistă: 1948-1953*, prefață de Vladimir Tismăneanu, București: Humanitas, 2010.

micro

lecturi

TANASESCU, ERNU, CÂRNECI & HAYON: Fișe despre toposuri

Ion Bogdan Lefter

Curtea, Petrila, Buxton
(Anglia), Adelaide (Australia)
etc.: poezie și sinestezie

CHRIS TANASESCU, *Cartea de la Curtea și alte 9 topologii*, București: Editura Vinea, 2010

CHRIS TANASESCU, unul dintre cei mai personali poeți români de azi, își continuă în *Cartea de la Curtea și alte 9 topologii* fascinantele experimente „improvizatorice” și „rockeriste”, desfășurate pe spații tot mai largi și pe planuri tot mai numeroase:

textele pornesc întotdeauna de la notația cotidiană, de la toposuri când „centrale”, când „marginale”, precum Curtea sau Petrila, și avansează prin acumulări progresive de detalii de tot felul, reflecții, viziuni, deliruri. Pe acest traseu, discursul poetic al realității imediate se transformă, ca la „beatnicii” americani de mai an, într-un fluviu magmatic, derutant, neliniștitor, fascinant. Precizare onomastică: autorul e unul și același cu fostul Cris(tian) Tănăsescu, semnatar al altor citorva volume de versuri, al unor eseuri despre poezie și traduceri din autori americani; prenumele anglicizat și numele de familie scris fără diacritice vor să elimine oscilațiile aduse de graficerea în publicații și pe afișe din lumea largă de la Buxton (Anglia) la Adelaide (Australia), unde Cris(tian)/Chris călătorește și performează împreună cu grupul său „sinestezic” Margento...*

URSS/Republica Moldova/ România: câte „patrii”?!

VASILE ERNU, *Născut în URSS*, ediție nouă, Editura Polirom, Colecția „Ego-grafii”, 2010, 272 p.

ADOUA REEDITARE a debutului unui autor special: basarabean de origine, format universitar în România, la Iași și Cluj, absolvent de Filozofie, apoi deplasat înspre zona de intersecție dintre ideologii și artele vizuale, în redacția clujeană a Editurii IDEA design & print și a revistei IDEA artă + societate, pentru ca, stabilit finalmente în București, să intre în

spațiul propriu-zis literar, ca redactor de promovare al filialei din capitală a Editurii Polirom. Astăzi – scriitor și autor de proiecte culturale, liber-profesionist.

Autor special, formulă literară aparte: în cartea sa de debut, publicată în premieră în 2006 (la aceeași editură, retipărită tot atunci, în 2006, și în format mărit, însoțită de un CD în lectura autorului), Vasile Ernu își asumă propria biografie într-o manieră provocatoare, chiar sfidătoare. Tînărul intelectual cu biografie „picarească” depune mărturie asupra identității sale suspendate între mai multe „patrii”: dacă ținem cont de trecerea dintr-un stat într-altul, basarabeanul trăitor în România, deși de aceeași etnie cu cei de aici, se cheamă că e stabilit „în străinătate”; însă țara în care s-a născut n-a fost actuala Republică Moldova, ci... Uniunea Sovietică, astăzi dispărută, inexistentă! De unde titlul: *Născut în URSS*. Autorul ilustrează – într-o versiune „exotică”, deci – o anumită modă a ultimilor ani: memorialistica „vieții mărunte” din anii comunismului. Plină de detalii, de personaje, replici, obiecte, scrisă alert și ironic, cartea nu-și propune să condamne vechiul regim, ci să recupereze ce se mai poate recupera din universul cotidian al unei epoci de care – prin urmare – autorul se desparte surizînd...

Despre „continuarea” ficționalizată din *Ultimii eretici ai Imperiului* (Editura Polirom, 2009) – cu altă ocazie.

București/Bucarest/Bucharest în cuvinte și imagini

MAGDA CÂRNECI, DAN HAYON, *București: O colecție de mirosuri/Une collection d'odeurs*, fotografii de DAN HAYON, text de MAGDA CÂRNECI, traducere în limba franceză: CRISTINA ZAHARIA-JAMET, MAGDA CÂRNECI, București: Editura Institutului Cultural Român, 2007, 104 p.

MAGDA CÂRNECI, DAN HAYON, *București: O colecție de mirosuri/A Collection of Smells*, fotografii de DAN HAYON, text de MAGDA CÂRNECI, traducere în limba engleză: ADAM J. SORKIN, ALINA CĂRĂC, București: Editura Institutului Cultural Român, 2007, 104 p.

O „CARTE-PROIECT” foarte interesantă: *București – o colecție de mirosuri*, album cuprinzînd un eseu de Magda Cârnci și fotografii de Dan Hayon. Sînt – de fapt – două volume distincte, cu aceeași copertă și aceeași paginatie: unul în care textul apare în versiuni paralele în românește și în limba franceză (*Bucarest, une collection d'odeurs*, traducere de Cristina Zaharia-Jamet, în colaborare cu autoarea) și alta în care versiunea a doua e în engleză (*Bucharest, A Collection of Smells*, traducere a americanului Adam J. Sorkin) (ambele ieșite la Editura Institutului Cultural Român, în 2007). Magda Cârnci este – se știe – unul dintre numele de vîrf ale „noului val” care domină literatura română de circa trei decenii. Poetă și eseistă, dar și critic de artă, ea s-a angajat în realizarea acestor splendide „cărți-obiect”, de citit și în egală măsură de privit, la intersecția celor două direcții ale sale de manifestare: cea literar-culturală și cea vizuală. Ca intelectual de elită, de multă vreme bucureșteancă (deși nu s-a născut în capitală), ea scrie despre oraș și în același timp îl privește, împreună cu Dan Hayon, autorul fotografiilor. Ca orice mare conglomerat urban,

Bucureștii este și el – sau „Bucureștii”, cum se spunea cîndva, la un foarte semnificativ plural... – un amestec de componente și influențe și o suprapunere de straturi istorice și culturale, un sofisticat „palimpsest”. Cu inteligență și cu sensibilitate, într-o scriitură poetică, Magda Cârnci prinde în esul ei imaginea atașantă a unui oraș al contrastelor – pe care-l putem în același timp admira în „narațiunea fotografică” a lui Dan Hayon. Un album – cu variantele sale destinate spațiilor culturale francofone, respectiv anglofone – de cea mai fină calitate.

Text publicat inițial on-line,
în revista virtuală *ArtActMagazine!*
www.artactmagazine.ro,
nr. 81, 18 august 2010.

Notă

* Cristian/Chris Tănăsescu, poet și recitator (voi nuanța de îndată termenul), membru al grupului de *poetry/art performance* și/sau *cross artform* Margento, e animatorul unor spectacole în care, sub emblema grupului, apare alături de cîțiva colegi care-i însoțesc poemele cu muzici/sonorități și cu improvizații picturale, cu intenții – ultimamente – multiartistice ori sinestezice. Iată cum descrie el însuși acest tip de prestație într-un interviu din 2005, după ce grupul Margento cîștigase Marea premiu la *Buxton Fringe Festival*, Marea Britanie: „Margento e proiectul pe care l-am înființat în 2001, axat pe asemenea spectacole (în lumea anglofonă se numesc «*poetry performance*») în care îmi recit/incantez/improvizez poemele, ajutat de o trupă de rock cu improvizații jazzistice, unde omul de bază e Valentin Baicu – pianist, compozitor, aranșor renumit, ajutat de Maria Răducanu, o vocalistă care nu mai are nevoie de nici o recomandare, de Valentin Q (Nicolescu), la tobe, și, de curînd, de Costin Dumitrache – inginer de sunet și chitarist. O componentă esențială în spectacolele astea sînt *happening*-urile de pictură, «*action painting*», cum le zice în Vest, date de bunul meu prieten Grigore Negrescu, un pictor complet, uluitor. Mai este însă și călăuză noastră discretă, impresara Raluca Niță, fără care eu cel puțin n-aș face nici cît o ceapă degerată. Dar asemenea spectacole eu fac din 1992 – primul l-am dat la Librăria Eminescu, unde am lansat primul meu volum, *La mîsăritul temniței*. Îți dai seama cum s-au uitat sările librărese cînd la lansare au venit, «normal», Mircea Martin, Radu Țeposu și Dan Laurențiu, iar eu eram cu un set de tobe, boxe și chitare. Lansarea a făcut mare vîlvă și pentru că am pus cartea la preț de un leu – așa că uluitorul tiraj de 10.000 de exemplare s-a epuizat aproape instantaneu, plus că au spart vitrina librăriei și au smuls cărțile dinăuntru etc. Cu Margento am avut o mulțime de *show-uri*, pe la cluburile din București, la Casa Universitarilor, la Institutul Cultural German din Iași, la faimosul festival *Om nîu* de la Petrila, al lui Ion Barbu, la *ValFest* Lupeni etc. Anul ăsta mergem și la *StufStock*” (interviu apărut în *România liberă*, 2 august 2005, cf. <http://www.romanalibera.ro/a3836/chris-tanasescu-34-margento-e-un-soi-de-bucatarie-traditionala-care-lasa-ingredientele-nea-tinse-dar-mai-vii-34.html>, aici cu diacritice adăugate). Dintr-o altă prezentare, din aprilie 2007, aflăm că grupul Margento s-a produs între timp și în Australia, la *Adelaide Fringe Festival*, iar în componență mai apare Sorina Enea, „perla proiectului cu voce de sirenă homerică” (apreciere preluată din presa australiană – cf. site-ului *MetroPotam*, <http://metropotam.ro/La-zi/2007/04/art1764518014-Margento-Noi-suntem-elitisti-in-masura-in-care-dragostea-e-elitista/>). În același loc, Chris Tănăsescu e prezentat ca poet (volume publicate, prezențe în antologii din România și SUA, Premiul Bibliotecii Internaționale de Poezie din Maryland), traducător de literatură americană, britanică și irlandeză, precum și... „doctorand în poezie contemporană” (titlu obținut ulterior, în 2008). Ultimele ocupațiuni completează profilul complex al unui avangardist pentru care riscurile creative și performative nu exclud, ci – dimpotrivă – presupun acumulările culturale, aprofundările, erudiția în domeniul său de manifestare și în altele conexe. În conformitate – nu-i așa? – cu modelul intelectualului și artistului postmodern...

Poeme de

Poem cu mărgăritare

Acolo vroiam să rămân, în livada de pruni,
să nu mai cobor niciodată la vale,
unde rana tatălui meu creștea și creștea, adâncă și largă
în ea prăbușindu-se toate casele
drumurile desfundate, turmele de oi și mieii abia fătați,

mă ghemuisem la rădăcina pomului cu seve circulând spre un soare
atât de limpede încât i se vedeau petele și crăpăturile
din care fășneau furtuni magnetice,

adevărata mărgăritare îmi păreau mugurii perfect rotunzi,
iar în punctul cel mai de sus al cerului o ciocârlie scotea țipete
ce luncau în jos devenind cântece,

nu-mi puteam rupe ochii de la seninul cerului,
îmi venea să împing toți bolovanii la vale,
să astup rana din care mustea sângele tatălui meu
încă viu, încă privind cu nădejde
mielul adus la patul lui înclinat spre genune,

în ziua aceea cu flori de prun deasupra capului
îmi venea să strig
tată, ni se apropie sfârșitul,
și ție și mie și ciocârliei și soarelui!
îmi venea să adorm sub copac în poziție fetală,
nu m-ar fi căutat nimeni,
nu m-ar fi găsit nimeni pe iarba tânără,
unde sufletul meu se întoarce și azi
să revadă coșmarul cu mărgăritare

Un om de succes

Parcă duc o lumânare de pe o stradă pe alta
de la capătul orașului până în centru
de dimineață până seara,
parcă o apăr cu palmele înțepenite de frig
să nu mi-o stingă vântul,
să nu mi-o smulgă din palme,
să n-o scap pe cărarea ninsă
care mă scoate din valea crucii pe bulevard,
parcă duc o lumânare aprinsă
între degetele de lemn,
dar n-o să vedeți nimic în mâinile mele,
am uitat să vă spun că ele nu l-au atins,
nu l-au atins!
tata purta cămașă nouă, costum de culoarea cafelei cu lapte și era
la cravată,

nu, noi nu l-am îngropat în costumul acesta și nu i-am pus
cravată,

noaptea asta l-am visat cum râde fericit,
nu, noi nu l-am văzut răsând așa,
a ieșit din întuneric
ca un om de succes
mi-a întins o floare și ea a început să tremure,
am luat-o fără să-i ating degetele cu unghii îngrijite,
o lea albă-albă,
tatăl meu din vis mi-a dăruit o lea fragedă,
o duc prin viscol și nimeni n-o vede,
parcă am o lumânare aprinsă în palme
o apăr de fulgii usturători,
dar mâinile mele sunt goale
și ziua lunecoasă tocmai s-a dus la vale pe derdeluș

Azi

Nu mă deranjează că cele două ferestre rotunde
nu se deschid,
ele sunt ochii orbi ai
clădirii la care m-am uitat
de dimineață până seara

IRINA NECHIT

fără să-mi pot scoate din cap
un gând care de fapt nu e gând ci un hău

Uite cum trece o zi,
chiar pot spune că a trecut deja
și ceața a înghițit tot mai multe clădiri
și rugina a mai ros o bucată întinsă din acoperiș
iar fumul nu s-a mai ridicat spre cer, plutind la mică înălțime
sub aripile calde ale porumbeilor

Nu mă deranjează că întunericul se lasă încetul cu încetul
peste cele două mâini
care au adus în fața voastră
o casă impozantă cu ferestre rotunde
ca niște hublouri nespălate

Azi nu mai e azi,
pot spune că aproape a început
fără zgomot și fără explicații
ziua de ieri.

Acolo dincolo

Vara fierbe în cotloane albite de spumă,
se târăște împreună cu viperele
galopează pe pajiști plesnind crupele cailor,
urcă fulgerător pe tulpinile copacilor,
vara e acolo
în coardele vocale ale bebelușului, în vârtejul roșu din mijlocul
trandafirului,

în abdomenul târcat al viespii,
vara e dincolo
de ușa grea
dincolo de zidul cu milioane de fisuri,
vara e pe dealul verde
pe digul spart de viituri,
vara vara unde-i vara se freacă de picioarele greierilor,
se zbate în gușa pelicanului, gălgăie în gâtjeul privighetorii,
se gudură pe lângă mine, îmi linge pulpele
apoi se îndepărtează se ascunde în adâncă noapte și nu mai știu
unde-i vara mea pe care am supt-o cu laptele mamei,
tot mai puține răsărituri îmi curg prin sânge,
tot mai puține celule din carnea mea
au câte un soare în loc de nucleu,
tot mai puțini fluturi vin să-și ardă aripile
ademeniți de strălucirea ochilor mei

Coridorul în formă de S

Știi precis ce înseamnă afară și cum e să rămâi înăuntru
cu multe mâini și picioare împrejur
mâini și picioare împleticindu-se pe cea mai curată gresie
șerpuind pe cea mai lucioasă podea
la capătul zilei în așteptarea vinului
și el venind spre mâna întinsă
vinul bun în pahăruț de plastic
apropiindu-se de cea care are o țeastă
două mâini și două picioare
apoi trei mâini și trei picioare patru mâini și patru picioare
împleticindu-se pe coridorul în formă de S
mergând înainte drept înainte
mâinile și picioarele târându-se din urma ei
și vinul plutind de la vârful degetului arătător spre rădăcina
limbii

pahăruțul pe jumătate plin și ochii pe jumătate goi
un gât încă un gât încă un gât încă încă încă-
pățanată ca iedera urcând pe cruce
târându-se printre mâini și picioare mâini și
picioare mâini și picioare mâini și picioare sclipitoare
ce ies grăbite din pământ
sub jumătatea aceea de lună

Pe fugă, despre resentiment

Ovidiu Pecican

UN GRUPAJ de articole al revistei *Verso* îngrijit de Vladimir Tismăneanu a devenit ulterior carte. Ea poartă, conform intenției de început a inițiatorului, titlul de *Anatomia resentimentului* (București: Ed. Curtea Veche, 2010, 108 p.), fapt ce te duce cu gândul la proiectul disecării până la nervuri a subiectului. Ceea ce s-a putut aduna însă pentru paginile revistei nu a crescut ulterior prin aporturile altor autori, rămânând așa cum a apărut acolo, interesant, dar nu pe cât de consistent ar fi putut fi dacă dosarul din *Verso* ar mai fi adăstat până la adunarea unor contribuții și mai ambițioase.

În „Cuvântul editorului“, inițiatorul abordării concentrice vorbește despre resentiment, frustrare, ranchiună și revanșă ca despre niște „mecanisme care ar putea explica ofensivele tot mai virulente împotriva ideilor și practicilor pluralismului democratic“ (p. 7). Este, cred, o îngustare voluntară a perspectivei, întreprinsă din dorința de a orienta dezbaterea către actualitatea imediată. Altminteri, resentimentul nu a apărut și nici nu s-a configurat în istorie în ultimii douăzeci de ani, după cum nici nu este caracteristic doar României. Parafrazând observația lui Mircea Eliade despre sacru, așa spune – fără pretenții deșarte de originalitate – că resentimentul nu ține de o etapă istorică, ci este o structură în conștiința omului; ba chiar un instrument al raportării lui la lume și semenii. Nu cred că există oameni scutiți definitiv de resentiment, neștrăbătuți vreodată de el, o asemenea condiție privilegiată ținând mai degrabă de registrul angelic sau de sancțitate. Desigur, constatarea prezenței resentimentului în biografia unui om sau a unei societăți ridică problema frecvenței și intensității manifestărilor exterioare ale acestui flux negativ (sau negator?), însă mobilizator (fiindcă resentimentul nu se mulțumește cu bombăneala, ci mai trece și la fapte, după cum o demonstrează cazul – paradigmatic – al contelui de Monte Cristo).

Dar *Anatomia resentimentului* nu și-a propus, se înțelege din programul enunțat de editor, să reia cercetarea filosofică a lui Max Scheler și nici să ducă cercetarea în zona Vechiului Testament, unde resenti-

mentul poate fi asociat fără greutate logicii talionului (ochi pentru ochi etc.). La originea resentimentului trebuie să stă, pur și simplu, senzația in justiției, într-o manieră mai radicală decât lasă să se înțeleagă lectura în cod etic a manifestărilor lui. Când Heidegger afirmă că „suntem azvârliți în lume“, înțelegi că senzația de radicală in justiție precedă orice noțiune de morală, ținând mai curând de traumă (deci de medicină) și chemând, ca răspuns, o terapeutică. Numai că, la filosoful german – și nu numai la el –, frustrarea respectivă ține de condiția umană, de dimensiunea ontologică, fiind inerentă ființei care a mușcat din pomul cunoașterii, suportând ulterior rana alterării condiției lui prestabilite prin „coboarea“ în istorie. Ar urma, în dreaptă consecință, că istoria este, din punctul de vedere deschis mai sus, eșichierul etalării frustrărilor fundamentale și, în bună companie cu acestea, al resentimentului, nevoii de revanșă, al competiției compensatorii, poate și al nevoilor totalitare de victorie „absolută“ asupra celorlalți (în termeni de putere, dominare, dictat).

Oarecum neașteptat este că Vladimir Tismăneanu le-a cerut „unor intelectuali, prieteni de valori și idei, [...] să spună ce cred“ pe acest subiect, și nu înșilor socotiți a fi cei mai pregătiți pentru a răspunde interogației iscate. Avem deci de a face cu un manifest de grup, cu o reflecție întemeiată pe afinitate. Cartea ar fi putut câștiga în volum și altitudine dacă invitația de colaborare s-ar fi adresat unui cerc mai larg de autori, fie ei și dintre aceia care nu împărtășesc aceleași concepții despre lume și viață. Acel cerc ar fi putut rămâne și sever îngustat, oferind rezultate mai convingătoare, dacă apelul îi includea numai – sau mai ales – pe cercetătorii, români sau străini, ai chestiunii. Resentimentul este un subiect care îngăduie reunirea în jurul lui a vocilor celor mai diverse, unite, eventual, chiar și numai de convenția politeții și recunoașterii reciproce a condiției cărturărești. Păcat că s-a ratat, din acest punct de vedere, ocazia...

Rămâne să ne bucurăm deci numai de contribuțiile lui Mircea Cărtărescu, Mihai Șora, Teodor Baconschi, Sever Voinescu, Iulia Motoc, Sorin Lavric, Cristian Preda, Vlad Mureșan, Marta Petreu, Mihail Neamțu, Ioan Stanomir, Traian Ungureanu, Dragoș Paul Aligică, Bogdan Călinescu, Bogdan Ivașcu, Cătălin Avramescu, Angelo Mitchievici, Tereza-Brândușa Palade, Andrei Cornea, Mircea Mihăieș, H.-R. Patapievici, Lavinia Stan, Lucian Țurcescu și, firește, Vladimir Tismăneanu însuși. Lor li se adaugă și un poem în trei rânduri de Ioan T. Morar, la obiect, dar și păstrând integral valoarea sa de mostră lirică făcând cercuri ample într-o discuție savantă.

Nu aș confunda, în lumina celor spuse deja, resentimentul cu o „cultură a urii“, cum pare grăbit să o facă Mircea Cărtărescu, măcar pentru motive... filologice: aclimatizarea vocabulei *resentiment* nu era necesară în cazul unei sinonimii, al unei intersanjabilități a acesteia cu ura. Știm cu toții că putem fi resentimentari fără să urăm, putem trăi o adâncă frustrare și, în același timp, să rămânem – în virtutea unei filosofii și a unei etici personale – politicoși, curtenitori, nonofensivi și nevindicativi. Exemplul îl oferă, cred, orice om nefericit cu situația lui profesională, materială sau

civilă care totuși nu devine nici un Raskolnikov, nici un anarhist sau terorist. Ce să mai spui despre enervarea anumitor organisme statale împotriva unui tulburător de ape precum, să zicem, Julien Assange? Ea traduce un resentiment în diverse tactici și acțiuni, dar nu are caracterul unei „urii“, sentiment mai degrabă individual, personalizat. (În același timp, despre o cultură a urii se poate, cred, vorbi mai cu temei în cazurile unor populații, precum cea palestiniană în raport cu evreii, sau ale unor comunități beligerante în războiul din fosta Iugoslavie, prea învrăjbite pentru a-și lăsa numai diplomații să vorbească.)

Discursul centrat numai pe nivelul persoanei pe care îl probează intervenția cărtăresciană se regăsește la mai mulți contribuitori (Mihai Șora, Sorin Lavric printre ei). Și totuși, resentimentul devine o forță socială relevantă nu prin însumarea unor cazuri monadice, atomizate și brownian active, ci acolo unde devine un vector atitudinal constatabil statistic.

Mai atent la dimensiunea transpersonală a resentimentului pare Teodor Baconschi, care jalonează valabil terenul cât timp se menține în limitele unui comentariu la Nietzsche. Curând însă autorul cade în reprezentări puerile: „Omul resentimentar își propune să distrugă orice ierarhie bazată pe merit. Caută complicitatea în mediocritate“ (p. 21). Să fim serioși, ieșind de sub tutela figurilor malefice caricaturizate, de tipul profesorului Moriarty sau al lui Lex Luthor. Resentimentarul nu e nici eroul anarhist din *Germinatul* lui Zola, și nici nu e necesarmente un imbecil care caută slugi stupide. Dacă ar fi astfel, resentimentul și purtătorii lui nu ar prezenta niciun pericol social, rezumându-se să performeze în arena circului, fardați strident, îmbrăcați ridicol și trăgându-și reciproc șuturi prin părțile bufante ale ființei...

Sever Voinescu, Mihail Neamțu, Ioan Stanomir și Dragoș Paul Aligică perpetuează fascinația pentru *Epistolarul* lui Gabriel Liiceanu, socotind, probabil, că Tismăneanu vrea să copieze rețeta succesului de odinioară. Originali sunt Lavinia Stan și Lucian Țurcescu, cercetători care, invitați să iasă din câmpul studiilor lor curente – pe unele le semnează și editează împreună – pentru a-și spune opinia la temă, semnează... o singură epistolă comună.

Cu puține excepții, la întâlnirea cu resentimentul cam toți contributorii vorbesc despre ce-i doare pe ei mai tare. Fără a fi dr. Freud, psihanaliza se oferă ca de la sine spre decodarea fundalului textelor. Unii sunt supărați pe universitari, alții au o problemă cu plebea care nu le oferă recunoaștere, în timp ce vreo câțiva se referă la micile și marile reflexe ale insului prototipal sau la inamici politici cu siluete abia întrezărite.

Dezamăgitor că nici măcar un singur autor nu găsește interesant să... ia apărarea tipului resentimentar, deși acesta a inspirat în cultura occidentală nu doar critici, ci și pagini de analiză și chiar de filozofie întemeietoare (Nietzsche, Marx & Engels). Deplin recompensant se dovedește demersul însuși, căci el cheamă la reflecție și inițiază o discuție care ar putea depăși, și la noi, stadiul improvizățiilor, cândva... ■

Singur, ca Iosef Hechter

Ion Vartic

INDICII CĂ Sebastian ține jurnal apar măcar la sfârșitul anului 1928: „... acest jurnal început astăzi...“, citim în *Cuvîntul* din 3 ianuarie 1929; or, e mai puțin probabil ca textul să fi fost scris în prima sau a doua zi a noului an și mai probabil că el se afla deja în redacția ziarului încă la sfârșitul anului anterior. Oricum, scriitorul pomenește de plăcerea de observator secret, care face „exerciții de mic reportaj intim“, înregistrînd „descoperirile mici ale zilei ce trece“, deoarece îl „pășionează aspectele imediate ale vieții de fiecare zi“ și cele ale fiecărui „minut nou“. De aici și predispoziția lui de jurnaler, de „zilier“ deci, în birlogul potrivit sieși: jurnalul. Or, evident, pasiunea asta n-a început brusc în 1 sau 2 ianuarie 1929. Toate aceste fulgurante „fapte diverse și gesturi“ pe care le notează constituie „materialul brut“ al unui „roman virtual“, cu „bucățile [lui] informe și dezorganizate“ încă. Apoi, din ianuarie 1930 pînă în ianuarie 1932, umple foile „unui «carnet de lucru»“, ce face parte din „«jurnalul meu»“ atît existențial, cît și poetic, sortit, inițial, să rămînă în sertar. Scriitorul ne și mărturisește, de altfel, cum procedează: nu-și publică integral notele zilnice, ci dă tiparului numai extrase din „cîteva caiete mai vechi“, cu „abrevierile și reflexiile fatale unor însemnări personale“ de om și, totodată, de „meseriaș“ al scrisului. Merită, neapărat, menționat și acel *Jurnal de vacanță* francez, care, comprimat, ar fi putut constitui – înviînd-o cu naturalitatea lui și prin anumite similitudini ideatice – partea a patra (ocupată de plicticosul episod Maurice Buret) din *De două mii de ani*. Pe Sebastian îl fascinează scrisul jurnaler pentru imediatitatea lui; de aceea, la el, și jurnalul de creație, parte organică din jurnalul intim, e, cel mai adesea, mai viu decît creația rezultată: „... în așteptarea frazei ce vine și a expresiei potrivite ce se anunță în viața imediată a scrisului, în mișcarea gândului prezent acum cînd scriu aceste rînduri, în această activitate ce posedă marea calitate a *prezenței* (s.a.) aflu înțelesul lucrului și bucuria lui“. În fine, cum notează în *Jurnal*, scriitorul nu e în stare să facă decît proză „cu accent de jurnal intim – dar un roman nu“.

Un prezumtiv jurnal din 1927, cu fraze-monade

CEL CARE poate fi identificat drept fiul lui Mendel și, deci, strănepotul lui „Mendel din Gropeni“ – adică naratorul din *De două mii de ani*, căruia autorul de pe copertă îi reneagă numele – are aceși vechi practică a jurnalului. Prima parte a romanului său autobiografic se cristalizează din fragmente jurnaliere, iar în partea a doua și

a treia avem, adeseori, un jurnal al „jurnalului meu“ mai vechi. El scoate de prin sertare și lăzi „caietul meu albastru din 1922“ și „caietul meu verde“ din 1923, le răsfoiește și, apoi, le comentează și rezumă în „carnetul ăsta“ al „gîndului prezent acum cînd scriu“. Fiul lui Mendel procedează la fel ca Sebastian: selectează momente din „caiete mai vechi“ și le adnotează „cu abrevierile și reflexiile fatale unor însemnări personale“. Dacă despre faptul că amîndoi folosesc aceeași metodă jurnaleră s-ar putea spune că e unul normal, nu același lucru se poate spune despre reflecțiile lor subterane, ce dezvăluie cîteva ciudățenii. Intervievat, autorul de pe copertă precizează că primul „moment esențial“ al romanului său se petrece în 1923, fapt ce pare confirmat de „caiete“ din 1922-1923 ale naratorului. Dar Sebastian nu cunoaște nemijlocit atmosfera bucureșteană din perioada respectivă, deoarece abia din anii '26-'27 începe să vină frecvent în Capitală, pentru a-și da examenele universitare. Acest lucru lasă urme – din neglijență?, intenționat? – în fragmentele prime de jurnal din *De două mii de ani*. Astfel, de pildă, reîntors pentru cîteva zile în orașul său dunărean, studentul în Drept își întreprinde din cînd în cînd cititul, ca să-și privească mama: „Mă uit uneori peste carte, să o văd frumoasă, calmă, cu fruntea cea mai liniștită pe care o cunosc, cu ochii puțin oboșiți de vîrstă. 43? 44? Mi-e frică s-o întreb“. Or, Clara Hechter are exact 43-44 de ani în 1926-1927. Se știe ce iubire și ce respect admirativ, confirmate, cu iritare, și de Michèle Hechter, aveau cei trei fii pentru mama lor, autoritatea necontestată a familiei. De aceea, sînt absolut convins că ori acest pasaj din jurnal datează din 1927 și e transcris neatins în roman, ori, dacă este o evocare mai tîrzie, are ca punct de referință același an. Aproape imediat apare și maestrul său spiritual: „Îl cheamă Ghiță Blidaru. Băieții îi spun scurt, Ghiță. Vine de la München sau de la Berlin, nu știu bine. E mai bătrîn decît arată și mai tînăr decît este: 35 de ani“. Jurnalierului îi place cifra asta rotundă și nu vrea s-o corecteze, dar ea rămîne, oricum, o trimitere aproape exactă la 1926, anul cînd Nae Ionescu l-a remarcat, la balaureat, în episodul bine cunoscut, pe elevul Hechter M[endel] Iosef. Dar la fel de bine aceeași mențiune cifrică duce și înspre toamna lui 1927, cînd a avut loc discuția decisivă între cei doi în redacția *Cuvîntului*. În fine, jurnalierul își precizează el însuși vîrsta: „20 de ani“, fapt ce indică iarăși 1927, an al unei crize psihice acute și al răscurii în biografia sa (ca și în biografia ideatică a promoției sale, după cum precizează, ulterior, Sebastian în conferința sa despre specificul național: „Era în 1927 cînd au debutat toți camarazii mei de generație“). Cred, de aceea, că și caietul verde,

și cel albastru, scoase din sertare de către jurnaler, țin, în realitate, de anii '26-'27, fiind ulterior antedatate de autorul de pe copertă, care se străduiește să învâluie datele autobiografice și, totodată, să dea impresia de invenție „romanescă“. Cel de pe copertă îl acoperă pe cel din interior, dar nu modifică textul, falsificîndu-l, căci asta ar însemna să încalce unul din principiile acestei specii a literaturii intime: „... a ține jurnal ar fi o treabă prea ușoară, dacă ai avea facultatea de a-l modifica în urmă“, dregînd ceea ce din capul locului a fost altfel gîndit. Probabil că o notație, referitoare chiar la *De două mii de ani*, a lui Sebastian îmi confirmă ipoteza: „În definitiv, poate că un roman nu se scrie cu jurnale...“.

O altă ciudățenie sare în ochi chiar în debutul cărții. Prima însemnare de jurnal, referitoare la trauma infantilă provocată „de al treilea plop din curtea bisericii Sfîntului Petru“, este o uvertură plină de mister, ce merită o discuție aparte. Să menționez deocamdată doar faptul că, aici, e deja strecurat motivul devenit, treptat, leit-motiv major al jurnalului: „... am crescut în strigătul ăsta, zvîrlit din urmă ca un scuipat: jidan fricos“. În a treia însemnare, drama de a fi evreu într-o țară cuprinsă de o efervescentă antisemită se concretizează apoi din plin. Ciudată este a doua însemnare, care – intercalată între prima și a treia, semnala-te deja – pare fără vreun sens anume, simplă umplutură: „Curioasă descoperire ieri la anticar. George Gissing: *La rançon d'Eve*. Volum de pe la 1900, cred. Nici un detaliu despre autor (englez, probabil). Au fost patru ceasuri bune [de lectură]“. De ce, după puternicul și enigmaticul fragment introductiv, apare brusc, în al doilea, tocmai titlul acestui roman? S-ar putea răspunde, firesc, că în orice jurnal autentic pot apărea nenumărate asemenea titluri de opere, aduse de hazard, fără ca ele să aibă vreo semnificație specială. Numai că acest jurnaler nu citează niciodată la întîmplare titlurile unor opere. Amînînd, deocamdată, o încercare de decodare a titlului citat, să semnalez alte aspecte ciudate. Partea întîi și a doua ale romanului autobiografic, fracturate, au forma cea mai pură de jurnal intim. Socotit, conform tradiției instituite, a fi ușor de citit, scriitorul este, adeseori, în *De două mii de ani*, extrem de netransparent. Cîte un paragraf conține fraze-monade juxtapuse, de-a dreptul criptice. Iată o asemenea juxtapunere exemplară. Prima frază monadică: „Eram fericit acum trei zile. Sunt deprimat azi. Ce s-a întîmplat? Nu s-a întîmplat nimic. A căzut undeva o proptea interioară. S-a deschis undeva o amintire prost închisă“. Și dedesubt, a doua: „La 20 de ani, sănătos fiind și fără poveri personale, să te simți purtătorul

→

→ unor destine care te împart în zece și te anulează în fiecare din acești zece“. Cele două fraze monadice n-au, cum se vede, nici o legătură una cu alta, dar fiecare în parte comunică, în subteranul jurnalului, cu alte fraze ce au același înțeles enigmatic. Mai ușor de descifrat este sensul celei de-a doua monade: ca evreu, el poartă în spate povara unei străvechi istorii iudaice, legat fiind deci și de destinele celor „zece triburi“ ale regatului lui Israel. Iar de când cele zece seminții au fost scoase din „casa lui

flet, cum te-ai întâlni la un colț de stradă, cu un creditor de care te-ai ferit zadarnic. Dai ochii cu tine și atunci înțelegi cât de inutile sunt toate evadările, din această închisoare fără ziduri, fără porți și fără grații, din această închisoare care este însăși viața ta“. Rîndurile acestea intime, menținute, cu prudență, la un nivel de vagă generalizare, le rezumă, de fapt, pe acelea trimise lui Camil Baltazar tot în 1927 și care s-ar putea și ele să provină, ușor reformulate epistolar, din vreun secret „caiet verde“ al aceluiași an: „Am căutat leacul

ximă sinceritate“ tot într-un mod „șiret și deștept“. Adică, transparent pentru sine, complet opac pentru celălalt: scrisoarea primită „m-a obligat la cele câteva ceasuri de maximă sinceritate, și îmi dau seama că, în definitiv, astea toate nu țineau decît de mine. Scrisoarea d-tale a fost un accident. M-a obligat să ies din cercul disciplinei mele de fiecare zi și să-mi spun lucruri pe care voit le uitasem. Te asigur, a fost o revedere grea. Nu o regret fiindcă păstrez credința că nimeni nu sîngerează de prisos...“. (E posibil ca din asemenea sîngerări, pe care și le provoacă singur sau i le provoacă, inconștient, alții, să se fi născut pseudonimul Sebastian.) Conținutul scrisorii de răspuns – datată „Brăila, în 12 aprilie 1927“ și semnată „Iosy Hechter“ – e practic identic cu acela al însemnărilor intime ale părții întîi și a doua din *De două mii de ani* pe care le-am localizat ca aparținînd aceluiași an. Autorul de pe copertă nu face decît să le selecteze și să le prelucreze, actualizîndu-le stilistic și ortografic.

• Leni Caler

Israel“ și s-au risipit, încep și cei peste două mii de ani de exil și de pierdere a statalității proprii. Dacă fraza asta eliptică pe care am citat-o se află în partea întîi, fraza lămuritoare, de legătură, e aruncată de jurnaler tocmai în partea a șasea: „Sunt cu adevărat prea mulți (n.n.: cei peste două mii de ani), pentru a ne rupe de ei. Trăim mereu cu amintirea lor tulbure, venind de departe și mărgininînd cu un cerc de negură orizonturile viitoare. Foarte rar, străbate prin ceața lor o lumină dintr-o istorie de arme, de victorii, de regate“.

Să mă reîntorc acum la prima frază din juxtapunerea semnalată. Ea, tot laconică, n-are nici o relație directă cu problema evreiască. E strict personală. Această „amintire prost închisă“, care, din cînd în cînd, reîncepe să sîngereze, nu e, evident, una printre altele, ci o *anume* amintire, supusă, pe cît se poate, refulării. „Nu există vigilență suficientă“, constată, însă, lucid, autorul jurnalului din *De două mii de ani*: oricînd poate cădea „o proptea interioară“ a cenzurii psihice. Totuși, pentru a-și uita amintirea, el practică o terapie inevitabil imperfectă: „Să fugi de tine, o zi, două, douăzeci, nu e ușor, dar nici imposibil. [...] Dar într-o zi, într-un minut de neatenție, te întîlnești cu tine însuți la un colț de su-

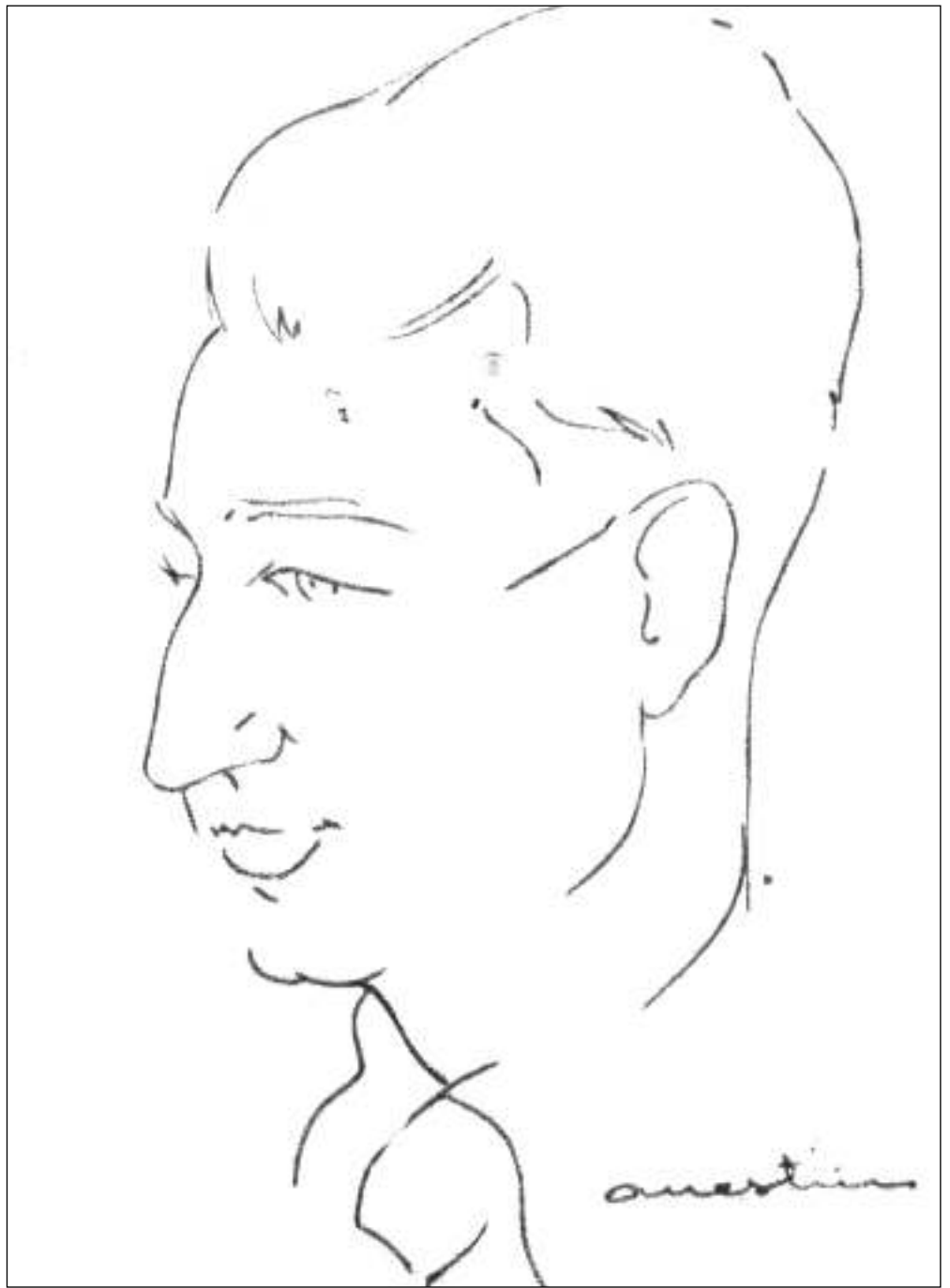
și l-am găsit. [...] Singura evadare posibilă a fost o încercuire. Singura terapeutică, lipsa de libertate. Nu trebuim să mă întîlnesc cu mine. [...] Fug de mine“. Or: „Scrisoarea d-tale a venit rău: într-o duminică. Este pentru mine o zi primejdioasă“, fiindcă ea, lipsindu-l de agitația exterioară săptămînală, îl obligă să stea acasă, la propriu și la figurat, față în față cu sine: „Și atunci fug de acasă, caut tovarășia oricui – dacă este gălăgioasă și vulgară mai ales – sigur că așa nici o clipă nu am să mă întîlnesc cu mine, sigur că nu am să am necazul nici unei nedumeriri“. Sosită, din întîmplare, duminica, scrisoarea lui Baltazar îl obligă la un răspuns duminical: „Nu am avut curajul aceleiași lașități [a fugii de acasă]. Am trebuit să rămîn acasă cu mine. Am încercat să-ți scriu, dar am rupt. Vorbele d-tale nu meritau un răspuns șiret și deștept“. Există aici răsuciri iudaice de gînd și exprimare, pe care nu pot să le definesc decît kaskiene (căci între Iosy Hechter și Franz Kafka există, originar biografic, o similitudine de situație). Refulării săptămînale îi urmează, firesc, impulsul nemaiprotejat al defulării duminicale. Decis să nu se mai eschiveze printr-un răspuns „șiret și deștept“, decis să sîngereze redeschizîndu-și amintirea, el se confesează cu „ma-

„... eu sunt singur, absolut singur, definitiv singur“

REAȘEZAREA în pagină a unor notații scoase din vechi caiete „albastre“ și „verzi“, cu coerență proprie, lasă în urmă contradicții vizibile. Cum se întîmplă în cazul celor două fraze-monade juxtapuse. În prima e vorba despre o traumă personală, fără leac, în ciuda teraputicii prin fuga de sine. Imediat, dedesubt, în a doua frază, aceea despre străvechea ereditate iudaică, apare contradicția: „... sănătos fiind și fără poveri personale...“. Or, din prima reiese contrarul: jurnalerul e copleșit tocmai de o „povară personală“ care n-are a face cu povara generală purtată de el împreună cu cei de același neam. Acea „amintire prost închisă“, ce se redeschide mereu ca o rană, îl silește întruna să ajungă față în față cu sine, după cum se vede și din îndemnul pe care și-l adresează: „Să uităm, bătrînul meu domn, să uităm ce avem de uitat“. Ce are de uitat cel dedublat în propriul destinatar? În jurnal nu vor apărea niciodată clarificări în privința traumei ascunse a cărei amintire revine în memorie din pricina refulării fatal imperfecte. Cititorul jurnalului va afla, pînă la capăt, mai puțin decît află Ghiță Blidaru, căruia s-ar părea că naratorul i-a spus „«totul»“, adică „tot ce am scris aici în caiet, tot ce n-am scris (s.n.)“. În legătură cu acest „tot ce n-am scris“ în jurnal nu vom cunoaște, niciodată, vreun amănunt referitor la cauza traumei, ci numai cîteva din efectele ei. Se limpezește, în treacăt, un singur lucru: faptul că naratorul nu este numai purtătorul unei poveri colective, specifice neamului său, ci și al unei „poveri personale“ (cu o cauză nemărturisită). Astfel, recitîndu-și „caietul albastru“, anterior celui „verde“, jurnalerul le disjunge, reproșîndu-și că a obturat-o pe cea individuală, care ea ar fi, de fapt, decisivă pentru soarta biografiei sale: „Reduceam totul la drama de a fi evreu, ceea ce este poate mereu o realitate, dar nu atît de precumpănitoare încît să anuleze și nici măcar să depășească dramele și comediile strict personale“. Dar nu beneficiem, în jurnal, de nici o particularizare privitoare la „marile mele probleme personale“, ci numai de consecința lor esențială: singurătatea iremediabilă.

Aflat într-o cameră de cămin, între alți studenți evrei, își mărturisește, ulterior, reacția lui reprimată exterior: „Mă tentează gândul de a reperi un cuvânt brutal la întâiul prilej, pentru ca să se știe că așa cum sunt aici între zece oameni, care mă cred «fratele lor de suferință», eu sunt singur, absolut singur, definitiv singur“. Acest pasaj ne face să descifrăm și substratul afirmației laconice, de o exaltare rece, a omului-monadă din parizianul „carnet găsit“, editat de Sebastian: „A fi unul, unul singur, unul în absolut, dincolo de orice raport, deasupra oricăror relații, esențial unul, ireductibil unul“. „Singur... ca Iosy Hechter“, îmi vine să adaug, preluând celebra afirmație a lui Kafka despre el însuși. Cuvântul acesta disperat, emblematic, de destin personal – „singur, absolut singur, definitiv singur“ – consună total cu cele din *Jurnalul* lui Sebastian. Iată o notație din 17 iulie 1937: „...sunt și rămân mereu singur cu irevocabila mea soartă“, iată și ultima însemnare, ce cade ca o lespede, din 31 decembrie 1944: „Simt nu știu ce fel de oboseală veche și duc cu mine, peste tot, incurabila mea singurătate“. Această ultimă notație citată, care, din motive accidentale, independente de intenția jurnalierului, s-a încărcat de valoare simbolică, poate fi comprimată în formula memorabilă a lui Handke: „singuroboseală“. Iosy Hechter – persoana civilă și, totodată, inventată, dar nerecunoscută, a autorului de pe copertă – se întâlnește aici cu Mihail Sebastian (pseudonimul devenit, din 1935, și nume juridic), „în numele singurătății“ lor „definitive“ și „incurabile“, ce prin aceste determinante indică, indirect, o infirmitate ascunsă. Walter Benjamin spune pe șleau ce înseamnă „figura-cheie a singurătății“ masculine. Iar Michèle Hechter, secondată de sora și verișoara ei, ne oferă, în eseu său autobiografic, destule indicii pentru a alege un diagnostic sau altul. De altfel, absolut deloc întâmplător, tînărul eseist de la *Cuvîntul*, deși încă nu știe nimic despre creatorul Artaud, este atras irezistibil de cazul morbid al omului Artaud, dînd un diagnostic exact: „S-ar [...] putea să fie însă o maladie definitivă, pusă în legătură nu cu tulburările vîrstei [juvenile], ci realmente cu structura organică a omului acestuia“. Cel care scrie acest text în 1928 nu știe încă în ce constă boala teatralistului și poetului francez, dar știe deja cum sînt efectele caracterului ei organic și definitiv; de aceea îi și reproșează acestuia că, în scrisoarea lui către Jacques Rivière, ignoră acest aspect: „din considerarea propriei sale mizerii, Antonin Artaud nu prinde dezgustul amar și penibil al anormalului, nu se lasă zguduît de repulsia acestei înnămoliri în sine“.

Acum mă pot întoarce, în fine!, la acea însemnare foarte intimă, din noaptea lui 18 aprilie 1935, din *Jurnal*, pe care o reiau, adăugîndu-i și alte detalii: „Cîte lucruri mi-a stricat nenorocul meu! Aveam atîtea lucruri în mine, ca să fiu fericit. Aveam o facilitate extremă, fără complicații, fără drame. Și toate astea rupte groaznic la 17 ani jumătate. Mi-e silă uneori, mi-e milă de cele mai multe ori. De ce, Doamne, de ce!“. Ca în pasajul citat, Sebastian vorbește mereu, pînă la capătul jurnalului său netrăvestit, despre „nenorocul meu“, despre „vechea mea nefericire personală“ ori despre ceea ce este „fără scăpare în destinul meu“, așadar implacabil: „Nimeni în lume nu poate face nimic pentru mine“. De unde,

• Mihail Sebastian. Desen de Anestiu.

ca efect, singurătatea lui incurabilă. Nu e greu de descifrat (parțial) în ce constă „nenorocul“ lui, căci evocarea șocului traumatic, avut pe vremea cînd era încă licean, este precedată de o indicație edificatoare: „Vizită la Leni. Ne iubim. Ne-am spus-o. E frumoasă, e tînără, are o simplitate de vorbă admirabilă – și mi se pare așa de inexplicabil că vine spre mine“. Adăugînd, însă, imediat, că s-a lăsat prins într-o capcană: „Dar prudent nu e, și nu știu cum o să ies de aici“. Un scenariu fix, ce se repetă de multe ori, după cum consemnează *Jurnalul*, pentru că Sebastian eșuează în tentativa de a rămîne unul singur, în absolut: „Nu am tăria de a refuza cu brutalitate lucrurile pe care viața mi le-a retras, mi le-a interzis“. Mai explicit devine după notația din 27 octombrie 1942 – „Frances D. ar fi fost încă una din femeile mele – dacă mi-ar fi fost îngăduit acest lucru“ –, cînd, peste alte trei zile, face un bilanț al trecerii sale dintr-o capcană în alta: „Jocul meu în dragoste e una din cele mai stupide torturi. E umilitor, e primejdios, e zadarnic, este fără sens“, și, pe deasupra, „totul e dinainte sortit celui mai groaznic deznodămînt“. „Ce e mai de neiertat în cazul meu este că antrenez în situații atît de false ființe care n-au nici o vină, alta decît aceea de a nu mă cunoaște: Cella, Leni, Zoe... După-amiaza

de azi a fost așa de penibilă, că mi-e silă de mine. *Et maintenant, il faut s'en tirer*“. De altfel, chiar cînd se înfiripă idila lui cu Leni Caler, Sebastian îi face acesteia, fără nici o explicație, un dar-avertisment: „... azi i-am cumpărat *Jurnalul* lui Barbellion“; dacă-l citim și noi, aflăm motivul: acolo e vorba tocmai de secretul tînărului englez, adică de infirmitatea ce îi interzice căsătoria. Cît privește secretul lui Sebastian, amănunte precise trebuie să fi deținut Camil Baltazar, care a dedicat un eseu întreg „dramei intime“ a scriitorului. Cîte ceva e posibil să fi știut, prin intermediul Leniei Caler, și Camil Petrescu, care, după moartea dramaturgului, într-o cronică anodină despre *Insula* lui Sebastian, pare să strecoare o mică formulare enigmatică: „ceea ce era refulat în el [...] ducea la fuga în ireal“. Menționînd că problema sexuală a unchiului lor se înrudea cu aceea a fraților săi, nepoatele postume ne prezintă două ipoteze, preferînd să surîdă, decît să încline direct către una sau alta dintre ele.

Întîmplarea atroce trăită de adolescentul de șaptesprezece ani și jumătate va rămîne, probabil, pentru totdeauna necunoscută. Dar „amintirea prost închisă“ a acesteia bîntuie, în fel și chip, în creația lui Sebastian. Am amînat pînă acum lămurirea sen-

→

→

sului acelei juxtapuneri inițiale de fragmente, din perspectiva căreia se deschide jurnalul din *De două mii de ani*. Fragmentul liminar, acela despre groaza de plopul „misterios, înalt, negru“, anunță leit-motivul fundamental: drama de a fi evreu. Al doilea fragment, alăturat imediat, introduce un cu totul alt motiv, pe care nu mai avem acum nici o dificultate de a nu-l înțelege: naratorul petrece „patru ceasuri bune“ citind romanul lui Gissing, căci acolo este vorba despre relația neclară dintre un bărbat și o femeie, încheiată cu eschiva partenerii înspre binele partenerului. Părînd întîmplătoare și ingenuă, însemnarea pusă dinadins în debutul jurnalului e vicleană și cere sprijinul intertextual al cititorului. Eschiva este, de altfel, soluția în tribulații pasionale și pentru Sebastian, și pentru naratorul romanului autobiografic: disperată la primul, iscăsită la cel de-al doilea. Să nu ne lăsăm păcăliți de episodul sexual fulgurent dintre narator și cea fată oarecare întîlnită undeva pe Bulevard și care n-are decât sensul de a concretiza programul teoretic expus de Ghiță Blițaru. În realele lui relații cu femeile, naratorul evită, sub diverse pretexte, iubirile, ca și împlinirea lor fizică. Sebastian face, în această direcție, notații directe de jurnal secret. E imposibil de știut astăzi cîte dintre ele ar fi rămas necenzurate, dacă el ar fi avut, la un moment dat, intenția de a-l publica. În schimb, întrucît jurnalul său urmează să devină public, jurnalierul din *De două mii de ani*, supravegheat de autorul de pe copertă, devine extrem de abil în formulările de acest gen. El speculează tehnica nebuloasă de a sugera tocmai prin acest „tot ce n-am scris“ direct în jurnal. Observațiile lui sînt întru totul simptomatice, suspecte: „... fără excepție, fiecare moment bun al amorului nostru a fost marcat aici, în jurnalul meu, cu o pagină albă“. Căci: „Se vede că este într-adevăr ceva incompatibil între Marga și jurnalul meu. Sunt prea multe idei generale, prea multe «probleme» aici“, ocolind, cu grijă, orice fel de amănunte cu adevărat intime. Bărbatul-autor de jurnal din romanul autobiografic este cît se poate de liniștit că Marga Stern îl vizitează numai „prietenește“ ori că Marjorie Danton rămîne în legătură cu el doar o „bună camaradă“, chiar o „excelentă camaradă“ și atît. Ferindu-se, pe cît poate, să confirme diagnosticul unui Walter Benjamin, el își controlează permanent „ținuta“, adică confesiunea, preferînd să treacă drept fals estetic, conform unei pseudoestetici a tainei ce nu-i decît un program existențial de autoprotecție: „Un estetic. Asta sunt. «Decență, discreție, singurătate» – valori de cinci parale, în numele cărora îi cer durerii să fie o persoană politicoasă“. Rămînînd pînă la capăt, cu acordul autorului de pe copertă, „o persoană politicoasă“, jurnalierul din *De două mii de ani* se depărtează de acel Sebastian „nepoliticos“ din *Jurnal*, care, în schimb, se apropie periculos de mult de cel care vorbește brutal de direct în carnetul găsit pe podul Mirabeau: „Nu am știut și nu am cunoscut niciodată [...] prietenia celor două trupuri sătule, ci numai un gust violent de a sfîrși, o repulsie îndrîjită împotriva femeii de alături, inutilă, trivială, o necesitate imediată de a fi singur“.

În paranteză fie spus, aici e un loc potrivit să iau în discuție și situația *Jurnalului* lui Sebastian. Să remarc, mai întîi, că, în

ingenioasa lui teorie, Cyril Graham – care ar merita să fie la fel de celebru ca Pierre Menard – subliniază faptul că nu e nevoie totdeauna de „dovezi demonstrabile“ și „mărturii formale“ pentru a-ți valida o certitudine istorico-literară, că îți ajunge „un fel de simț spiritual și artistic“ care să scoată la iveală adevărul. Avem, în cazul de față, două jurnale mascate – *Fragmente dintr-un carnet găsit* și *De două mii de ani* – și un *Jurnal* netrăvestit. Or, există în cele trei jurnale menționate destule obsesii comune și destule formulări similare ce duc pînă și un simț artistic elementar la concluzia că *Jurnalul* propriu-zis, cel nemascat, început aparent numai în 1935, are capul retezat. Trebuie să fi existat un jurnal originar, mai vechi (cu urme ce indică, așa cum am semnalat, măcar anul 1927), aparținînd lui Iosy Hechter, pe care, prelucrat și selectat, și l-a însușit Sebastian, publicîndu-l în partea întîi și a doua din *De două mii de ani*. Părți din același jurnal originar, descărnat de detalii concrete, identificabile, au fost editate ca fiind fragmente dintr-un „carnet găsit“ parizian. După cum alte părți au fost decupate din același jurnal global de dinainte de 1935 și tipărite ca jurnale de creație ori de vacanță. Al treilea moment esențial al romanului autobiografic se petrece în 1933. Or, urme ale unor însemnări intime din 1933, aparținînd acum însuși gazetarului Sebastian și atribuite naratorului așa-zis anonim, provin din perioada prezenței sale în redacția *Cuvîntului* și a frecventării cafenelei „Corso“ și transpar în special în partea a treia, a cincea și a șasea din *De două mii de ani*. Prima pagină a *Jurnalului* pe 1935 sugerează o continuitate de jurnal prin structura lui tripartită consolidată, după cum confuzia de datare dintre decembrie și februarie indică, involuntar, un jurnal anterior dispărut. Ambiția lui Sebastian de a se impune ca prozator a fost mai puternică decît vocația lui secretă de jurnalier; lipsit însă și de putere și imaginație epică, și-a sacrificat jurnalul. Părți din jurnalul global au fost curățate și devorate de *Fragmente dintr-un carnet găsit* și de *De două mii de ani*. E posibil ca altele, prelucrate, să fi dat carnație eseului *Cum am devenit buligan*. Materia jurnalieră dintre 1935 și 1944 conține, la modul cel mai firesc, amănunțite notații de poietică ori de vacanță. Invers, *Jurnalul de vacanță* francez s-ar fi putut să facă parte, inițial, dintr-un jurnal intim care, dezindividualizat, a devenit parizianul „carnet găsit“. Cu observația că, pe cît de autentic și viu rămîne jurnalul de vacanță, pe tot atît de uscat și de inautentic devine „carnetul găsit“, din care s-a scurs toată seva, după epurarea de amănunte personale. În fine, la un scriitor care nu poate trăi fără să țină jurnal, e cu totul suspect că din vremea complexeii activități din redacția *Cuvîntului* n-a rămas nici urmă de însemnare intimă; dacă, totuși, un asemenea jurnal a existat, cel care, după 1935, se autoîntitulează „simplu particular“ (uitînd că a fost editorialist politic angajat al *Cuvîntului*) avea motive întemeiate să-l distrugă. Oricum, acest *Jurnal. 1935-1944*, care pare acela al unui inocent, nu conține nici aluzii la un jurnal anterior, nici pasaje autocritice referitoare la perioada militantă de la *Cuvîntul*, ci doar nostalgia de exclus a „unui om din aceeași familie“ (a se vedea notația din 20 ianuarie 1938).

În toată mixtura de fragmente de jurnal asumate deschis de către Sebastian și de

caiete „albastre“, „verzi“ ori „carnete găsite“, atribuite unor alter ego-uri nerecunoscute, n-am găsit o altă notație mai directă despre „nenorocul“ scriitorului decît aceea din 18 aprilie 1935. Rămîn, deocamdată, o precizare a naratorului din *De două mii de ani* că și-a întrerupt jurnalul „albastru“, nemulțumit că din el nu transpar, așa cum s-ar cuveni, „dramele și comediile strict personale“ (încheiate, de obicei, „cu cel mai grotesc deznodămînt“), precum și o remarcă și mai pregnantă din jurnalul scris pe măsură ce se încheagă romanul autobiografic: „... am descoperit, recitîndu-mi caietul, un lucru și mai curios. Observ anume că aproape toate pauzele mari ale jurnalului coincid cu momentele acute («acut» e prea mult spus) ale iubirii noastre. De cîte ori există o întrerupere de cîteva săptămîni în notele mele, caut bine și găsesc, sub această tăcere, ceva care o privește pe Marga. Sunt un «iubit dificil» – cum spune ea – și din fericire ea știe să accepte această dificultate“. Aici e locul să subliniez că, nu neapărat din motive estetice, eseistul Sebastian are „secrete solidarități de destin“ cu asemenea „iubiți dificili“ – precum Octave de Malivert și îndrăgostiții din *Le Grand Meaulmes* – la care apare decalajul dintre proiectul erotic și frica de materializare, iar relația maritală se întrerupe brusc prin fugă. În fine, nu trebuie deloc trecut cu vederea nici pamfletul pervers al aceluiași eseist împotriva lui George Sand – gulliverică prin „magnificele ei proporții“, dar silită „să-și lege existența și dragostea de insuficiența scrofică a doi artiști“ – încheiat cu fantasma sadică a torturării sexuale a femeii de către „un voinic cu pumnul dur“. Un eseu naiv de transparent pentru un psihanalist, scris de Sebastian cam în aceeași vreme cînd jurnalierul de la 1927 lăsa „pagini albe“ despre amorul lui cu Marga Stern. Ingenios lucrează și inconștientul personal al dramaturgului care soluționează cît se poate de semnificativ atît finalul *Jocului de-a vacanța*, cît și pe acela al *Stelei fără nume*: fuga (perfectă) a Corinei și aceea (intermediată, e drept, de o lovitură de teatru scontată) a Monei. În culise însă, unde, după cum aflăm din *Jurnal*, totul redevine crud și trivial, bărbatul e cel care își pregătește eschiva finală: „... cum o să ies de aici?“, se întrebă actorul existențial prins în capcana senzuală unde trebuie să joace iarăși fie alături de aceeași parteneră, fie cu dublura ei: „Comica, absurdă și în fond teribilă situație pe care o suport de 8 luni cu Zoe va trebui să o joc din nou pentru Leni“. Situație dramatică, pe care nu rezistă tentației de a o repeta: „Nu am tăria de a refuza cu brutalitate lucrurile pe care viața mi le-a retras, mi le-a interzis“. De aici, un deznodămînt de teatru existențial pe care nu l-a scris niciodată, dar pe care l-a trăit, proiectîndu-și diverse chipuri ale fugii finale: „Nu mai e loc în viața mea decît pentru sinucidere sau pentru o plecare definitivă, undeva, în singurătate“. Un mereu „prea lung joc“, „atît de confuz și greu de descifrat“ pentru parteneri, care trebuie „să ia un sfîrșit“: „Dar pentru mine nu există decît un sfîrșit, unul singur“. Fiindcă: „Nimeni în lume nu poate face nimic pentru mine“, cum își spune regresiv-suicidar, în *Jurnal*, într-un 18 octombrie, ziua lui de naștere. Și repetă constatarea, deoarece el e singur, absolut singur, definitiv singur. Singur, ca Iosy Hechter. ■

Dialoguri cu NORMAN MANEA

Constantina Raveca Buleu

SERIA DE autor Norman Manea a Editurii Polirom din Iași s-a îmbogățit în 2010 cu un nou volum, *Curierul de Est: Dialog cu Edward Kanterian*. Triptic epistolar întins pe mai bine de un deceniu, *Curierul de Est* furnizează un diagnostic stratificat asupra celor mai importante dintre controversile culturale globale, politice sau ideologice ale momentului, readuce în centrul atenției nuanțele sensibile ale debaterilor privind holocaustul sau gulagul, permite accesul la autobiografia secvențială autocritică și la exigențele culturale și morale ale lui Norman Manea și revine analitic asupra societății românești postcomuniste.

Inițiat de intervenția lui Edward Kanterian la *Felix culpa*, dialogul dintre cei doi are la bază ceea ce Norman Manea numește „statornicia comunicării spirituale și afective”, perfect ilustrată de opinii identice sau similare, liantul decisiv fiind însă – așa cum mărturisește cel dintâi – „filiera română, în toată ambiguitatea ei”, ale cărei mărci cultural-identitare condiționează revenirile critice ale celor doi interlocutori la climatul socio-politic și cultural autohton. Așa se explică rolul declanșator jucat de Norman Manea în „trei debateri esențiale” (cum le numește Edward Kanterian) din România ultimelor decenii, etichetare relativizată onest de comentariul autorului însuși („nu știu cât de esențiale, dar știu prea bine cât de apăsătoare și prelungite au fost urmările”), dar motivată profund de imperativul de a rămâne „moralicește viu”. Implicațiile acestei atitudini formează, de altfel, pivotul mai multor discuții și reflecții din volum, Norman Manea reevaluându-și periodic alegerile, alternativele și valențele intelectual-morale. Pus să opteze între pasivitatea îngăduitoare față de peisajul cultural și uman românesc și intervenția incomodă în valorile lui canonice, scriitorul mărturisește o incapacitate organică de a-și infirma propria natură problematizantă, chiar și atunci când ezităriile își fac apariția, alegerea convertindu-se într-o ecuație de identitate. În codul lui Norman Manea, „să rămân, de fapt – mai modest și mai exact spus –, eu însumi” echivalează cu implicarea activă și lipsită de compromisuri.

Prinse între o introducere semnată de Norman Manea (*Arhiva inoportună*) și o postfață care-i aparține lui Edward Kanterian (*Bucovina de pe Hudson: Întâlnirea mea cu Norman Manea*), cele trei serii dialogale creează un tablou palimpsestic și personalizat al problemelor începutului de mileniu III. Primul epistolar (1999-2001) fixează tematica și tonalitatea dialogurilor ulterioare, fiecare dintre aspectele abordate în acest interval găsimu-și ecoul mai departe. Cel de-al treilea grupaj dialogal (2010) constituie o retrospectivă a temelor investigate timp de mai bine de un deceniu și analizează mutațiile produse între timp.

Pentru literați, interesante sunt paginile în care Norman Manea intră în dialog cu comentarii proprii ale sale opere, temperând excesiva premisă biografică prezentă în multe texte critice și clarificând ramificațiile unor teme recurente din literatura sa. De pildă, un asemenea traseu explicativ pleacă de la sentimentul de periclitare prezent în operele sale, subliniază cuplul tematologic apocalipsă-supraviețuire, ajunge la implicațiile supraviețuirii în tradiția iudaică, pentru ca ulterior să gloseze comparativ despre diacronica fenomenului în America. În trena acestor teoretizări intră inevitabil și holocaustul, mai puțin prezent în literatura lui Norman Manea, dar pregnant conștientizat și analizat în discursurile intelectualului angajat. Conștient de riscul supraîncărcării cu o asemenea temă, precum și de acela al banalizării spectaculare a subiectului sau al transformării sale în clișeu, el caută un echilibru între intervenția corectivă în situații-limită și statu-quo-ul în chestiunea antisemitismului. „Aș prefera – precizează scriitorul, infirmând faima sa de militant – ca despre antisemitism să nu mai vorbească evreii.” Obiectiv și echidistant chiar și atunci când se confruntă cu subiectivitățile sale, cu istoria întâlnirilor sale personale cu antisemitismul, el nu crede în lecțiile istoriei nici măcar atunci când ele implică atrocități precum holocaustul, recomandând scepticismul („sănătoasă formă de supraviețuire”) ca atitudine de raportare la repetabilitatea unui fenomen similar, fiindcă din funcționarea naturii umane Norman Manea reține chiar imperfecțiunea, adică învățătura concentrată în axioma lui Mark Twain („nimic nu poate fi mai rău decât a fi om ca toți oamenii”), prin intermediul căreia o nouă atrocitate se poate oricând trezi la viață.

Pigmentată uneori cu speranță, reticența guvernează și percepția scriitorului despre România: „Ceea ce se vede de departe, trebuie spus, nu prea este, astăzi, încurajator. Știrile din România vin, de obicei, pentru noi, cu instrucțiuni de lectură semnate de Caragiale și Cioran” (text din 1999). Cât privește tulburarea apelor prin angajarea sa în debateri intelectuale care au zgândărit anumite sensibilități (mai cu seamă cea stârnită în jurul lui Mircea Eliade), Norman Manea conchide că, „de fapt, nici nu au prea fost debateri”, ci „campanii publice de amuțire a adversarului”, invocând lehamitea de după confruntările reiterate cu dezinteresul pentru adevăr și claritate. Din nou, scepticismul autoironic pare a fi lecția fundamentală, dacă o nuanță idealistă nu s-ar infiltra în

inevitabilul său program existențial. Astfel, o constatare precum

„Știu că nu voi schimba lumea, că argumentele nu vor fi ascultate, că voi fi rănit în imaginea caricaturală care mă înlocuiește. Știu că este absurd să polemizezi, mai ales despre morală și memorie, încă și mai absurd s-o faci în context românesc și încă de departe, ca un „extrateritorial”

are drept pandant motivația identității de sine în fiecare acțiune întreprinsă. Supraviețuirea între aceste două puncte ancorează în imperativul nietzschean al trăirii disjunctive a artei și a vieții, prin transformarea celei dintâi în element vital, singurul în măsură să explice cum poate face față un scriitor evreu format într-o literatură în care unii dintre măștrii săi au fost antisemiți. La urma urmei, esențială este tocmai această filiație literară, ea determinându-l în al doilea epistolar, cel de la Bard College din 2007, să afirme: „sunt un scriitor român, indiferent dacă îmi place sau nu, indiferent dacă altora le place sau nu”.

Componenta românească translează ficționalizată și în creația literară a lui Norman Manea, scrisul său fiind în permanență conectat la experiența sa de viață, de gândire și de imaginație, chiar dacă el nu este niciodată strict autobiografic. Acompaniamentul implicit al acestei experiențe ține de obsesia dispozitivelor spectaculare, burlești, ca și de anxietatea generată de clișeu. Cât despre integrarea lui în postmodernism, Norman Manea refuză orice etichetare, apreciind că afinitățile sale cu postmodernismul, dacă există, nu sunt structurale: „Eu sunt complicat, contorsionat, dar nu știu dacă și neapărat postmodernist”. Ubicuitatea circuitului ca temă predilectă și frica de clișeu traversează și reflecțiile asupra Noii Lumi, la ele adăugându-se alte câteva teme care-i provoacă autorului fascinație: succesul, concretețea, libertatea, cu toată gama ei de relativități și dileme, și, mai ales, contradicțiile americane.

Condiția exilului imprimă dialogului atât gradul de implicare, cât și distanța necesară unui studiu fragmentar de istorie a mentalităților, reflecțiile lui Norman Manea bifând tranșant aspecte uneori indezirabile, precum „invidiabila” capacitate de adaptare conjuncturală a României sau persistența grotescului în relațiile dintre putere și cultură. Însă, dincolo de încărcătura posibil negativă a percepției privind spațiul românesc, ceea ce rămâne de nezdruncinat este conexiunea identitară a intelectualului cu mediul (*de*) formării sale, în ciuda imposibilității reverii a desprinderii, perfect ilustrată de poemul lui Nabokov (*Către Rusia*), folosit în *Arhiva inoportună* tocmai pentru a explica legătura perpetuă a scriitorului exilat cu România: „... românul evreu, locuind la New York, și românul germano-armean, locuind la Londra, citesc, amândoi, poemul lui Nabokov în românește”.

Istoriografie, Șoah, biografie și scrierea istoriei evreilor din România (II)

Carol Iancu

(Urmare din nr. trecut)

DESIGUR, ȘAFRAN nu era singur în lupta pentru supraviețuire, și am insistat asupra rolului lui Wilhelm Filderman, președintele Federației Comunităților Evreiești din România înainte de dizolvarea și înlocuirea ei cu Centrala Evreilor din România, instituție colaborționistă impusă de guvernul lui Antonescu, la cererea reprezentanților Reich-ului nazist. În lupta lor pentru supraviețuire, șef-rabinul Alexandru Șafran era purtătorul unui mesaj moral puternic, în timp ce Wilhelm Filderman se baza pe o argumentație juridică și politică elaborată. De altfel, interlocutorii unuia sau altuia nu erau cu adevărat sensibili la aceleași argumente.

În biografia consacrată lui Alexandru Șafran și în volumul de documente corespunzător, am insistat asupra faptului că este necesar să fie nuanțată argumentația, astfel încât să nu se mărească rolul lui Filderman, nici să se micșoreze rolul tânărului Șafran. De fapt, conjugarea discursurilor și acțiunilor acestor doi lideri evrei s-a dovedit determinantă și ne oferă cheia pentru a înțelege destinul particular al comunității evreiești române în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, pentru a înțelege *Șoabul neterminat în România*.

În prezentarea vieții unei persoane, un aspect particular este constituit de ceea ce se numește în franceză „le charisme”, acest ansamblu de virtuți care fac dintr-o persoană o excepție, care îi permit să aibă un ascendent asupra altora. Numeroase sunt mărturiile care amintesc charisma lui Alexandru Șafran, cea mai impresionantă aparținând lui Reuven Feurstein, eminent profesor și psiholog israelian, care l-a cunoscut bine în anii războiului:

Aceasta era marea calitate a rabinului Șafran: el știa să păstreze în fața sa scopul, în momentul în care chiar nevoile elementare nu erau satisfăcute. Se intuia mâna care ghida acțiunile sale, în timpul în care România avea atâtea griji. Extrem de semnificativă este discreția absolută cu care șef-rabinul Șafran a condus acțiunea sa în favoarea comunității evreiești, pentru a salva ființele omenești. Prestigiul său inspira respect. Era un om care stălucea. Nu era cineva căruia i-ai fi putut spune orice. Simțeați că erați în fața cuiva extraordinar: cunoștințele sale, stilul său, modestia sa, pe de-o parte, fermitatea sa de cealaltă parte. Nu era un om căruia i-ați fi putut rezista, datorită farmecu-

lui său, personalității sale. Era un om din care emanau valori... O asociație fantastică de raționament logic și de gândire filosofică, susținută prin tot ceea ce exista mai frumos în *Hasidut* și *Kabala*.

Citându-l pe istoricul Marc Bloch, care a avut dreptate să spună că „oamenii sunt mai mult fiii timpului lor decât ai părinților lor”, Jacques Le Goff a adăugat și precizat apropo de Saint-Louis: „timpului lor și timpului părinților lor”. Noi putem face aceeași constatare în privința lui Alexandru Șafran, care a fost format de părintele său, devenind „secretarul” său la vârsta de 11 ani, scriind pentru el, într-o frumoasă scriere ebraică, celebrele sale *responsa* rabinice. Acești ani de formație petrecuți în preajma părintelui său au fost aceia care i-au permis lui Alexandru Șafran, după ce s-a instalat la Geneva, într-un context geopolitic radical diferit, să-și dea întreaga sa măsură ca teolog și filosof de anvergură.

În Elveția, el nu a rămas închis într-un turn de fildeș; om al condeiului, el s-a revelat de asemenea ca un om de acțiune, denunțând antisemitismul, apărând cauza Israelului și jucând un rol de prim-plan în apropierea iudeo-creștină. Referitor la acest subiect, se cuvine subliniat că după ce a participat la Conferința de la Seelisberg (august 1947), el s-a făcut cunoscut prin convorbirile sale cu cardinalul Augustin Béa privind declarația relativă la evrei, care se pregătea la Roma și care mai târziu a fost cunoscută sub numele de *Nostra Aetate* (1965). De asemenea, și poate mai ales, trebuie amintită întâlnirea sa cu papa Ioan Paul al II-lea la Vatican (31 octombrie 1985), o vizită care a avut un rezultat excepțional: vizita, la 13 aprilie 1986, pentru prima dată a unui papă, bunul papă Ioan Paul al II-lea, la sinagoga din Roma. Câțiva ani mai târziu, în 1993, același papă va fi la originea stabilirii de relații diplomatice normale cu Statul Israel.

În sfârșit, să relevăm participările lui Alexandru Șafran la Întâlnirile Internaționale de la Geneva (1949-1975), în cadrul cărora a adus o contribuție remarcabilă la dezbaterile de idei privind lumea contemporană. Am reprodus toate intervențiile sale într-o anexă la volumul de biografie.

Suntem conștienți de faptul că, influențat de admirația față de personalitatea studiată, biograful poate deveni prizonier al unui anumit subiectivism, dar eu cred că trebuie depășită opoziția subiectivism-

obiectivism. Pentru mine, scrierea acestei biografii a fost o datorie a memoriei față de un înțelept, care a fost, în anii de „noapte și ceață”, o „rază de lumină”. Profesorul Alexandru-Florin Platon, care a consacrat acestei biografii o recenzie în revista *Contrafort* din Chișinău, a putut nota în concluzie:

Scrisă cu pasiune, foarte densă [...] bogat ilustrată și înzestrată cu câteva anexe foarte utile pentru sesizarea anvergurilor intelectuale a personajului central, biografia lui Alexandru Șafran, semnată de profesorul Iancu, reprezintă, din toate punctele de vedere, o restituție exemplară. Apropiat de „eroul” său (aș fi fost tentat să scriu: „prea apropiat”, dacă nu aș fi știut cât de legat a fost Carol Iancu de Alexandru Șafran), autorul a intuit foarte bine particularitatea esențială a vieții celui pe care ni l-a redat în carte (o trăsătură care este și a sa, proprie): datoria inflexibilă de a-și sluji și apăra confrății prin forța cuvântului scris și rostit. În toate circumstanțele.

Din aceste rânduri scrise de colegul nostru, eu rețin mai întâi și mai ales cuvântul *pasiune*. Da, el are dreptate, cu pasiune am redactat această biografie și cu pasiune am elaborat ansamblul cărților mele consacrate evreilor din România, dintre care ultima, care trebuie să apară în curând, și care privește în același timp „microistoria” și istoria mentalităților: *Evreii din Hârlău: Istoria unei comunități*, o carte pentru care voi păstra un atașament special, fiind născut și crescut la Hârlău. Și în scrierea acestei cărți am fost, fără îndoială, influențat de necesitatea de a valoriza o istorie delăsătată (în cazul acesta încă niciodată abordată), care este și o istorie a celui care este considerat diferit, care este Celălalt. Istoricul italian Carlo Ginzburg, evreu născut într-o țară catolică, profesor de prim rang într-o universitate americană, a subliniat dificultatea specialistului trecutului de a avea un punct de vedere senin în istorie: „Faptul că toată lumea are o țară nu înseamnă că totul este egal, ci că suntem cu toții «dépaysés» [destrădăcinați, smulși din locul de baștină] în raporturile noastre față de ceva sau de cineva” (C. Ginzburg, *A distance: Neuf essais sur le point de vue en histoire*, Paris: Gallimard, 2001). Departele de a fi incompatibile, credința și istoria pot și trebuie să se îmbogățescă. A valoriza o istorie delăsătată nu înseamnă în mod obligatoriu a nu fi obiectiv, dar noi știm că obiectivitatea

absolută nu există în istorie. Iată de ce scrierea istoriei evreilor din Hârlău, ca și scrierea istoriei evreilor din România, respectând rigoarea științifică necesară, a fost pusă de mine sub semnul sincerității și al pasiunii.

Învățământul istoriei evreilor

STIMATE DOMNULE Rector, stimate Domnule Decan, dragi colegi, Doamnelor și Domnilor, doresc acum să vă împărtășesc câteva reflecții relative la învățământul istoriei evreilor.

Dacă studiile ebraice clasice au fost prezente în universitățile din Occident încă din Evul Mediu, trebuie subliniat că adesea acest învățământ a fost considerat o știință auxiliară a teologiei creștine!

De fapt, istoria postbiblică a evreilor, istoria diasporei evreiești, nu și-a găsit loc în lumea universitară decât în secolul al XX-lea. În afara Universității Ebraice din Ierusalim, fondată în 1925, prima catedră de istorie a evreilor a fost creată numai în 1930, la Universitatea Columbia din Statele Unite, și a reprezentat mult timp o excepție.

Numai după tragedia Șoahului, în noul climat de deschidere și de progres al dialogului iudeo-creștin, asistăm, începând din anii 1960, la introducerea graduală în universități din majoritatea țărilor Vechiului Continent, cu excepția blocului comunist, a catedrelor de istorie a evreilor. În această perioadă postbelică, s-a produs de fapt adevărata cotitură în relația dintre creștinism și iudaism, grație unor teologi și istorici, printre cei mai celebri în Franța fiind Henri de Lubac și Jules Isaac, iar în Germania Karl Rahner și Joseph Ratzinger. O nouă generație de teologi creștini a pus în evidență ascendența iudeo-creștină a identității culturale a Europei, dar, și mai ales, a insistat asupra necesității de a pune bazele în universități ale unui învățământ de calitate al istoriei poporului evreu.

În România, după 1989, Universitatea „Babeș-Bolyai” a fost prima unde s-a deschis un Institut de Iudaistică și Istorie Evreiască, purtând numele fondatorului, rabinul neolog dr. Moshe Carmilly Weinberger, care ne-a părăsit anul acesta, la vârsta de 102 ani. Aici, la Iași, din anul 1996, a fost lansată revista *Studia et Acta Historiae Iudaeorum Romaniae*, rezultat al inițiativei mai multor cercetători ai Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” și ai Institutului de Arheologie din cadrul Filialei Iași a Academiei Române. De asemenea, Facultatea de Istorie a Universității „Al. I. Cuza” este la originea Masteratului de studii iudaice. Printre personalitățile universitare și științifice care au permis aceste avansări trebuie amintite, printre altele, numele regretatului profesor Gheorghe Platon și ale profesorilor și cercetătorilor Alexandru Zub, Mihai-Răzvan Ungureanu, Silviu Sanie, Ion Ciupercă...

Personal, am putut ține cursuri și conferințe la început la Facultatea de Istorie și la Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, iar apoi în cadrul Masteratului și sub egida Centrului de Istorie a Evreilor și de Ebraistică „Dr. Alexandru Șafran”, denumit astfel prin decizia Senatului Universității și al cărui sediu a fost inaugurat pe data de 1 septembrie 2010, cu ocazia Colocviului

• Imagine de la ceremonia de decernare a titlului de doctor honoris causa al Universității „Alexandru Ioan Cuza” (Iași, 14 octombrie 2010) istoricului și profesorului Carol Iancu

Internațional „Profesori și studenți evrei la Universitatea din Iași și la alte universități românești și europene (sfârșitul secolului al XIX-lea – sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial)”, organizat în comun de Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași și de Universitatea „Paul Valéry” din Montpellier.

Luând în considerație istoria orașului Iași și a comunității sale evreiești, care a reprezentat aproximativ jumătate din populația sa de la sfârșitul secolului al XIX-lea și până la Șoah, istoricul nu poate să se abțină de a nu considera realizările amintite la Universitatea „Al. I. Cuza” ca o adevărată „reparație morală”.

În acest frumos oraș, numeroși artiști, scriitori, muzicieni și savanți, dar și simpli meseriași și comercianți evrei au contribuit la dezvoltarea sa culturală, socială și economică. În acest frumos oraș, unde s-a născut primul teatru evreiesc din lume (în limba idiș, *Der Griner Boim*, „La Pomul Verde”), au avut loc, din păcate, „funeste” accidente ale istoriei, pentru a folosi expresia colegului și prietenului nostru Silviu Sanie, a cărui soție, distinsa intelectuală Șeiva Sanie, ne-a părăsit acum două săptămâni, după o lungă și grea suferință. Pentru a nu cita decât două dintre aceste „accidente funeste”, să amintim tulburările anti-evreiești începute în 1922 în chiar această universitate, de către unii studenți fanatizați de promotorii ideologiei xenofobe, având în frunte pe agitatorul A. C. Cuza, iar pe de altă parte pogromul din 1941, primul pogrom gigantic al celui de-al Doilea Război Mondial.

Reparația morală a început de fapt după răsturnările din 1989, anul 1997 constituind un moment privilegiat. Într-adevăr, pe data de 18 iunie a acestui an, onorabila Dv. Universitate remitea titlul de doctor honoris causa marelui-rabin Alexandru Șafran! Mulțumind pentru titlul acordat,

Alexandru Șafran și-a exprimat atașamentul său pentru orașul unde s-a născut regretata sa soție, admirația sa pentru comunitatea evreiască, distinsă prin bogăția sa spirituală și atât de încercată de evenimentele din vara anului 1941, și la sfârșit afecțiunea sa profundă pentru țara sa natală.

Ce onoare și ce bucurie pentru mine, născut nu departe de Iași, să succed marelui-rabin în primirea doctoratului honoris causa!

La rândul meu, reafirm afecțiunea mea pentru țara mea natală.

La rândul meu, pronunț atașamentul meu pentru orașul Iași și pentru comunitatea sa evreiască, al cărei membru de onoare sunt mândru de a fi.

Sunt conștient că, prin mine, această distincție este acordată unei întregi comunități!

Stimate Domnule Rector, stimate Domnule Decan, dragi colegi, Doamnelor și Domnilor!

A sosit momentul de a termina această conferință.

Permiteți-mi să afirm, în loc de concluzie, că prin acordarea titlului de doctor honoris causa, resimt o mare responsabilitate în importanta sarcină de a dezvolta legăturile între Universitatea „Paul Valéry” și Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, între universitatea mea și universitatea Dv., care este de acum înainte și universitatea mea! ■

Conferință ținută în ședința solemnă de remitere a doctoratului honoris causa, în Aula Magna a Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 14 octombrie 2010.

Neliniștile discursului filosofic

Iulian Boldea

VOLUMELE DE eseuri sau cele de aspect filosofic ale lui H.-R. Patapievici sunt, înainte de toate, cărți ce rezultă dintr-o frenezie a interogării ființei sau a culturii. Discursul filosofic sau, pur și simplu, cultural nu își camuflează neliniștile și angosasele, dimpotrivă, le subliniază acestora relieful și articulațiile, dintr-o nevoie imperioasă de autentificare a experienței scripturale. *Zbor în bătaia săgeții* (1995) e o autobiografie spirituală, scrisă într-un ritm alert și într-o formă în care ideea filosofică, reveria pe marginea cărților și auto-scopia se împletesc. Sunt consemnați anii de formare, lecturile, dascălii, modelele spirituale, aventurile vocației creatoare, iluziile și deziluziile adolescenței. Cultura, cărțile, literatura autentică reprezintă tot atâtea obstacole în calea dogmatismului ce pustia conștiințele în anii comunismului:

Ne pusesem în cultură toate speranțele pe care oamenii societăților normale și le pun, alături de cultură, în religie, economie și politică. Nu mai puțin. *Zbor* este în mod esențial un *măspuns*, parte dintr-un dialog pasionat și îndrăgostit [...]. Fără această iubire, câteva din cărțile mele, care nu au fost scrise pentru a fi publicate, n-ar fi fost niciodată scrise.

Cerul văzut prin lentilă (1995) conține articole cu o tematică diversă. Adevărul în cultură, problema probității și a probelor ce legitimizează o vocație artistică sunt teme transcrise într-o viziune liberală, cu o anume încredere în progres și în posibilitățile cunoașterii umane („În ce mă privește, am sentimentul că trăim în mijlocul unei lumi extraordinare, o lume în plină expansiune, deloc decadentă, și aflată în ecloziunea exuberantă a principalelor sale forțe”). Detașarea de mase nu e însă la H.-R. Patapievici reversul unei atitudini deliberat și exagerat elitiste, ci rodul unei dezamăgiri acute:

Eram mistic unit cu poporul meu [...]. Toate acestea până la 29 ianuarie 1990, când, bolnav de suferință, am înțeles că oamenii simpli, de care mă credeam legat prin legături invizibile de identitate, sunt animați de cu totul alte reprezentări despre lume decât ale mele.

Criticând „vulgata bunului român”, H.-R. Patapievici relevă faptul că neamul românesc s-a format prin reacție, prin adversitate la avatarurile unei istorii exasperante.

În *Politice* (1996), judecățile la adresa propriului popor sunt și mai aspre. În scrisorile adresate lui Al. Paleologu, eseistul desenează un portret deloc idilic propriului neam, portret ce vine în contradicție cu toate iluziile mitologiilor naționaliste care au funcționat atâta vreme la noi:

Suntem un popor cu substanța tarată. Oriunde te uiți, vezi fețe patibulare, ochi mohorâți, maxilare încrâncenate, fețe urâte, guri vulgare, trăsături rudimentare, o vorbire agramată și bolovănoasă. Moralmente, tonul general este dat de lașitate și ticăloșie, de vanitate și egoism meschin, de invidie joasă și delațiune lipsită de remușcări, de îngâmfare și bârfă: toți suntem mânjiți de sângele celor în care ne-am înmuiat limbile. Un neam flecar și lipsit de Dumnezeu, nerăvnițor la sfințenie și agramat în grandoare, ahtiat de mărirea calpe și înjosit de vanități pe care, sclavi și servili, nu le-au putut legitima decât prin atentat, ultraj și minciună.

Într-o lume precum cea în care trăim, în care semenii noștri își anexează, de cele mai multe ori, sentimente de paradă și trăiri de o inconsistență absolută, în care proliferază euforic formele, iar fondul nu e de găsit nicăieri, în care arta simulației a dobândit o fascinație cu totul deplorabilă, iar vacarmul s-a generalizat, apariția lui H.-R. Patapievici a provocat, pe drept cuvânt, un efect legitim de singularitate. Singularitate a persoanei etice, dar și singularitate a scrisului, un scris cu inervații livești și cu crispări afective retransate de îndată în detașarea erudiției, un scris ce mânuiește cu egală dexteritate conceptul și reveria, expunerea obiectivată, de o rigoare suverană și imersiunea în propria subiectivitate, răsfrângerea enunțului în oglinzile insondabile ale eului și diatriba neconcesivă. Ceea ce e cu totul cert este că H.-R. Patapievici nu poate fi surprins, în niciunul dintre enunțurile sale, în culpă față de normele etice, în delict față de adevăr, față de adevărul pe care îl asumă cu pasiune și rigoare. Virgil Ierunca are dreptate: „Cu H.-R. Patapievici nu te poți întâlni decât într-un «eveniment de adevăr»”. Portretul pe care îl schițează același Virgil Ierunca, cu știința a proporțiilor și cu destul aplomb al dozajului trăsăturilor plasticizate în rezumat, este revelator:

Original fără să cultive superstiția originalității, știutor de carte (însăpământător), refuzând însă mitizarea vicioasă a culturii, H.-R. Patapievici ne propune enigma unei personalități greu de situat din cauza harului plural ce o cheazăuște. Eseurile sale sunt niște semne (adeverite) și niște pariuri: pariezi pe gânditor, pe istoricul ideilor, pe artist, sau semnezi (dacă poți) în alb pentru omul de știință, pentru teologul nemărturisit, pentru moralistul neșovăitor. Deocamdată cert este că există un *loc* al lui H.-R. Patapievici în care deslușim o existență împilinoare.

Pe de altă parte, H.-R. Patapievici are curajul extrem de a fi inactual, de a miza pe valori socotite îndeobște demonetizate, de a rezista tentației deconstructivismului postmodern, de a asuma și refuncționaliza valori culturale perene. Înactualitatea sa este salutară: ea dă justa măsură a caracterului său estetic și etic intransigent, în măsura în care „H.-R. Patapievici ne îndeamnă spre întoarcerea la sens ca o exigență a libertății și responsabilității” (Virgil Ierunca).

ca). Poate că trăsătura distinctivă esențială a lui Patapievici este capacitatea, ireductibilă, de a reacționa; oricum îl putem vedea pe eseist, numai apatic, nu. Stabilitatea scrisului, echilibrul și coerența frazei sale sunt date de o profundă, funciară voință de clasicitate, care se aliază însă cu imperativele incoruptibile ale tranșanței morale, prin care sunt sancționate, fără greș și fără ezitare, carențele realului. Eseistul nu a șovăit să așeze, cu ochi de clinician și cu instrumentele metodologice ale unui moralist de secol XX, diagnosticul cel mai sever unor simptome ale dereglărilor patologice ale neamului din care face parte, simptome ce i-au trezit atenția precum niște somații ale istoriei care nu pot fi desconsiderate ori eludate. Semnificative sunt, de pildă, enunțurile despre *Lapsul și colapsul esenței*, fragment din *Cerul văzut prin lentilă*:

Este, în definitiv, istoria noastră și azi, debinați cum suntem de o clasă politică ahtiată după sărutul servil și suferind de semnele cele mai evidente ale descentrării sufletești, adică de confuzia dintre interes și demnitate, dintre inteligență și viclenie, dintre justiție și frică, ce ni s-a transmis deplin și nouă. E întârziere în spiritul nostru, o divagare infantilă stupefiantă (care acum se traduce prin delir politic), un parvenitism descumant și o infatuare ridicolă, țâșnite resentimentar într-un soi de minorat mintal [...]. Cu solemnă obstinație românul de azi emite un discurs deopotrivă sigur de sine, incoerent și inflammat de mania persecuției. Ceea ce, din capul locului, anulează posibilitatea salvării prin spirit. În mod aproape patetic, românii au încetat să se mai mântuie prin umor, căci o umoritate jupuită nu poate nici primi, nici emite bună dispoziție.

Vorbind despre alții, eseistul sfârșește prin a vorbi despre sine, după cum, atunci când se referă la propriul eu suntem datorii a bănuși în enunț o implicare generică, o circumscriere a unor realități mai vaste decât cercul strâmt al persoanei proprii. Astfel se întâmplă lucrurile în *Omul recent* (2001), carte în care implicația emoțională a subiectului „scriptural”, în ciuda aserțiunilor de perfectă justificare teoretică, este vădită. Și aici, proiectul epistemologic al lui H.-R. Patapievici pornește dintr-o reacție polemică și dintr-un impuls de aderență la anumite idealuri perene. Reacție la adresa „neghiobiilor” modernității și ale post-modernității care au făcut posibilă apariția *omului recent*, entitate definită de autor în termeni ai negativității. Omul recent e omul desemantizat și reificat, ce mizează exclusiv pe materialitatea lumii, ce trăiește într-o vârstă a a-croniei, oarecum, lipsit de repere gnoseologice ferme și de temeuri ontice sigure:

Omul recent este omul care, oricât timp ar trece peste el și oricâtă vreme l-ar șlefui, tot rudimentar rămâne. Pentru că acest tip uman nu se mai poate sprijini pe existența vreunui suflet, nici al lui și nici al lumii, el nu mai are resursele de a întemeia nici tradiții și nici măcar datini. Este omul care, de îndată ce și-a amputat trecutul pentru a sări mai repede în viitor, descoperă că prezentul nu îl mai poate adăposti, iar viitorul nu există. De ce? Pentru că și-a pierdut prezența. Omul recent este omul care, dorind să se sature de toate fenomenele lumii – stăpânindu-le, posedându-le, schimbându-le după plac și pătrunzându-se de toată materialitatea lor – s-a trezit într-o bună zi că nu

mai este decât un epifenomen al curgerii, scurgerii și prelingerii lor.

Demersul filosofic al lui H.-R. Patapievici este acela al unui postmodern care se revoltă împotriva postmodernității sau, poate, al unui postmodern care ține să salveze, să recupereze beneficiile modernității. Postmodernismul este privit, de altfel, ca „un fenomen post-traumatic“, în măsura în care „reprezintă răspunsul pe care l-a dat împotriva lumii desacralizate și împotriva științei triumfătoare omul căruia religia i-a fost confiscată de istorie și care se simte continuu agresat de decretul unei științe tot mai inumane, tot mai obiective, tot mai impersonale“. Concluzia eseistului este tranșantă: „postmodernul este un modern alienat“, i.e. este „modernul adus de propria sa modernitate la exasperare și care, totuși, datorită nihilismului său radical, nu poate ieși din logica modernității decât prin inversiuni psihologice“.

Există, în *Omul recent*, și o indelebilă senzație de sfârșeală, de orizont închis, un sentiment al dezabuzării și o viziune sumbră asupra viitorului, care se desenează parcă în cuvintele de un auster dramatism interior ale *Ecleziastului*:

Viitorul e sumbru. El aparține omului instinctual, egoist cu ferocitate, îndrăgostit de sine, lipsit de scrupule, ahtiat de putere, superstițios și laș, servil și avid. Comunismul a făcut doar începutul, a cântat uvertura. Adevăratul loc de naștere al ororilor care vor veni este o combinație între China colectivistă și America ideologiilor extremiste care sunt cuprinse în agenda, vizibilă ori ascunsă, a corectitudinii politice. Veritabilul „om nou“, *omul recent*, dintr-o astfel de combinație va veni. Are o singură lozincă: „Egalitate! Egalitate!“, „Putere! Putere!“, Evanghelia sa ne anunță: „Noi vom instaura egalitatea radicală, uniformitatea deplină, forța absolută! Noi vom dărâma toți munții, vom umple toate mările, vom egaliza toate formele de relief, vom instaura egalitatea ireversibilă“.

Indiscutabil, H.-R. Patapievici este un cărturar întors, în chip paradoxal, cu toate simțurile, spre lume, chiar în enunțurile sale cele mai intelectualizate, mai epurate de stridența conținutului, de vacarmul epifenomenelor. Între viață și idee, între lume și text, între absolut și relativ cezura nu este tiranică, dimpotrivă, eseistul găsește numeroase filiații, corespondențe, complementarități, proporții ce desemnează tocmai unitatea indisolubilă, esențială între aceste dimensiuni doar în aparență polare. Nu întâmplător, cuvintele din finalul *Omului recent* au în ele ceva patetic, o încărcătură emoțională de genul speranței și de intensitatea credinței:

Pentru a fi cu adevărat înnoită, viața din noi ar trebui să înceteze să mai fie doar *recentă*. Căci esența modernității pretinde omului să fie întotdeauna în pas cu tot ceea ce apare ca fiind mai nou, mai recent, mai original, mai arbitrar, mai în afara cărărilor lăsate în urma lor de oamenii care ne-au precedat și care, până acum, ne-au ghidat pașii. Iar în absența acestor urme, fără o ancorare în Duhul prezenței lui Dumnezeu, drumul pe care mergem se prăbușește în abis – el este deja un abis.

Singularitatea lui H.-R. Patapievici este salutară, în măsura în care izbutim să întrebăm

zărăm în ea somațiile intelectului racordat la imperativele vremurilor pe care le trăim și ale intransigenței morale, ale tranșanței de a trăi și gândi într-o lume „recentă“.

Ochii Beatricii (2004) reprezintă un comentariu erudit al lumii lui Dante, o încercare de reprezentare critică a geometriei universului dantesc, prin recursul la unele concepte și teorii ale matematicii moderne (hipersfera lui Riemann). *Discernământul modernității* (2004) conține câteva conferințe, cu tematică diversificată (modernitate, scris, adevăr, cultură generală, memorie etc.), în timp ce *Despre idei și blocaje* (2007) este, cum o spune subtitlul, o „propunere de a regândi cultura română“. De reținut ideea unei precare circulații a ideilor filosofice în cultura românească, în care n-a existat, practic, o piață a ideilor filosofice legitimize, solid constituită.

Meticulos și spontan în egală măsură, atras, deopotrivă, de fiorul speculației ideilor, de neliniștile omului contemporan sau de feroarea vibrației lirice, H.-R. Patapievici e unul dintre eseistii și filosofii de prim rang ai culturii românești contemporane. ■

O veche prietenie regăsită

Al. Săndulescu

RADU CIOBANU, prozator timișorean, în ultimii ani autor al unor apreciate jurnale (*Tărâm târziu*, 2004; *Europa din noi*, 2008), revede un vechi coleg de școală primară și de liceu, după o jumătate de veac. El se numește Peter Freund, specialist în fizică teoretică, stabilit la Chicago de multă vreme. S-au descoperit pe internet. Înainte de întâlnire, autorul, mai exact, inițiatorul volumului *Dialog peste Atlantic* (ediția a doua, adăugită, Timișoara: Ed. Bastion, 2010) avea emoție, se temea că, după atâta timp, n-o să mai aibă ce-și spune. Cartea pe care o prezentăm demonstrează că toate temerile i-au fost spulberate. Se regăsesc două spirite afine, cu o mare apetență culturală și artistică, mereu disponibile pentru discuția de idei și, totodată, simțind nevoia confesiunii și a evocării. Comentariul filosofico-politic se întretaie cu amintirea, trecutul cu prezentul, care, nici el, nu se înfățișează întotdeauna în culori prea roz.

Deschiderea o face Radu Ciobanu, cel care, spre deosebire de prietenul său, trăise un timp mai îndelungat în comunism. El avusese în familie nu mai puțin de șapte deținuți politici. Eliberați din pușcărie, aceștia au rămas pe psihicul traumatizat, bântuiți de spaimile de care nu s-au mai putut vindeca niciodată. Memorialistul relatează despre viața duplicitară din timpul regimului de „democrație populară“, despre obligația de a minți în încercarea de a ameliora oarecum „originea nesănătoasă“, despre ineptiile cenzurii. Ieșit în Occident pentru prima dată, după 1989, Radu Ciobanu își întrebă prietenul despre cum percepe libertatea: „Este ea chiar deplină, o fi ea soluția accesului la fericire?“ Deocamdată,

rămâne sceptic. Peter Freund, coautorul cărții, vorbește despre libertatea exterioară și cea interioară. Fără prima, cea de-a doua trebuie bine ascunsă, pentru că, descoperită, va fi distrusă. El crede că libertatea este în cea mai mare măsură o chestiune personală. Și subliniază: „Pentru omul creator, artist, om de știință, libertatea este un bun fermecat“. Chiar mai mult decât ea, conține acel factor intangibil, *tradiția*, și dă ca exemplu Statele Unite. Cu toată libertatea, această „tânără țară“ nu a produs în secolul XX nici măcar un compozitor american comparabil cu Prokofiev. La rândul lui, Radu Ciobanu e convins că fericirea nici nu există, e o himeră: „Singura accesibilă ne este bucuria“. Cât privește libertatea, el constată că la noi, după 1989, a fost redusă la condiția de libertinaj anarhic și amoral. Ajută intens de media, se întretine o mare confuzie a valorilor. Și mai departe: „Lipsa educației este *causa causarum*, ea duce la derapajele grotești la care asistăm“. În consens, Peter Freund regretă secolul XIX, în care absentau distracțiile frivole: „O carte era un roman și nu un manual utilitar, la teatru mergeai pentru a vedea o piesă și nu un *striptease*“. „În loc de rock și hip-hop se ascultau simfonii, concerte, care comunicau idei și sentimente profunde și nu simple stări de excitație sexuală.“ O situație similară o constată Radu Ciobanu și la noi, anume, decăderea până la vulgar a literaturii tinere actuale: „doamnele și domnișoarele desantului s-au emancipat de pudoare și se dedau frenetic la un exhibiționism literar de o obscenitate atât de *hard*, încât, citindu-le, și s-ar ridica măciucă puținul tău păr“. La aceasta se adaugă degradarea limbii române, starea deplorabilă a învățământului românesc, subcultura, influențată și de subcultura americană. Absența educației generează inapetența la lectură, sila de carte, întruchipată în „*Omul-care-nu-mai-citește*“, dar o face pe deșteptul. El emite „autoritar opinii și idei definitive în orice domeniu“, ca diletantul și „Neobositul Monsieur Mitică“ al lui Zarifopol. E figura cea mai greu suportabilă dintre toate aparițiile cronofage, „cu care nu poți stabili nicio cale de comunicare“.

Ca și prietenul său de peste Atlantic, Radu Ciobanu are și el predilecție pentru secolul XIX: „Mi-ar fi plăcut să mă nasc atunci, să apuc epoca bellă, și în ipostaza de *ewiger Student* cu babaci bănoși, să fac naveta cu Simplonul între Viena și Paris“. Se simțeau amândoi „într-o măsură considerabilă produse ale spiritualității mitteleuropene“. Deși trăiește în Apus de mai bine de 40 de ani, Peter Freund, cu o formație cultural-artistică excepțională, care-l complexează uneori pe fostul coleg de liceu, rămâne în esență *timișorean*, conchizând semnificativ, cu o metaforă memorabilă: „Nostalgia rămâne azi, ca întotdeauna, mierea memoriei“. Sunt evocate copilăria, adolescența, lecturile, școala, primele iubiri, străzile, magazinele, Radu Ciobanu completându-l cu o foarte bună definiție a orașului de pe Bega: „Timișoara a fost dintotdeauna un topos pluriethnic care a beneficiat de imaginație, ingeniozitate și harul creator al fiecărui neam“.

Mari iubitori de literatură, ei schimbă idei nu o dată și în acest domeniu. Încă de la începutul exilului, Peter Freund constată că suntem total necunoscuți în

→

→

Occident. „Singurul apusean pe care l-am auzit vreodată pronunțând numele lui Eminescu a fost președintele Nixon, când l-a vizitat pe *marele conducător*“. Timișoreanul ar fi preferat să fie citat Bacovia: „Dormeau adânc siciele de plumb /Și flori de plumb și funerar veșmânt...“ Raportate la realitatea social-politică, aceste versuri i se păreau ca „fiind mai apropiate soților Ceaușescu...“ Radu Ciobanu, și mai accentuat, își exprimă durerea că literatura română nu e cunoscută, că nu avem un Premiu Nobel. Și încearcă și o explicație. „De vină cred că e mentalitatea/caracterul nostru colectiv, avem un *Volksgeist* nefericit, predominant negativ: superficial, bășcălios, miticist, catastrofic... eminentemente păgubos“. Tot lui i se pare curioasă inapetența lui Peter Freund față de opera lui Sadoveanu și Rebreanu. Pentru matematicianul de la Chicago, „geniile supreme sunt Caragiale și Eugen Ionescu“. Deși evreu, îl apreciază mult pe Céline, „un geniu de proporții imense“, în ciuda antisemitismului și colaboraționismului său. Radu Ciobanu comentează pe scurt marea valoare a celor doi scriitori români, ca și a lui Camil Petrescu, oprindu-se, pentru Rebreanu, la exemplul *Pădurii spânzuraților*, „roman extraordinar prin tragismul său asimilat într-o problematică tipic central-europeană“. Tot acum, el motivează antisemitismul lui Eminescu, „fenomen comun în Europa Centrală, unde se formase și trăise tânărul Eminescu“.

Nu lipsesc din acest original dialog problemele strict politice. O temă actuală e aceea a globalizării, față de care cei doi își manifestă optimismul, dar cu destule rezerve. Radu Ciobanu semnalează efectele secundare: pericolul pierderii identității naționale, a tradițiilor; dezrădăcinarea omului de trecut, observă și Peter Freund, putând avea efecte dramatice. Acesta schițează un tablou al vieții politice din SUA și al reflexelor sale mondiale. El trece în revistă problema rasială, a presiunii demografice hispanice, comparabilă cu islamizarea Europei, afirmarea puternică a Chinei. La ordinea zilei se află terorismul și conflictul dintre evrei și arabi. Oricâte reproșuri i s-ar aduce Americii, ea rămâne și din punct de vedere politic și cultural „buricul pământului“: „După război, New Yorkul înlocuiește Parisul, devenind capitala picturii și sculpturii, universitățile americane le înlocuiesc pe cele germane în științe, premiile Nobel nu mai merg în Europa, ci aproape toate vin în America“.

O problemă pe larg dezbătută este aceea a antisemitismului, despre care vorbește Peter Freund, ca fiind în deplină cunoștință de cauză. „De la început vreau să fiu foarte clar, deși sunt evreu, în viața mea nu

am suferit niciodată în mod serios și direct consecințele antisemitismului.“ (Precizează însă că a avut membri de familie gazați la Auschwitz.) Referindu-se la persecuția coreligionarilor săi din România, în anii '40, el recunoaște că „evreii din România au supraviețuit războiului mult mai bine decât, de exemplu, cei din Ungaria vecină“. În această importantă apreciere, el împărtășește opinia șef-rabinului de atunci, Alexandru Șafran. Alegația lui cuprinde și câteva erori, cel puțin de formulare: „atrocitățile din Moldova“ se referă desigur la pogromul de la Iași. Nu au existat „masacre antonesciene în Basarabia“, ci deportări (nu mai puțin condamnabile) în Transnistria. Ca o concluzie, el afirmă că „antisemitismul azi, în forma sa supremă, se găsește în lumea musulmană“.

Comunismul revine ca un laitmotiv al cărții, de astă dată, în Uniunea Sovietică, mai exact, în persoana lui Stalin, al cărui spirit malefic s-a exercitat nu numai asupra milioane de oameni (deportați, executați), dar și asupra unor orașe de strălucită tradiție ca Petersburgul, pe care l-a persecutat în mod special. Peter Freund observă că marele tiran „avea un complex de inferioritate vizavi de Peter, inferioritate ușor de înțeles a bădăranului georgian“. La Moscova a dărâmat tot cartierul vechi, cu sutele sale de biserici – într-un gest care a servit ca model pentru Nicolae și Elena, ca să construiască blocuri. „Dar pe cetățenii Peterului i-a pedepsit; nu le-a clădit nimic și i-a condamnat să trăiască în clădirile istorice.“ „Pedepsa“ stalinistă a salvat acest oraș minunat, care a putut astfel să-și păstreze memoria, de recunoscut în plăcile lui de granit, unde sunt înscrise numele lui Dostoievski, Gogol, Tolstoi etc., care au trăit sau au trecut pe acolo.

Deși un spirit atât de cultivat și deschis înspre toate orizonturile marii culturi, deși îl admira (erau colegi la aceeași universitate din Chicago), Peter Freund a refuzat să facă cunoștință cu Mircea Eliade, pentru că fusese legionar. Radu Ciobanu dezvoltă această problemă, aducând în discuție cazul Mihail Sebastian, cu romanul său *De două mii de ani*, prefațat, culmea, de Nae Ionescu, lucruri în general știute. Ceea ce m-a nedumerit este că dialogantul afirmă, poate prea sigur pe sine, că, spre deosebire de Noica și Cioran, care și-au recunoscut într-un fel sau altul erorile tinereții, autorul *Istoriei religiilor* n-a schițat niciun gest în acest sens.

Fapt este că Mircea Eliade nu și-a dezavuat niciodată, cu niciun prilej, trecutul stânjenerator, preferând să lase „sub pecetea tainei“ și, fără a-mi putea argumenta opinia, cred că a rămas fidel convingerilor sale din tinerețe, fără însă a mai încerca să le reactiveze

altfel decât ca expresie românească, cum observi și tu când te referi la *Noaptea de Sânziene*

(roman caracterizat, în mod pripit, „odă legionară“).

Din păcate, Radu Ciobanu, care, altfel, e foarte riguros, trece peste *Memorii*, unde Mircea Eliade condamnă categoric Garda de Fier:

Nu voi putea niciodată ierta legionarismului că a compromis patosul, iraționalul, mistica etc. Oricine va scrie într-un stil mai personal și cu mai multă vigoare sau își va îngădui excese lexicale, sau va evoca miturile – va putea fi acuzat de legionarism, fascism, reacționarism. Legiunea a distrus întreaga generație și a ratat pe toți cei care au avut un contact cu ea, chiar sporadic

(„Mircea Eliade inedit“, din *Jurnalul portughez*, în *România literară*, nr. 22, 12 iunie 2000, p. 13; ulterior, editat în volum).

În alt loc, din *Memorii*: „Amintesc imediat că în cele trei luni de guvernare, coaliția generalului Antonescu și Horia Sima (sept.-dec. 1940) teroriștii legionari au săvârșit numeroase și odioase crime. Prin crimele lor, legionarii au compromis iremediabil Garda de Fier, considerată de atunci o mișcare teroristă și pronazistă“. Într-o altă pagină, regretă „imprudențele și erorile săvârșite în tinerețe, care constituie o serie de malentendu-uri care mă vor urmări toată viața“ (*Memorii 1937-1940*, vol. II, Ed. Humanitas, 1991, p. 111). E adevărat că aceste mărturisiri figurează în texte ce nu se adresau imediat publicului. Dar ele există și nu putem vorbi de „uitarea“ (vinovată) a scriitorului față de un subiect rămas până astăzi sensibil.

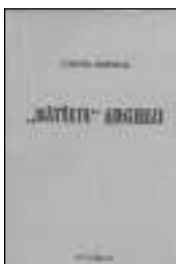
Tema principală a dialogului, numit de Radu Ciobanu „o agreabilă aventură“, ar fi „disensiunile euro-americane“, în plan economic și politic (poate că nu întâmplător Peter Freund face elogiul generalului De Gaulle), dar preponderente sunt situațiile, influențele, nu totdeauna benefice, din plan cultural. Pregnante îmi apar temele libertății, a prieteniei, a comunismului, a antisemitismului, a psihologiei colective, a globalizării, a educației și a tradiției, vai, a subculturii, nostalgia epocilor stabile, clasice, spiritualitatea mitteleuropeană, și încă nu le-am enumerat pe toate.

Dialog peste Atlantic e o carte originală, a unor autori de o intelectualitate complexă, remarcabilă, plină de idei, suscitând mereu curiozitatea cititorului, o dată mai mult, prin stilul ei colocvial de înaltă ținută. ■

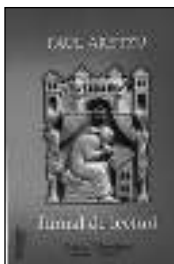
Cărți primite la redacție

• George Banu, *Trilogia îndepărtării: Odihna, Noaptea, Uitarea*, traducere din limba franceză de Ileana Littera și Anca Măniuțiu, București: Cartea Românească, 2010.

• Dorina Grăsoiu, *Bătălia „Arghezi“: Receptarea operei de la debut până la centenarul poetului*, ediția a 2-a, revăzută și adăugită, București: Editura Nouă, 2010.

• Paul Aretzu, *Jurnal de lecturi*, Craiova: Scrisul Românesc, 2009.

• Paul Aretzu, *Cartea cu anulimură*, volum premiat la Concursul Național „Literatura modernă“, ediția a 2-a, 2010, Pitești: Pământul, 2010.

Reaua-credință și inconștientul

Ștefan Bolea

PRIMA CONDUITĂ de rea-credință exemplificată de Sartre în *Ființa și neantul* aparține „femeii care s-a dus la prima întâlnire“:

Bărbatul care îi vorbește pare sincer și respectuos așa cum masa este rotundă sau pătrată [...] Este profund sensibilă la dorința pe care o inspiră, dar dorința crudă și goală ar umili-o și ar îngrozi-o. Totuși, n-ar găsi niciun farmec într-un respect care să fie doar respect... Dar iată că i se ia mâna. Acest act al interlocutorului său riscă să schimbe situația, cerând o decizie imediată: a abandona această mână înseamnă a consimți de la sine la flirt, înseamnă a se angaja. A o retrage înseamnă a rupe această armonie tulbură și instabilă care face farmecul momentului... Mâna se odihnește inertă între mâinile calde ale partenerului: nici consimțitoare, nici rezistentă – un lucru.

În primul rând, partenerul femeii inspiră o onestitate „șozistă“, discursul său are caracteristicile obiectivității („la fel cum masa este rotundă...“); astfel, femeia practică un exercițiu de reificare. Observăm, în al doilea rând, prezența unei ambivalențe afective (sexualitate explicită vs. amicitie platonice): „dorința crudă [...] ar umili-o; totuși, n-ar găsi niciun farmec în respect...“ Ritualul de curtare este asemenea unei piese de teatru, în care două măști încearcă să se impresioneze reciproc, ca și cum actorii ar presupune că nu există o consecință directă după încetarea piesei. Altfel spus, ritualul de curtare constă într-o repetiție – „înfruntarea sexuală“ seamănă cu o altă lume (altă viață sau altă piesă), pe care agenții o anticipează subtil. Sartre reface atmosfera de semiinautenticitate a unei întâlniri, în care existenții sunt dublați de *personae*, ce filtrează sexualitatea într-un registru intelectual sau cotidian-afectiv, de unde consecința ambivalenței dintre respect și dorința bestială, pe care o resimte femeia. Am putea deduce, de fapt, că în prima fază reaua-credință (inclusiv practica reificării) este rezultatul practicilor sociale de curtare, impuse asemenea unei cutume ce predică o inautenticitate parțială (asemenea unui joc sau unei strategii), etapă necesară pe traseul intersubiectivității sexuale.

Cea de-a doua fază începe când partenerul preia inițiativa și ilustrează faptul că dorința sa nu are nicio legătură cu respectul impus de situație („iată că i se ia mâna...“). „Atacul“ masculin cere o decizie imediată, o reacție de acceptare sau de respingere, un răspuns ce poate încuraja sau demoraliza, prefigurând unul dintre multiplele puncte de răscruce, care marchează traiectul unei relații. Din nou, femeie găsește o soluție care nu există pe harta sentimentală, situându-se între „plus“ și „minus“ pe coordonata psihologică a unui „zero“. Astfel, ambiguitatea afectivă se transformă în ambiguitate fizică și,

asemenea unei prăzi care este imobilizată între fălcile adversarului, lăsându-i doar posibilitatea unei victorii pyrrhice, transcendența se transformă în facticitate și șozismul (această viziune reică, ce transformă subiecții în marionete, lipsindu-i de componenta afectivă) își spune ultimul cuvânt.

Am putea oferi un exemplu din opera partenerului lui Sartre, Simone de Beauvoir, care descrie depersonalizarea reificării, expunând capitularea provizorie a Hélènei (personajul principal feminin din *Sângele celorlalți*), în brațele unui amant ce îi este indiferent (un punct de răscruce al finalității proxime a relației).

Există numai această mână de carne care atinge ușor ceafa Hélènei [...] Se abandona fără rezistență acestui farmec care-o metamorfoza blând în plantă, acum era un copac, un plop mare argintiu cărui briza verii îi agita frunzele pufoase [...] Carnea-i devenea un lichen umed și spongios mișunând de vietăți obscure...

Observăm din nou practica șozismului în exercițiu: descrierea fiziologică a „mâinii de carne“ și transformarea unui trup de femeie într-un „copac“, a cărnii într-un „lichen“.

Cu toate că Sartre este un adversar al lui Freud, exemplul femeii care flirtază se explică perfect prin teoria freudiană a inconștientului: nu întotdeauna vrem ceea ce putem sau ceea ce trebuie. Sartre consideră însă că întotdeauna conștientizăm inconștientul și că ne mințim pe noi înșine atunci când credem că există ceva care scapă conștiinței noastre. Dacă ar fi așa, rațiunea ar acoperi întreg spectrul afectivului; lăsând la o parte capacitatea rațională, discursivă, inteligentă a afectelor noastre (evidențiată de Robert Solomon în nenumărate cărți, de la *The Passions* la *The Joy of Philosophy*), o rațiune care ar îngloba totalizant și totalitar afectivul ar fi sterilă, ineficace și înspăimântătoare, similară unui mecanism kafkian, ca și cel ilustrat în *Colonia penitenciară*, de exemplu. O rațiune care înlocuiește afectivul nu ar mai lăsa niciun loc emoției pure, inexprimabile, care se servește de mușenie, pentru a-și proteja propria intensitate. O asemenea rațiune ar fi doar o sursă de lumină, o tematizare a vizibilului, care nu acceptă obscuritatea tendențioasă, prin care se evidențiază emoția. Ar fi rațiunea *netedă* (Deleuze) a unui lagăr de concentrare foucauldian, care vrea să ordoneze spațiul *striat* de rezistență, potențialul anarhic inepuizabil al emoției prizoniere. În consecință, putem spune că Sartre și-ar dori o sursă de iluminare și în subterana dostoevskiană.

Se poate demonstra că Sartre greșește și că întotdeauna rămâne un rest de conștiință, un fel de punct negru, peste care este imposibil de trecut (ar fi ambiția de a controla incontrollabilul și de a organiza ceea ce este dincolo de principiul de organizare) prin trei exemple:

a) Cel al viselor, care sunt surprinzătoare pentru conștiința sartriană, ce ar trebui să

epuizeze întreg spectrul afectiv al existentului uman. Visele sunt absurde și contraraționale: vorbesc de resturi, pe care nu le-am conștientizat sau nu le-am gândit până la capăt. Visele sunt semnul unei *subrealități*, care infirmă ordinea și dominația vizibilului. Mai mult, aparenta lor mușenie, dezorganizare și arbitrarul lor trimit uneori, atunci când se imprimă intuitiv în conștiință, la acel *Ruf des Gewissens* heideggerian sau la *daimon*-ul socratic, constituind „vocea“ secretă, vocea mută, dublul vocii interioare, care ne „spune“ cu totul altceva decât discursul oficial, rațional-pragmatic al conștiinței (*Bewußtsein*) noastre.

b) Cel al dublului, al alterității interioare, care ne scapă de cele mai multe ori, care ne dă replica și ne depășește. Dublul este un fel de ghid ascuns, care nu funcționează după principiul eficienței și al ordinii prestabilite, ci ne avertizează că suntem pe un cu totul al traseu decât cel pe care ni-l imaginăm sau îl proiectăm. Dublul este de fapt imaginea în oglindă a conștiinței, în timp ce Sartre ar putea interpreta dublul drept total înglobat în ego sau ca o „repetiție fără diferență“ (Deleuze), o „clonă“ (Baudrillard) sau „o copie a unei copii“ (Palahniuk). Dublul poate fi văzut ca o extensie a egoului primar, care „conștientizează inconștientul“, în sensul universalist, în care o monadă înglobează potențial lumea: dar întotdeauna există un capital de diferență pură, de rezistență obstinată, de alteritate radicală, ce transformă binomul ego-dublu într-un cuplu complex, simbolul uniunii dintre lumină și obscuritate. La fel cum ochiul goethean reflectă soarele, pentru că este el însuși o sursă de lumină, la fel obscuritatea este propria sa sursă de lumină neagră, care completează iluminarea conștientă.

c) Cel al inspirației, care nu ascultă de rigorile unei logici vizibil-raționaliste, ci de constrângerile unei logici de gherilă, ce întotdeauna spune mai mult decât trebuie sau este așteptat de la ea. Inspirația este un fel de conștientizare a inconștientului, care operează însă din perspectiva „victimă“, dacă acceptăm însă că torționarul este conștiința. Inspirația ar trebui redefinită ca *in*-conștientizare, ca imersare în subrealitate, ca transgresare a orizontului îngust al problemei și al soluției pentru o înțelegere ordonată conform principiilor rațiunii, dar care servește scopului afectivului. O dovadă a „eficacității“ inspirației înțeleasă ca *in*-conștientizare este atacul ei asupra structurii timpului: reușește să-l contracte, în așa fel încât o oră este comprimată în câteva clipe. Inspirația mută conștiința pe o altă frecvență, pe undele cerebrale dintre veghe și vis. Acolo poate fi localizat inconștientul sau, dacă vrem, un inter-conștient, ce poate fi definit ca zonă „neagră“, inaccesibilă de regulă conștiinței, dar vulnerabilă atacului „nocturn“ al inspirației, care face lumină folosindu-se mai ales de capacitatea de rezistență a obscurității.

Capitolul I – Viermii de mătase

Flavia Teoc

VIERMII DE mătase sunt reci precum macaroanele căzute din strecurătoare. Când le schimbăm așternutul de hârtie se rostogolesc alene de parcă n-ar avea viață sub pielea albă, exact ca macaroanele. Eu, Muha și Costina ajungem de obicei în laboratorul de chimie după ora două, când deja murim de foame, și ne uităm prostite la ei cum înfulecă din frunzele proaspete de dud culese chiar de noi de pe malul Someșului. Le perforază cu boturile negre de parcă ar fi coropișnițe sau rădaște, până când frunzele rămân numai găuri și în zvârcoleala lor oarbă arată exact ca niște macaroane gata de învârtit prin gem de prune sau prin pesmet. Doar când îi culegem de pe frunze, ca să le schimbăm așternutul de hârtie acoperit de căcăreze negricioase, încep să se panicheze când se văd fără frunze și tremură de la coadă până în vârful botului. Atunci sunt urâți, dar ni se face milă de ei și le lăsăm câteva frunze de care se agață toți ca o turmă de înecați.

Tovarășa Vasilisc deschide din când în când ușa laboratorului de chimie, ca să vadă cum ne descurcăm. Însă în ultimele zile vine din ce în ce mai rar, pentru că ne-a văzut că nu ne sclifosim când le schimbăm așternuturile – care e chestia cea mai grețoasă – și dacă putem face asta restul e floare la ureche. Mai moare câte un vierme în condiții neelucidate înainte să se îmbrace în cocoloșul de mătase, dar asta nu e vina noastră. Nesătui cum sunt, pornesc să caute alte frunze și intră sub hârtie sau, mai rău, cad de pe masă. Pe câțiva i-a dus tovarășa Pernuța pe tocurile pantofilor până în cancelarie. Am văzut-o și noi cum intră hotărâtă, ca la ea acasă, doar e profesoară de chimie și nu se prea omoară să ne salute, din moment ce nici n-a vrut să primească viermii în laborator, chiar dacă sunt întinși doar pe mesele din spate, unde nu sunt nici stativ cu eprubete, nici lămpi de gaz și niciun elev nu se înghesuie să se așeze acolo. Însă de când au adus viermii trebuie să răsucescă urechi și să rupă linii în palmele lor până-i alungă de lângă mesele viermilor și se duc toți la locurile lor.

Noi ne dăm seama când ea deschide ușa și nici nu ne întoarcem, ca să nu ne întrebă ceva de teme, de olimpiade sau alte chestii care n-au nicio legătură cu ce facem acolo, pentru că oricum suntem în afara orelor. De obicei, se grăbește spre catedră, ferind colțurile băncilor pentru că e însărcinată și se întoarce apoi ca o fortună în cancelarie. Așa a călcat câțiva viermi înaintea să-i strângem de sub mese. Ce soartă cruntă, chit că erau morți deja!

Pe tovarășa Pernuța o cheamă de fapt P. Anuța, iar la ședințele pe școală, când ne adunăm toți în sala de sport și fiecare di-

riginte spune câte note de 3 și de 4 s-au luat la clasele lor, tovarășul director îi spune *tovarășa Pe Anuța*. Când îi vine rândul să vorbească, tovarășa Pe Anuța, profesoară la clasa a VII-a și însărcinată cu al treilea copil, roșește până la rădăcina părului și declară că nu are nicio notă de 3 sau 4 la clasa ei. Păi nicio clasă nu are note de 3 sau de 4, pentru că școala trebuie să îndeplinească în totalitate planul de școlarizare, cum îi zice. Însă noi, copiii, îi spunem Pernuța pentru că e mereu rotundă și moale, și chiar dacă se enervează când nu știm nimic și trebuie să ne dea 5, nu face nimic altceva doar obrăjii i se umflă exact ca două pernuțe. Joia trecută, când Costel a scris data pe tablă înainte de ora de chimie, 7.XI.1984, a făcut din patru un scaun pe care a desenat o pernă turtită.

Cu totul altfel e tovarășa Vasilisc. Uscată ca o scândură, cu degete gălbui și păr de mătasea-broaștei, poți să juri că e moartă de vreo doi ani. Ne bagă în boală cu vocea ei hârâită și nimeni nu poate să-i zică nu. Repetenții și țigani ce mai îndrăznesc, însă și ei din ce în ce mai rar.

Când ne-am dumirit că tovarășa Vasilisc nu ne mai verifică și tovarășa Pernuța nu mai vrea să ne vadă când hrănim viermii și le golim căcărezele, ne-am simțit și noi ca acasă. Adică am pus mâna pe toate paharele de sticlă, am aprins lampa, am stins-o și Costina a avut ideea să inventăm o poțiune magică din toate soluțiile din eprubetele rânduite pe stativul de pe catedră.

– Adică ce-ar fi dacă am pune din toate câte un pic, m-a întrebat cu ochii sclipind ca în orele în care strigă porecle pe sub bănci, cu vocea groasă și tovarășii ne dau extemporal la toată clasa.

– Tū ești bolundă, a zis Muha cu ochii sclipind la fel de tare.

A urmat apoi o secundă de tăcere în care ne-am privit cu încântare și-a fost clar că ne-apucăm de poțiune.

Costina s-a dus în fugă până la catedră, de unde a adus stativul tovarășei, cu multe eprubete colorate în care agățase două spatule și o cutie cu minerale. Eu am luat o eprubetă goală de pe masa elevilor în care urma să preparăm poțiunea și Costina a turnat câte un pic din fiecare eprubetă, pe rând. La început nu s-a întâmplat nimic, lichidele se amestecau, culorile se schimbau dintr-una în alta, până când pe gura eprubetei a început să iasă un miros ciudat, acru-amăru.

– Voi sunteți bolunde, a repetat Muha, poate explodăm.

– Numai dacă ne iese vulcanul, a zis Costina, continuând să toarne din fiecare eprubetă până la ultima.

– Pune și prafuri, a îndemnat-o Muha.

Costina s-a uitat în jur, ținând eprubeta cât mai sus, ca să nu ne zboare dacă explodează, s-a dus la masa viermilor și-a aruncat unul în eprubetă.

– Hiiii, s-a mirat Muha, ai luat unul viu!!!

– Păi da. Cu ăia morți nu-ți dai seama ce se întâmplă.

Viermele s-a agitat un pic, apoi a înțepenit în eprubetă cu fundul în sus.

– ăsta s-o înecat, zice Costina.

– Bine că n-o explodat, o completează Muha.

Rezultatul era oricum dezamăgitor, așa că am luat o cutie cu minerale, am scuturat un pic pe o spatulă și-am turnat-o peste amestecul violaceu din eprubetă. Mai întâi am văzut câteva vinișoare negre, apoi toată eprubeta s-a făcut argintie, iar viermele s-a întins încă o dată ca tras în praștie.

– Ioi, a strigat Muha lovindu-se peste gură, nu era mort.

– Ba da, era mort, dar acuma s-a întărit, spune Costina, cu aceeași sclipire în ochi. Soluția s-a cristalizat, adaug și eu ca la clasă, când tovarășa mă pune să descriu o soluție și-am în gât un nod cât o gălușcă din care abia scot cuvintele. Acum îmi părea rău că n-am ținut minte toate soluțiile pe care le-am turnat acolo. Și mi-era un pic de milă pentru viermele care n-o să mai facă mătase în vecii vecilor.

Am stat toate trei și-am privit cu încântare la isprava noastră până când pași pe hol ne-au trezit și ne-am speriat în așa hal, încât Muha a smuls eprubeta și-a aruncat-o pe geam, în curtea școlii. Am văzut-o zburând chiar prin fața bătrânului din vecini care ne cosește iarba.

– Ioi! a strigat o dată Muha când a văzut că moșul se apleacă după eprubetă. Dar n-a mai apucat să zică nimic, pentru că tovarășa Vasilisc ne-a deschis veselă ușa:

– Ați terminat, fetelor?

– Da, tovarășa profesoară, i-a răspuns Costina cu glas mios.

– Câți au murit?

– Niciunul, i-a răspuns Muha dintr-o suflare.

– A murit unul, i-am spus eu când m-a fixat cu ochii gălbui de cocoș sălbatic.

– Bine, bine, în două săptămâni o să-i vedem îmbrăcați în mătase.

Asta a fost ieri, dar pentru că am ajuns târziu acasă după cercul de ateism, unde am învățat că nu există Triunghiul Bermudelor și toți putrezim după ce murim, abia dacă am avut timp să-mi fac temele, așa că n-am mai scris în jurnal. Și în dimineața asta a fost foarte frig și peste iarba s-a așezat un strat gros de brumă. Când am ajuns în stație, Costina era deja acolo. I-am zis că fri-

gul s-a mai înmuiat și ea mi-a răspuns „S-a înmuiat pe dracu’, stă bruma de-un deget pe frunze“. Ceea ce nu știam nici eu, nici ea atunci (și-am vorbit mai târziu în timp ce mâncam în pauza mare) era că aseară, când mă jucam cu Patrocle pe scări, mi s-au învinețit mâinile de frig, iar Patrocle le tot lungea (tanti Fogoroș a zis c-o să ningă), iar Costina a luat în dimineața asta o mamă de bătaie pentru că nu-și găsea caietul de istorie, și-a făcut greșea să o întrebe pe maică-sa.

La prima oră, tovarășul Pârău ne-a predat primul război balcanic. Nouă ne plac orele de istorie, pentru că domnul Pârău predă totul ca pe o poveste, iar noi putem asculta cu capul pe bancă sau desenând. Costel desenează tot timpul cai și bățalii, oameni cu mațele scoase sau cu mâinile întinse lângă care scrie „Nu mă omori!“ sau „Vai, ce mă doare!“ și, iar lângă ei îi desenează în picioare pe învingători. Se plictisește până ajunge la ei, așa că le face fețele acoperite cu măști și burțile după scuturi mari și pune lângă ei texte ca: „Mori, că și tu ai vrut să mă omori!“ sau „Ce-mi pasă mie că te doare?“. Lecția de azi i-a plăcut mult, pentru că a putut să-l deseneze pe Alexandru Macedon (în război lupta Macedonia) călare, coborând dintr-un soare mare din care veneau soldații, dar din cauza luminii soldații erau doar niște punctulețe. Macedonienii se luptau cu turcii, iar turcii purtau pantaloni largi și papuci ascuțiți. La sfârșitul orei tovarășul profesor i-a cerut să-i arate ce-a desenat, și-apoi s-a crucit, zicându-i: „Tu n-ai auzit că războiul a fost în 1912, măi Picasso?“.

La ora de anatomie Moca a făcut un circ de nedescris. Lecția pe care ne-a predat-o tovarășa Vasilisc era despre sistemul nervos. Ca să ne arate creierul, măduva spinării și nervii, l-a adus în clasă pe Mortu (așa îi spune toată școala), adică manechinul de pe care se iau mușchii și oasele până rămâne numai sârma. De data asta l-a adus cu mușchii pe el și cu creierul în cap, ca să ne arate cum se transmite impulsul nervos. Știu că la clasa paralelă, a VIII-a B, le-a făcut experimentul cu broasca, dar după ce băieții i-au pus broasca în geantă când ea s-a întors la tablă, nouă nu ne-a mai adus broasca. Când s-a întors să deseneze neuronii și sinapsele, Moca s-a dus la Mortu și i-a pus basca lui pe cap.

Tovarășa Vasilisc, chiar dacă e urâtă, e foarte educată și nu lovește pe nimeni, și lui Moca i-a spus numai „nesimțit“, de-aceea când tovarășa s-a întors la tablă să mai scrie ceva, Moca i-a luat ochii lui Mortu și și i-a pus lui pe nas. De supărare, tovarășa Vasilisc a plecat cu Mortu sub braț, înainte să se sune, și-apoi s-a întors din ușă și ne-a strigat, mie și Costinei, să mergem la viermi după ore. Muha vine și ea, pentru că se subînțelege.

În pauza mare am fost toți scoși din clase să respirăm aer curat, dar fără paltoane, doar în uniforme. Tovarășa dirigintă ne-a întors din drum ca să ne punem toți cravatele, iar fetele cordeluțele. Apoi am așteptat să se sune de intrare, toți zgribuliți lângă peretele școlii. De supărare că și-a uitat romanul în clasă, Costina a început să-și roadă unghiile și mi-a povestit cum a luat chelfâneala de azi-dimineață.

La ora de mate, tovarășa profesoară ne-a anunțat că mâine dăm extemporal din funcții liniare. Ne-am necăjit, pentru că

Poeme de LAZĂR MAGU

Lipsa punctelor de sprijin

Iar au pus fierari de seamă
stăpânire pe pădure;
bat monede de aramă
pentru Țările Ligure.

Sfeșnice de-argint, copacii,
galbene lumini înalță,
călăresc în Lună tracii
cai cu crupa de faianță.

Uriși cu ochi de gheață
și cu mâinile elice
vânturi reci stârnesc în piață,
mută marfa pe colnice.

Cade-o ploaie ca de cuie;
niciun punct de sprijin nu e.

Zăpada corigentă

Voi, ce-ați lăsat zăpada corigentă,
priviți-o astăzi, rece, cum revine.
Se-ntinde ca o blană grea, de câine...
O domnilor profesori, pe Planetă,
nu mai lăsați zăpada corigentă!

Voi, ce-ați lăsat zăpada corigentă,
priviți-o, pregătită, cum revine.
Materia a învățat-o bine...
O scoateți azi la tablă pe studentă,
iar ea vă copleșește eminentă.

O domnilor profesori, pe Planetă,
nu mai lăsați zăpada corigentă!
Se-ntoarce, zilnic, tot mai insistentă –
elevă, profesoară și studentă.

nu le-am prea înțeles, iar dacă o întrebi
ceva pe tovarășa îți spune să iei cartea și
să citești.

A treia oră am avut franceză. Tovarășa profesoară Ferman ne-a spus că are o urgență și nu putem face oră, și l-a adus pe tovarășul de edu să ne supravegheze. A fost neobișnuit să-l vedem la catedră cu un teanc mare de cataloage în fața lui, în care transcria notele de la norma de rezistență. „Nu mișcă nimeni!“, ne-a spus (de obicei strigă să ne mișcăm întruna), „în rest faceți ce vreți“. Am stat înlemniiți vreo zece minute, apoi Julieta și-a scos încet crema de Nivia și a început să-și dea pe frunte, Dorel a scos o nucă din buzunar și-a început s-o cioplească încet, pe sub bancă, Figo și-a scos caietul de română, Costel și-a luat culorile să termine desenul de la istorie, Laur și Alina au început să joace ics zero, Costina și-a deschis romanul pe bancă, eu am început să scriu o poezie, Muha se tot străduia să o copieze și să o schimbe puțin pentru cenaclu (deși i-am promis că-i scriu și ei una, o și comentez favorabil la cenaclu numai să vină și ea), iar Moca a făcut un avion de hârtie pe care l-a aruncat înspre catedră. Avionul a făcut o roată pe după capul tovarășului de edu și-apoi a căzut pe banca lui Dorel, care s-a oprit din cioplit cu ochii căsați la tovarășu’. „Liniște“, a zis fără să-și ridice ochii din catalog. Dorel a luat avionul încet și l-a făcut gogoloi, iar Moca s-a prăpădit de râs. După-aceea am avut română.

Ce dragă îmi e tovarășa profesoară! Și cred că le e dragă și băieților, dar nu zic nimic, de parcă ar sta cumiști de frică, nu pentru că le e dragă. Dar ce frică să-ți fie de ea că o dată nu strigă? În octombrie a venit o turturică pe pervazul ferestrei când aveam lucrare la română și tot guguiă acolo de nu ne puteam concentra, iar tovarășa profesoară a deschis fereastra și i-a șoptit „Numai în pauză e voie“, iar turturica a zburat și s-a întors în pauză. Azi ne-a citit un fragment din *România pitorească* și nici n-am clipit, chiar dacă toată ziua vorbim despre frumusețile patriei la orele de geografie și la „Roza Vânturilor“, cercul pionierilor excursioniști. În prima noastră expediție (din clasa a șaptea), mergeam pe dealurile de lângă Cluj și strângeam bolovanii mari de pe pășune, iar tovarășa diri-

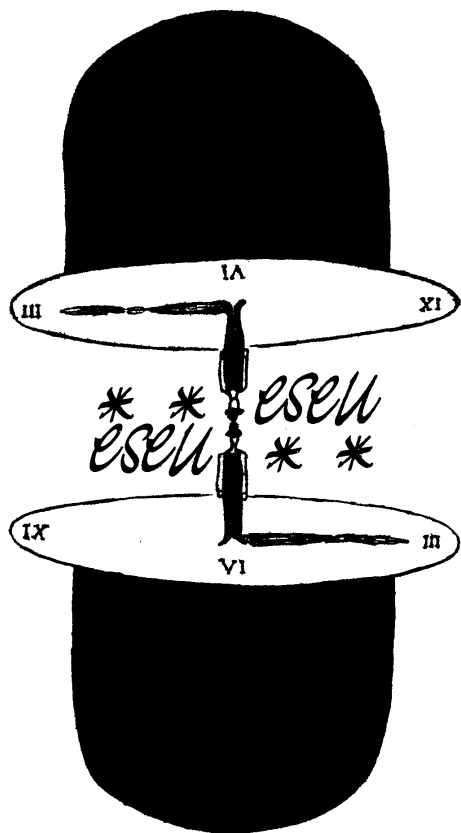
gintă mi-a zis să țin eu jurnalul expediției. Când a citit primele pagini mi-a zis să nu mai scriu despre bolovani, ci să povestesc cum mergem noi prin păduri cu trasee marcate și cum rămânem peste noapte în corturi, iar seara bem ceai și ne facem mă-măligă în ceaur. „Așa, ca un roman“, mi-a spus. Și-atunci am scris cum mergem noi prin pădurile din jurul Clujului, facem căsuțe pentru păsărele, găsim noi trasee, curățăm cărările, iar seara cântăm la chitară în jurul focului. Ce mi-ar fi plăcut să fie așa!

Ultima oră ar fi trebuit să avem gospodărie și atelier. Noi, fetele, învățăm să facem prăjituri cu tovarășa maistră Rodica, dar pentru că e în concediu de maternitate trei luni, facem și noi atelier cu băieții. Tovarășul maistru Cardan ne-a înșirat pe toți treizeci în atelier și ne-a spus autoritar că azi învățăm să sudăm. Adică fetele sudează și băieții dau cu pila. Ne-a întrebat dacă am văzut filmul cu fetele care sudează pe șantier stâlpii de telegraf. Așa o să fim și noi. Apoi a zis că vrea să lucrăm în mod democratic, ne-a pus să ne aliniem ca la sport în ordinea înălțimii, iar primul (adică eu) urma să ia aparatul de sudat în mână și să învețe cum se prinde electrodul. Mi-a pus aparatul în mâna dreaptă, a fixat el electrodul și m-a pus să mă uit cum se face, apoi mi-a dat masca în mâna stângă. Măinile îmi tremurau, așa că mi-a ținut el masca și-a zis: „Acuma“. Nu știu ce-a făcut, c-am văzut prin mască o flăcără aurie și scânteii colorate care țâșneau din ea. Mâna mi-a rămas înțepenită pe aparatul de sudură, iar tovarășul maistru răcnea „Dezlipește electrodu’, dezlipește dracu’ electrodu’!“ S-a grăbit să-l dezlipească el, mi-a luat masca din față, și-am văzut flacăra pe viu. Până seara mi-a jucat prin fața ochilor o minge de scânteii. Cel mai tare m-a deranjat când m-am întors să lucrez cu viermii de mătase. Nu-i mai deosebeam pe cei vii de cei morți, așa că le-am lăsat pe Costina și pe Muha să facă toată treaba.

Fragment din romanul
Am cravata mea

Trandafirul din Saron

Paul Moldovan

VIAȚA ESTE asemănătoare unui fir de trandafir din Saron, unde fiecare petală reprezintă o etapă din viața făpturilor divine, petală care presupune: credință, trudă, vise și idealuri spre care năzuim, având speranța că vom ajunge la petala din centrul trandafirului, unde se regăsește plinătatea sufletului, cununa inimii hristice.

Petala vieții implică așteptări, căutări, descoperiri și răspunsuri la anumite necesități de ordin spiritual, intelectual-cultural și economic, iar între aceste trei nevoi umane, ideal ar fi să existe o legătură de interdependență. Necesitatea omului firesc de a fi în posesiunea materialului, adică de a avea ceva tangibil, palpabil și de a participa la viața cetății, din punct de vedere intelectual-cultural, circumscrie lumii realului, stare care îi dă siguranța că are ceva și că este cineva pe această scenă a vieții, chiar dacă satisfacția sa este una de natură efemeră, totuși de netăgăduit. În schimb, „geniul superiorului” ajunge la un anumit nivel care-l determină, dacă nu a renunța în integralitate la cele două, cel puțin să le lase în urmă, uitării, aceasta fiindcă știe că există o realitate inteligibilă, suprasensibilă și transcendentă, care-i asigură totala protecție și iubire de care simte că are nevoie.

Credința într-un Dumnezeu, viu și veșnic, în Logosul Evanghelistului Ioan, ar trebui să sălășluiască în intimitatea minții și în străfundul inimii fiecărui semen, indiferent de etapa vieții în care se situează omul: de la tânăr la bărbat, de la bărbat la patriarh, astfel încât omul, ca rezultat al creației, să nu fie privat de binefacerea Celui care i-a dat și susținut viața. Indiferent de petala vieții în care se regăsește făptura umană, aceasta este pusă în fața a două realități, și anume: momentul în care el, ca om de sine stătător, se limitează la o lume a profanului, la o lume în care nu se acceptă o cunoaștere și o înțelepciune superioare aceleia care-i guvernează propria existență, considerând că starea, condiția sa este aceea a unuia care poate să-și susțină de unul singur viața, fapt care-l împinge la o viață în-singurată. Atitudinea acestui gen de individ față de viață nu este lipsită de truda

sudorii, de suferință și de durere, aceasta fiindcă întreținerea existenței sale depinde, în concepția sa, doar de „un sine”, de „un singular”, excluzând intervenția altruistă a unui Dumnezeu nevăzut de el, a unui Dumnezeu intangibil. Goliciunea sufletului acestui om, al comunului, este rezultanta lipsei de credință în ceva superior și veșnic, în ceva spre care ființa umană merită să-și îndrepte atenția. Solitarismul acestui „om al moftului”, presărat de piedicile inerente unei astfel de existențe, îl face captiv în lumea aleasă, în acel areal în care băjbăie, în bezna propriului egocentrism, lăsând doar o adiere a vântului și o rază de lumină în propria-i intimitate ființială, care să-i reamintească totuși că și el, deși este un „aparte” față de restul, este în același timp și un om al pământului. În schimb, cealaltă realitate umană, care este în același timp și divină, ar fi pentru aceia care își încredințează existența în mâna unui Tată grijuliu, a unui „Ava” al universului care le împlinește orice doleanțe, pentru simplul fapt că se regăsesc într-o stare a comuniunii cu Absolutul. Sclipirea alegerii uneia dintre cele două realități faptice fie înaltă omul la statutul de „geniu superior”, de adevărat creștin, fie îl scoboară și-l adâncește în țărâna din care a fost modelat „chipul omului de lut”.

Răsunetul glasului întunecos, dar și disprețuirea adusă acelora din urmă de omul care se crede un „supraom”, de acel singular, independent de Logos, ar fi că aceștia sunt niște bieți naivi, incapabili de a se autoguverna. Dar mă întreb câți dintre acești „noi-oameni”, produși ai gândirii nietzscheene, au gustat din bunătatea Logosului, aceasta fiindcă, dacă ar fi cunoscut intimitatea iubirii lui Dumnezeu, nu ar fi ignoranți cu ei înșiși și nu l-ar ironiza într-adevăr pe cel înțelept, care a ales frica de Domnul.

Viața mai presupune și existența unei lumi a visurilor și a idealurilor. Încă de la o vârstă timpurie, visurile sunt cele care pun stăpânire pe gândurile făpturilor umane, modelându-le într-o oarecare măsură, dând sens uneori chiar vieții în sine. În ceea ce privește idealul, se afirmă că pentru a deveni „cineva” este absolut necesară prezența unei persoane ideale, a unui ideal spre care să aspirăm, pentru ca într-o bună zi să fim ca el. Această ajungere presupune existența și implementarea în mentalul omului a unei legi a imitației, a unui codex de norme, care să-l îndrume și să-l formeze, dar și să-l impună la rândul-i ca viitor model pentru un altul. Modelul suprem, spre care ar trebui să aspirăm, dar și să-l copiem, este Isus Hristos, ca unic chip al desăvârșirii absolute.

Etapă vieții caracteristică concretului existențial dă naștere atât frumosului, cât și stării de urât, fiind în același timp și con-

structivă propriei noastre trăiri, aceasta numai din momentul în care hotărârea de-a intra într-o lume a comuniunii cu Logosul există deja. Uniunea între un „eu” și „El” este răspunsul la toate căutările întreprinse, pentru a afla ceea ce este cu adevărat viața, iar absența legăturii sau, dimpotrivă, alterarea condiției de unitate nu poate decât să orbească ființa rațională și să o determine să rătăcească pe cărările vieții.

Pelerinajul pe drumul vieții oferă răgazul aceluia răstimp, parcă suspendat de trecerea noastră prin clepsidra anilor, de a ne privi și analiza propria trăire existențială. În acel răstimp, absent din univers, creația este măcinată de un cuget, de gândul sensului propriei trăiri. Acest gând împinge făptura la un proces al sinelui, la o judecată urmată de o hotărâre, prin care i se aduce la cunoștință adevăratul sens al vieții. Descoperirea însă vine pe un fond al prezenței înțelepciunii, care există deja în timpul procesului sau la care apelantul face apel, în cazul absenței sale din timpul dezbaterilor propriei conștiințe. În acest fel, simpla prezență a înțelepciunii descoperă cele două laturi ale vieții, una înclinată înspre plăcerile vieții desuete, iar cealaltă înspre înobilizarea propriului suflet. Calea recuperării și încununării sufletului se realizează prin și în Isus Hristos, ca unic model suprem al desăvârșirii. Așadar, fiecare perioadă existențială are propriile sale trăsături, atât cu beneficii, cât și cu dezavantaje, însă ambele utile atingerii acelei petale din centrul trandafirului, unde se regăsește Plinătatea Sufletului. Din nefericire, omul este înclinat înspre adoptarea unei tendințe de natură negativistă, și anume aceea de a se opri, de a remarca și de a scoate la lumină urâciunea, simbol al întunericului nopții, urâciune care-i ține loc frumosului. El, ca pământean, este alterat de urâtul propriei sale existențe, care-l împiedică a vedea ceva ce este într-adevăr mai frumos și care este peste el din punct de vedere al condiției sale de creatură a nopții. Astfel, acesta fie rămâne în propria-i fantezie și imaginație, care îl amăgesc că este „superior” celuilalt, fie face încercări, în scopul depășirii stării care-l îngrădește în drumul înspre adevărata viață.

Omul mental ar trebui să fie deschis călătoriei prin viață, să fie conștient că propria-i viață nu se limitează la un simplu traseu specific orizontalității, plan propriu pierderii existenței sale ca ființă, prin trecerea la ne-ființă, ci, dimpotrivă, simțămintele sale ar trebui să fie atât de fine și de sensibile, încât să vibreze înspre acea lume a veșniciei. Înălțarea privirii dinspre goliciunea pământului efemerității înspre înstelatul cer, mișcarea inimii înspre iubirea nemărginită a lui Dumnezeu și îndreptarea

→

Fata care aruncă luna într-o ceașcă de cafea

George Colang

PEU UN fond intim de verde, precum rochia ei, lumea ce-o înconjoară îi dă torța forței cu care are să se cufunde în ascunsul culorii. În prăpastia dintre ea și lume, se naște o nouă culoare. Este focul aprins al lunii ce urmează să fie stins într-o pată morbidă de negru. Poate singurul lucru care poate să definească în mod concret natura omului este, deși ciudat în primă instanță, nevoia de celălalt, care poate fi numită „fuga de sine“. Și atunci, în această lume populată de vise și speranțe ce duc, vrei nu vrei, acolo, către el, către ea, se naște perimetrul tuturor eșecurilor ce decurge riguros prin și în sine. Orice limită înfrântă, orice lacrimă sfârșită, orice ardore ce ne cuprinde în modul cel mai vulgar, în viața de zi cu zi, vine de aici – *fuga-către-cel-de-fugit*. În acest context, fata care aruncă luna într-o ceașcă de cafea nu face decât să năruie întreg universul sub forma unei împlinite puteri – seducția.

Noi putem seduce timpul, chiar și luna. Dacă lucrurile stau așa, dacă omul este într-o continuă fugă de sine și, în aceeași măsură, într-o fugă către celălalt, ce este el? Ce este viața omului lovit de drama unei mari iubiri? Urmărind firul, viața celui aruncat în bătăile idealului nu poate fi decât *Eșec*. Așadar, eșecul apare ca formă deplină ce întrunește toate condițiile unui drum înainte deschis, care are ca unică soartă ceea ce avea deja stabilit, eșecul ca boală și soluție pentru o viață ideală trăită cât se poate de mundan! Dacă avem un mecanism prin care putem să spunem cu certitudine că viața poate să fie cosmetizată cu adevărat, atunci avem, cu siguranță, imaginația. Ba, chiar mai mult, avem visul,

jocul, ca porțițe ale imaginației, ca roade ale instinctelor. Nevoia de celălalt nu vine numai din frica de singurătate. Ar fi trist și chiar banal! După cum avem situații în care o sumedenie de indivizi preferă singurătatea ca forma autentică de iubire de sine. În singurătate, nevoia iubirii capătă scenarii monumentale, aici este rodul perfecțiunii, iar singura cale autentică, chiar posibilă, în această viață imperfectă, este singurătatea ca mod de eliberare perfect în imperfect. Însă nu toți acceptă această situație. Astfel, nevoia de iubire, pentru visătorul îngândurat, trebuie să fie, și devine, iubire. Nevoia capătă formă concretă. Problema apare atunci când constăți că idealul prinde forme strict formale la nivelul vieții de zi cu zi. În cotidian, orice formă utopică de iubire își pierde farmecul. Aici, proiectat chiar aici, în lumea tuturor valențelor lovite de concret, iubirea capătă forma cimentului plâns de ploaie. Urmele ei se șterg prin lacrimile posibilităților concrete. Mai bine spus, omul își educă iubirea, o aduce într-o lume concretă, o păcălește și o ademenește cu ceea ce are mai scump, dar și ieftin – concretul.

După ce am convenit că iubirea este adusă pe pământ, la fel cum fata se încapățânează să arunce luna într-o biată ceașcă de cafea, ajungem în punctul în care, lovit de propria-i dramă, în care nu poate să sincronizeze lumea ideală a iubirii cu cea factuală, individul hotărăște să se arunce în golul singurătății.

Cele două fețe ale singurătății: cea care te cheamă la ea și care te forțează să o îmbrățișezi și cea care te cheamă la ea tocmai ca să te eliberezi. Atenție însă, eliberarea nu înseamnă fuga de singurătate și,

totodată, regăsirea ta ca ființă, ci tocmai fuga de acea față a singurătății care-ți conferă un oarecare avantaj, și anume, posibilitatea întoarcerii și conștientizarea singurătății înainte de a o lua pe una dintre cele două fețe. Este un avantaj deoarece perspectiva permite aruncarea într-o altă lume – lumea visătorului –, care aduce cu sine lumea eșecului și, normal, întoarcerea la singurătate, adică la punctul de la care ai pornit înainte să alegi una dintre cele două fețe ale singurătății. Să-i spunem singurătatea pură sau punctul haotic în viața umană. Demonul singurătății. Acea *tabula rasa* propulsatoare! Un *perpetuum mobile* metamorfozat și pus în funcțiune de singurul loc în care singurătatea cântă. *Crescendo!* Pus aici, după ce a urmat tot acest joc, este și poate să se „îmbrace“ cu ceea ce urmează să vină – *posibilitatea* iubirii. De abia acum, ea există cu adevărat, după ce a urmat chinurile facerii – ea se câștigă, nu vine din cer! Nu este doar o simplă dorință ideală. Este tocmai modul prin care conștientizezi cele două fețe ale singurătății. Cu toate acestea, ființa umană își pierde concretul într-o lume abstractă. Din nevoia de iubire propulsată de singurătate, omul postulează și, totodată, dă viață unei lumi utopice. El concretizează idealul. Și aici ajungem pe tărâmul deșertului, al luptei dintre ființa perfectă și cea imperfectă. Al luptei nesfârșite cu propria noastră ființă, cu propria noastră dramă, în care unicul personaj existent este cel ce proiectează întreg circuitul cursei, scandalizat de însăși condiția sa ultimă, moartea iubirii. ■

→

gândurilor minții înspre Cel Atotînțelept ne ridică la rangul de ființe ale Celui ce este divin, depășind în acest mod văzul liniar și înlocuindu-l cu verticalul. Există o zicală: „Călătorului îi șade bine cu drumul“, dar acest drum al vieții este o scară formată din trepte specifice formării individului. Așadar, fiecare etapă dăruiește „un ceva“ care ar trebui cunoscut, indiferent dacă este al binelui sau, dimpotrivă, al răului, „un ceva“ care ar putea constitui și posibilul moment pentru determinarea alegerii căii de către subiect, și îndreptarea sa înspre scena vieții.

Această călătorie, deși ea însăși un dar al vieții, este presărată și cu ispitele inerente existenței, necesare propriei noastre desăvârșiri. Întâlnirea pe traseul vieții cu adevărul și cu falsul ne determină într-un mod imperativ să apelăm la „Chipul lui Dumnezeu“, la rațiunea de a deosebi binele de rău. Numai de om depinde felul în care se uzitează de acest element caracte-

ristic divinului. Tolănirea în culcușul gândului, adică tardivitatea deciziei, face ca insul să persiste în starea de confuzie, de amorțire, proprie unei trăiri duale, trăire care-l împiedică sau îl întârzie în intenția sa de a se decide. De această hotărâre capitală depinde însăși ființa, viața sa, iar refuzul sau necunoașterea nu îmbracă forma unei circumstanțe atenuante, aceasta pentru simplul fapt că odată intrând în bezna întunericului, devii propriul ei prizonier. Manifestarea dorinței de a intra în viața oferită de „Viață“ deschide perspective uimitoare pentru cel care se află în condiția comunului. Simplul da al celui de rând îl înalță la demnitatea de „geniu superior“.

Ideal pentru făptura umană ar fi strângerea fiecărei petale, și nu doar culegerea aceleia din centrul trandafirului, aceasta pentru că fiecare petală oferă clipe din viață, momente cu stări de bine, iar săltarea clipelor ar priva omul chiar și de aceste bucurii trecătoare, în goana sa înspre fericirea deplină.

Ivirea în firescul vieții a unor obstacole determină omul a adopta două soluții facile pentru sine, și anume de săltare sau de ocolire a piedicii. Lejeritatea intențională o omului, îndreptată înspre sine, înspre satisfacerea propriilor trebuințe de natură intimă, îl face mai vulnerabil în fața unui „oftat“ care ar putea răsări de orișunde. Fentarea obstacolului creează o stare de confort pentru făptura creată, dar spre sfârșitul etapei vieții aceasta constată că judecata cu care a tratat problema a fost una de natură superficial-infantilă.

Izbăvirea omului de lut din prăpădul încătușării pustietății eului solitar și îndreptarea sa înspre grădina Saronului, înspre acel tărâm al comuniunii, între omul de lângă om și om-Dumnezeu, în care se regăsește Trandafirul Vieții, nu se pot înfăptui în absența descoperirii Aceluia ce este frumusețea întrupată. ■

Editura Biblioteca Apostrof vă oferă următoarele cărți:

Colecția „Filosofie contemporană”

- GABRIEL MARCEL, **A fi și a avea**
traducere de CIPRIAN MIHALI, 1997, 192 p. 3 lei

Colecția „Filosofie modernă”

- FRIEDRICH NIETZSCHE, **Antichristul**
traducere de VASILE MUSCĂ, 2003, 128 p. 10 lei

Colecția „Filosofie extrem-contemporană”

- JOSEPH RATZINGER, **Europa în criza culturilor**, traducere de DELIA MARGA, prefață de ANDREI MARGA, 2008, 92 p. 15 lei

Colecția „Filosofie medievală”

- SF. ANSELM DIN CANTERBURY, **Monologion despre esența divinității**
traducere de ALEXANDER BAUMGARTEN, 1998, 162 p. 3,50 lei

Colecția „Filosofia religiei”

- HENRY CORBIN, **Paradoxul monoteismului**
traducere de JANINA IANOȘI, 1997, 216 p. 4 lei

Colecția „Filosofie românească”

- VASILE MUSCĂ, **Spusul și de nespusul**, 2003, 146 p. 10 lei
- N. STEINHARDT, **Cartea împărțirii**, ediție gândită și alcătuită de ION VARTIC, ed. a IV-a, 2004, 140 p. 8 lei
- D. D. ROȘCA, **Introducere la „Viața lui Isus”. Mitul utilului**
traducere de DUMITRU ȚEPENEAG, ediție și postfață de MARTA PETREU, 1999, 138 p. 3,50 lei
- BUCUR ȚINCU, **Apărarea civilizației**
ediție îngrijită și prefață de MARTA PETREU, 2000, 132 p. 5 lei
- LAURA PAMFIL, **Noica necunoscut**, 2007, 288 p. 8,75 lei

Colecția „Ianus”

- OVIDIU PECICAN, **Trasee culturale Nord-Sud**, 2006, 228 p. 15 lei
- CĂLIN TEUȚIȘAN, **Textul în oglindă: Reflexii ale imaginarului eminescian**, 2006, 202 p. 15 lei
- PETRU POANTĂ, **Efectul „Echinox” sau despre echilibru**, 2003, 176 p. 10 lei
- DORLI BLAGA, **Tatăl meu, Lucian Blaga**, 2004, 380 p. 20 lei
- GEORGE BANU, **Uitarea**, 2003, 80 p. 5 lei
- NORMAN MANEA, **Despre clovni**
eseuri, 1997, 230 p. 4 lei
- NORMAN MANEA, **Octombrie, ora opt**
proză, 1997, 186 p. 4 lei
- PHILIP ROTH, **Animal pe moarte**
roman, traducere de IRINA PETRAȘ, 2001, 132 p. 9,90 lei
- SANDA CORDOȘ, **Literatura între revoluție și reacțiune**, ediția a II-a, adăugită, 2002, 284 p. 15 lei
- LEV TOLSTOI, **Moartea lui Ivan Ilici**
traducere de JANINA IANOȘI, prefață de ION VARTIC, 2003, 96 p. 7,50 lei
- LUKÁCS JÓZSEF, **Povestea „orașului-comoară”: Scurtă istorie a Clujului și a monumentelor sale**, volum ilustrat cu fotografii de VÁRDAL LEVENTE, 2005, 146 p. 20 lei
- GEORGETA HORODINCĂ, **Duminică seara**, 2006, 231 p. 20 lei
- ALEXANDRU VONA, **Să mai fiu o dată îndrăgostit**, carte gândită și alcătuită de MARTA PETREU, 2005, 188 p. 20 lei
- ȘTEFAN BORBÉLY, **Despre Thomas Mann și alte eseuri**, 2005, 172 p. 20 lei
- MARTA PETREU, **Conversații cu...**, vol. II, 2006, 132 p. 20 lei

- RUXANDRA CESEREANU, MARTA PETREU, CORIN BRAGA, VIRGIL MIHAIU, OVIDIU PECICAN, ION VARTIC, **Sadovaia 302 bis**, 2006, 204 p. 20 lei
- EUGEN PAVEL, **Între filologie și bibliofilie**, 2007, 170 p. 20 lei
- IRINA PETRAȘ, **Teoria literaturii: Dicționar-antologie**, 2002, 288 p. 20 lei
- ȘTEFAN BORBÉLY, **Proza fantastică a lui Mircea Eliade**, 2003, 224 p. 20 lei
- **Scriitorul și trupul său**, carte gândită și alcătuită de MARTA PETREU, 2007, 264 p. 8,75 lei
- **Cele 10 porunci**, carte gândită și alcătuită de MARTA PETREU, 2007, 276 p. 8,75 lei
- NICOLAE BĂRNA, **Dumitru Țepeneag**, 2007, 304 p. 7 lei

Colecția „Scrinul negru”

- ZAHARIA BOILĂ, **Amintiri și considerații asupra mișcării legionare**
prefață de LIVIA TITIENI BOILĂ, ediție îngrijită de MARTA PETREU și ANA CORNEA, notă asupra ediției de MARTA PETREU, 2002, 160 p. 10 lei
- ZAHARIA BOILĂ, **Memorii**, 2003, 256 p. 12 lei
- **Procesul „tovarășului Camil”**, ediție îngrijită de ION VARTIC, prefață de MIRCEA ZACIU, 1998, 96 p. 2 lei
- I. D. SÎRBU, **Scrisori către bunul Dumnezeu**
ediție îngrijită de ION VARTIC, 1998, 244 p. 5 lei
- LUDOVICA REBREANU, **Adio pină la a doua Venire: Epistolar matern**, ediție îngrijită, prefață și note de LIVIU MALIȚA, 1998, 288 p. 5 lei
- ARTHUR DAN, **Mituri căzute (Din jurnalul unui psihiatru): Aforisme**, prefețe de I. NEGOIȚESCU, ION VIANU, ALEXANDRU PALEOLOGU; ediție și notă asupra ediției de MARTA PETREU, 1999, 96 p. 3 lei
- DUMITRU ȚEPENEAG, **Destin cu popești. Șotroane** (în colaborare cu Editura Dacia), 2001, 144 p. 6,30 lei
- ALEXANDRU VONA, **Esmeralda**, fișă de dicționar de FLORIN MANOLESCU, desene de GABRIELA MELINESCU, 2003, 112 p. 7,50 lei
- KONSTANTINOS ARVANITIS, **Jurnal (1893-1899)**, traducere din neogreacă de CLAUDIU TURCITU, cuvânt-înainte de MARTA PETREU, epilog de NICOLAE MĂRGINEANU (în colaborare cu Editura Polirom) 2009, 83 p. + ilustrații

Colecția „Istoria filosofiei”

- CONSTANTIN RĂDULESCU-MOTRU, **F. W. Nietzsche: Viața și filosofia sa**, 2003, 128 p. 10 lei

Colecția „Poeme”

- TRISTAN JANCO, **Memoriile Șoahului**, 2006, 84 p. 15 lei

Cărți în coeditare cu Ed. Polirom (le puteți comanda la www.polirom.ro):

- ION VARTIC, **Bulgakov și secretul lui Koroviev: Interpretare figurală la Maestrul și Margareta**, ed. a II-a, adăugită, 2006, 160 p. 17,95 lei
- MATEI CĂLINESCU, **Mateiu I. Caragiale: recitiri**, ed. a II-a, 2007, 168 p. 19,95 lei
- ION VIANU, **Blestem și Binecuvântare**, 2007, 182 p. 19,95 lei
- ION VIANU, **Investigații mateine**, 2008, 112 p. 19,50 lei
- MARTA PETREU, **Despre bolile filosofilor. Cioran**, 2008, 128 p. 19,90 lei

REDACȚIA:

MARTA PETREU
(redactor-șef)

LUKÁCS JÓZSEF
VIRGIL LEON
ANA SALOMIA CORNEA
IRINA PETRAȘ
Tehnoredactare:
FOGARASI EDITH

Vignetele revistei reprezintă variațiuni grafice de Mihai Barbu după desene de Franz Kafka.

ANA POP
(contabilitate)

EDITORI:

- Uniunea Scriitorilor din România
- Fundația Culturală Apostrof

Revista apare cu sprijinul:

- Fondului Cultural Național
- Consiliului Local și al Primăriei Cluj-Napoca

ADRESA REDACȚIEI:

Cluj-Napoca
Str. I. C. Brătianu, nr. 22
cod 400079
Tel., fax: 0264/432.444
e-mail: apostrof@revista-apostrof.ro

Pentru corespondență:

Revista Apostrof, cp 1095, op 1,
Cluj-Napoca, 400750

• Revista APOSTROF figurează în Lista-catalog a publicațiilor interne, editată de RODIPET SA, la poziția 4251.

Manuscrisele primite la redacție nu se înapoiază.

ISSN 1220-3122

Revista este înregistrată la OSIM cu nr. 45630/22.05.1996.

Revista APOSTROF este membră a Asociației Revistelor, Imprimeriilor și Editorilor Literare (ARIEL), asociație cu statut juridic, recunoscută de Ministerul Culturii și Cultelor.

Tiparul:
Centrul de Presă Reformat

Unica responsabilitate a revistei *Apostrof* este de a găzdui opiniile, oricât de diverse, ale colaboratorilor noștri. Responsabilitatea pentru conținutul fiecărui text aparține, în exclusivitate, autorului.

Apostrof

Puteți comanda orice carte la adresa: Cluj-Napoca, 400079, Str. I. C. Brătianu, nr. 22, tel. 0264/432.444 sau prin www.revista-apostrof.ro